

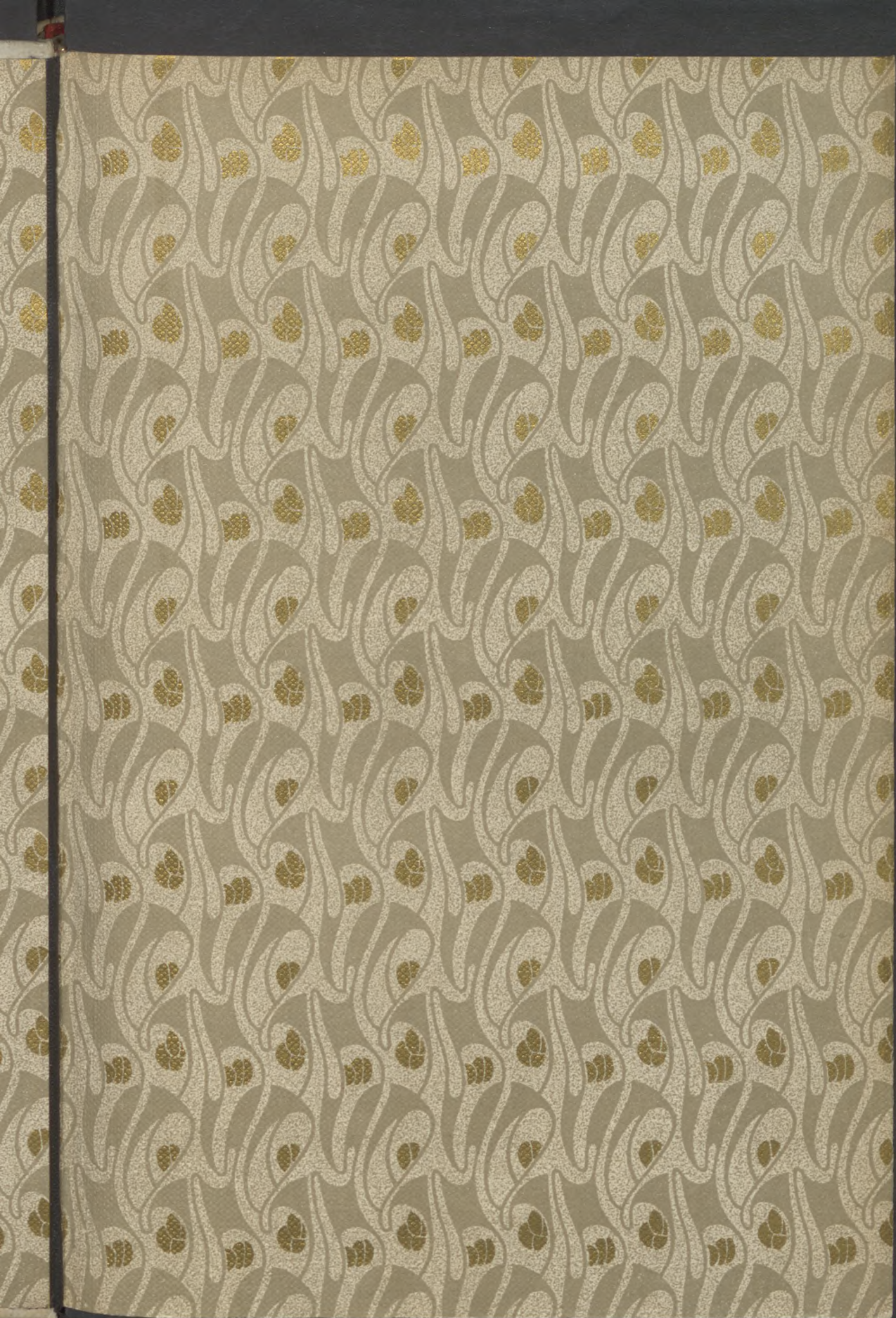
610828

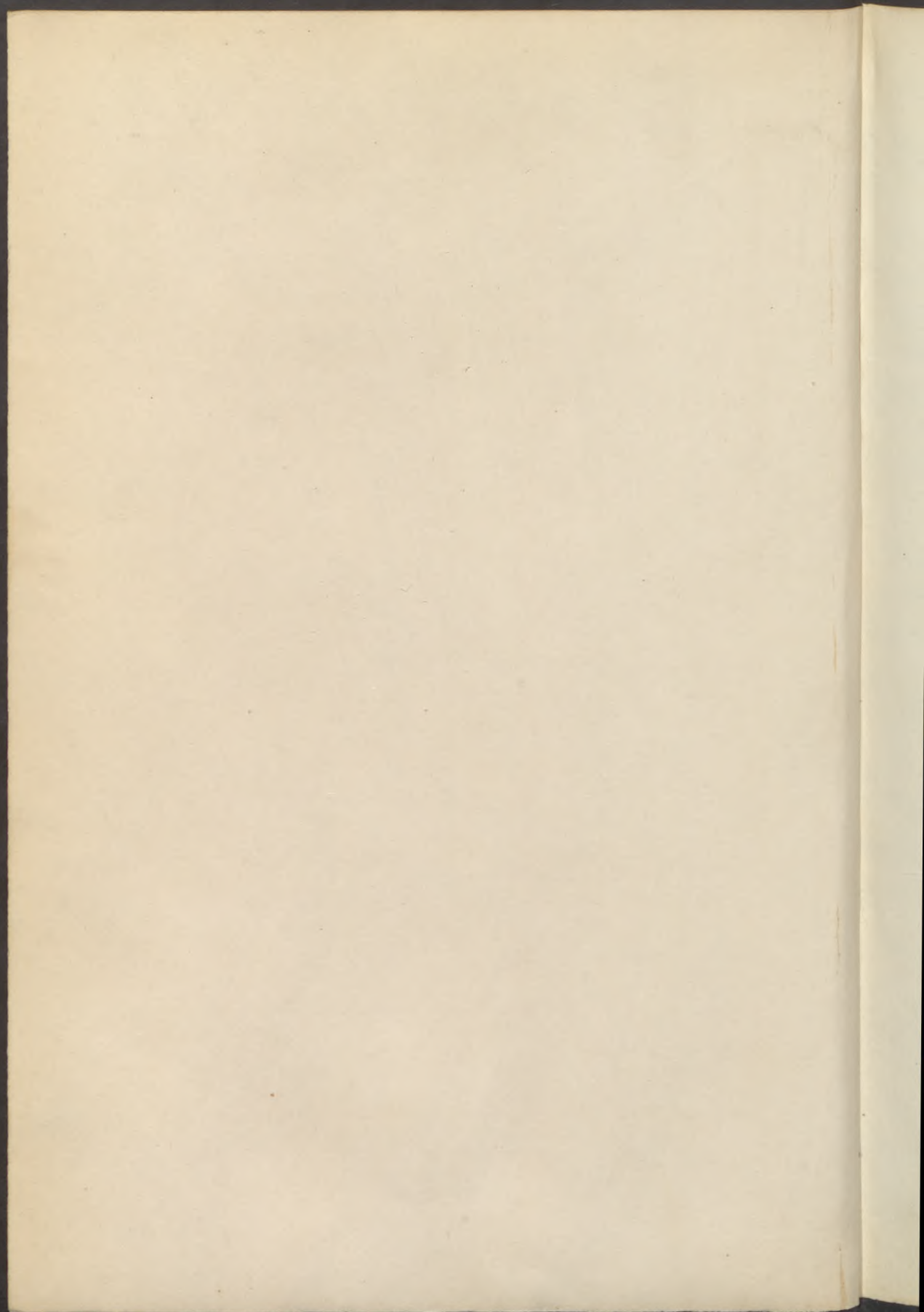

HERCZEG FERENC

A FOGYÓ HOLD

*Ez a kiadás meritett
papíron 60 példány-
ban készült és azokat
a szerző sajátkezű
aláírásával látta el.*

Ez a 16. példány

Takáts Lándornak, a
Költőitollu tudósnak, a ki-
nek műveiből megismertem és
megismerettem a végbeliek vi-
lágát, tisztelettel, hálával és
peretettel

Bpest, 922. dec. 24.

Hercegferencz.

A FOGYÓ HOLD

REGÉNY

IRTA:

HERCZEG FERENC

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
Andrássy-ut 16

Fenntartunk minden jogot, a fordításét is.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest, 1922.

610228

Országos Széchényi Könyvtár
Leltári szám

1545-3426 | 1965 2.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA

I.

A föld is megrendül,
Sok fül hirrel csendül:
Ha trombitát fujatok.

Gabriel Princeps Transsylvaniae.

Esti szürkületben a doboló bástyán bőszerűen dübörögni kezdett a nagy rézüst, a főkapu boltja alatt a bosnyákok Allah nevét ordították, a porkoláb pedig ünnepélyesen hozta a másfélfontos kulcsot, hogy bezárja a vastüskékkel spékelt tölgyfakaput.

Az utolsó pillanatban még bekéredzett a koppányi várba egy kódorgó hodsa, aki piros rojtokkal ékes csacsián loholt a hosszú töltésen.

Bebocsájtást nyert, mert ismerték, a mókás Idrisz hodsa volt, akit magyarok és törökök Igric néven emlegettek.

A porkoláb ingerkedve tomporán csapta a bika-csökkal, az ujoncok elkezdtek kukorékolni és rőfögni, azonban a hodsa ma nem volt mókás kedvében, ő csak szaladt a nagyságos úr elé és jelentette, hogy ma hajnalban váratlanul Budán termett a janicsárok fő-agája. Mert Igric hodsa volt a bég úr ő nagyságának budai hirhordója.

A főjanicsár egyenesen Sztambulból jön. Úgy hirlík, meg akarja vizsgálni a tulajdonai végházakat. Seregdeákot hozott magával, hogy rovásra vegyen minden sövénykarót és minden zabostarisznyát. De kinzó mestert is hozott, mert fermánja van a hatal-

mas császártól, hogy tetszése szerint jutalmazza és büntesse az embereket.

Szóval: Sztambulban megint egyszer elhatározták, hogy rendet kell csinálni a birodalomban.

— Nono, láttunk már karón varjut! — mondta a bég úr ő nagysága.

De a szája széle kicsit elfehéredett.

Mert a főaga mégis rettenetes hatalmu ember. Olyan hatalmas, hogy mikor a császár ellovagol a janicsárok sorfala előtt, akkor a főaga piros szőnyegen ül az első dandár előtt.

*

A dolog annyiban van, hogy valahányszor egy arnauta széltoló vagy egy fanarióta pribék fölkapaszkodik a sztambuli uborkafára, tüstént rendet akar teremteni az oszmán birodalomban és a rendcsinálást mindenik Budán kezdené. Mert a sztambuliak megesküsznek rá, és ezt senki ki nem veri a kemény fejükből, hogy a magyar vilajetek kádszámra okádnák az aranyat, hacsak az odavaló urak jobban megszorítanák a prést.

Aki a fényes portáról Budára jön, az persze nem kezdi mindjárt a pénzen, hanem előbb a basa és bég urak részegeskedésével példálódzik és a régi oszmán harciasság lanyhulását kéri számon. Mert, azt mondják, ez a két dolog fogja megásni a törökség sirját. De az ilyenféle beszédnek nincsen semmi fundamentuma.

Azért, hogy mi magyarok megisszuk a bort, azért mi igazhívő muszlimok vagyunk. Mert nem bűnös szándékkal, hanem kényszerűségből isszuk, hiszen tudnivaló dolog, hogy a magyar vilajetekben a sok mocsár miatt igen vastag a levegő és a háromnapos hideglelést csak az kerülheti el, aki rászánja magát

a borivásra. Holmi sorbettel, mézes fittyfenével nem lehet élni ilyen veszedelmes országban.

Ami azonban az oszmán vitézséget illeti, azt jobb lesz nem hánytorgatni. A sztambuli urak persze még mindig Mohácsnál tartanak. A mohácsi dicsőséges csata után valóban olyan puha volt Magyarország, mint a kása, föl lehetett volna kanalizni az egészet Bécsig és a lengyel gyepűig, de akkoriban ezt elmulasztották és most már megkéstek vele.

Azóta elmúlt vagy két emberöltő és hogy, hogy nem, a magyarság megint megkeményedett és aki belékap, annak kitörik a foga. Vagy nem tudnák talán az urak, hogv Magyarországon ma minden omladék zsványtanya kiostromlásához százezer katona kell?

A dicsőséges Szolimán császár nem akarta ezt elhinni és a nagy szive meg is szakadt bánatában, mikor gyönyörű seregei nyomorultul ott pusztultak a vérszopó Zrinyi békanyálas árkaiban.

Hiszen Drégely-Palánknál is győztünk, de erről inkább ne beszéljünk, mert lesülne a pofánkról a bőr.

És mi volt Egerben? Achmed vezér és Ali basa tenger népe nem tudott elbánni a szemérmetlen Dobó maréknyi martalóccsapatával. Mink éppen Budán voltunk, mikor a megvert janicsárok visszajöttek Eger alól, első furiájukban kifosztották a budai zsidóboltokat, annyira szégyelték, hogy őket, a győzhetetlen oszmán hadsereg virágját, asszonyok verték le az egri sövényekről.

Én azt mondom: ha a hatalmas császárnak nincs tizszer százezer felesleges katonája, akkor ugyan hozzá se kezdjük Maradék-Magyarország meghódításához, mert ma már úgy állunk, hogy a határon túl egyik végház a másikat éri, csupa sátánfészek, ahol a pokol kiéhezett söpredéke tanyázik, azok egy pohár

ecetes vinkóért meg egy darab rohadt posztóért — egyéb zsoldot ugyan nem fizet nekik a bécsi király! — minden éjjel nyeregben ülnek és hordószámra ontják a vért.

Erőhatalommal itt már nem lehet semmire sem menni, hanem okosan meg kell várni, míg magától be-
érik a termés. Mert biztosan be fog érni. A magyarok előbb-utóbb csak észretérnek, belátják, hogy az ég nagy jót tett velük, midőn a hatalmas császárt rendelte törvényes urokul és akkor önként meghódol az egész ország.

Hiszen a parasztság ellen ma se lehet kifogásunk, az a jámbor nép a török császárhoz szít és hallani sem akar holmi magyar királyságról. Az uri rend azonban fölötte elvadult, egy idő óta valami hősies bolondság szállotta meg, azóta nagyra vannak a magyar voltukkal, csak rabláson és gyilkoláson jár az eszük és azt hiszik, nincs is derekabb dolog a csillagok alatt, mint ha egy széllal bélelt lantpengető énekbe szedi az ember nevét...

... Ilyen gondolatok bugyborékolnak a koppánvi bér úr agyában, midőn a kapubástya futóbabos szakállszárítója alatt csendesen iszogatta a dörgicseit, amellyel a háromnapos hideglelés ellen szokott védekezni.

Ő nagysága igen kövér uri ember volt. Bár az apja ura Ázsiából jött, magát Lippay Farkas bégnek hívták.

Lippa egykilenced része néki apai birtoka volt és Magyarországon az a szokás, hogy az urak a birtokukról nevezik magukat.

*

Reggelre megjött a janicsár.

Olyan félelmetes, vad külsejű vitéz volt, hogy

Igric hodsza csacsija, amely a várárokban legelészett, megbokrosodott tőle és ijedtében körülröfölte az egész várat.

Vagy harmadfél singes óriás volt, a többi ember a válláig sem ért. Hatalmas bajusza volt, mintha hol-lót nyelt volna és az orralikán át lógná ki a fekete két szárnyát. A tekintete kegyetlen volt, mint az orosz-láné és senki sem mert vele farkasszemet nézni

A bég és a földesurak hajlongva fogadták a fő-kanu alatt. Rosszul tették és a főaga indulatosan föl is kapta a fejét.

— Ki mondta nektek, hogy én ma ideérkezem?

— Egy jámbor hodsza hozta a kedves hírt — he-begte a kövér bég.

— Ez az ország teli van kémekkel!

A janicsár oroszlánszeme körbe cikázott, aztán megakadt Igric hodsán, aki mosolyogva és kissé sápadtan bókkolt feléje.

— Te voltál? Ötven botot a talpadra, — ez a kéretlen fullajtár fizetsége!

Egy cigányképű vénasszony röpdösött körülöttük, egész falka maszatos gyerekekkel — a hodsza édesanyja és kis testvérei — a csatlósok elzavarták a sívalkodó hadat és kiadták a hodsának, ami neki kijárt.

A főaga először is a mecsetbe vonult, ott arcra borult és olyan buzgón tisztelte az Istent, hogy szinte már sok is volt egy janicsártól.

— Ez nagyvezér akar lenni! — gondolta magá-ban Lippay bég.

Azután sorra járták a bástyákat, a szuszékokat és bombárokat, a janicsár mindenütt elől, menny-dörögve és tüzet hányva.

Még a bástyatömlöcbe is le kellett szállaniok, hátha ott is akadna valami megtorolni való visszaélés.

A tömlőben néhány magyar rab ásitozott, némelyik friss sebkötést viselt.

— Honnan kerültek a hitetlen kutyák? — kérdezte a janicsár. — Hiszen nálatok most béke van?

— Nálunk sohasincs béke. A háborus és a békés állapot közt csak annyi a különbség, hogy háboruban ágyuval törik a palánkot, békében pedig hágólétrával másszák meg. Arra igen ügyelnek, hogy ágyut ne süs-senek el béke idejében, de a kardjukat meg a kopjáju-
kat ugyan soha sem pihentetik.

— Vonasd karóba az ebeket, akkor majd elme-
gyen kedvük a hitszegéstől!

A bég úr a szakállát símogatta.

— Bajos volna, odaát is vannak feles számmal
török rabok és az embernyúzáshoz a magyarok is jól
értenek.

A kövér bég most már sejtette, hogy ki fia a ven-
dége. Ez még afféle skipetár vad tulok, akinek piros
posztó minden keresztény. Azt hiszi, megbocsájthatat-
lan hanyagság tőle, ha egy nap nem kólint fejbe egy-
két ebhitűt.

Koppány vára persze nem volt kőház, hanem
csak magyar módon tapasztott sövényvár, két sor
tölgyfalánk, közbül vert vályogfal.

— Egy rendes kőbástyát nem láttam még ezen
a vidéken — mordult föl a janicsár.

— A palánk olcsóbb — magyarázta Lippay bég.
— Annyiba kerül csak, mint a fa ára; ráhajtjuk a
jobbágyságot és az megépíti. Míg dolgoznak, naponta
két tál étel és egy pint bor jár minden embernek...

A pint bornál vészesen megvillant az aga oroszlán-
szeme, — a bég tehát sietve hozzátette:

— Próbáltuk már bor nélkül is, de akkor rosszul

sikerült a vár. A vályogvetők tudnak valami titkos huncutságot, attól első télen szétfagy a fal.

A janicsár a kardja tokjával megdöfött egy óriás gerendát és ekkor — óh, csodák csodája! — a rézhüvely félarasznyira beleszaladt a tölgyfába.

— Hiszen ez elrohadt! — kiáltotta diadalmas haraggal.

— Az egész vár igen rohadt már, — hagyta rá nyugodtan Lippay bég, — nem csuda, negyven évvel ezelőtt épült.

— Akkor ez már nem is erősség!

— Erősség, mert az ágyuzást jobban állja, mint a hatalmas császár akármelyik sziklavára. A vályogfal úgy bekapja a golyóbist, mint a kutya a legyet. Mi nem is félünk ostromló hadseregektől, csak az éjjeli gyújtogatóktól. Mert ha valami kőborló zsvány tüzet vet a sövénybe, akkor benn égünk, mint az egerek a szalmaasztokban. Azért nyári szárazság idején, ha szeles éjszaka van, a legénység reggelig künn hasal a palánk tetején, vizesrocskával és fecskendővel a keze ügyében. Ha beáll az őszi esőzés, akkor már könnyebb a katonai szolgálat.

— És mért nem cseréltetted ki legalább a rohadt gerendákat? — kérdezte szigorúan a főaga.

— Nincs hozzávaló tölgyfám. Kértem már Tótországból, de máig se küldték még. Most alkudozásban vagyok a veszprémi (a bég így mondta: bösziprémi) magyarokkal, nemsokára talán vágathatok a Bakonyban.

— Mi az? A magyarok fát adnak neked a várépítéshez? — hitetlenkedett a janicsár úr.

— Pénzért hogyan adnának? — válaszolt a bég, aki ezt igen rendjében való dolognak találta.

Ebéd után kimentek a Balatonra, a janicsár látni akarta az őrházakat. Nádasok közt lovagoltak, fullasztó melegben, millió vérszomjas szunyoggal viaskodva. Végül valami fura alkotmányhoz értek: magas falábakon álló duc volt.

— Ez egy góré — magyarázta Lippay bég.

A janicsár fölmászott, de a négy ember helyett, akinek ott őrködni kellett volna, csak kettőt talált, az is asszonyember volt. Az egyik a gyereket szoptatta, a másik font.

— Ti mit csináltok itt? — rivalt rájuk az aga.

— Őrségen vagyunk, kérem szépen.

— A férjeiket helyettesítik — magyarázta a bég.

A férjek halászni voltak. Összeálltak a tihanyi magyarokkal és közös erővel elrekeszelték a boglári berket. A góréból lehet is őket látni, libasorban apró meztelen emberek gázolnak a vízben, az innensők a miéink, azok túl meg a magyarok.

A janicsár abban reménykedett, hogy most hazugságon érte a kövér béget.

— Te azt mondtad nekem, hogy itt nem tartják a békét. Pedig azok ott ugyancsak békésen vannak együtt.

Lippay ő nagysága, azonban megmagyarázta a dolgot.

— A mezei munka — mezei munkának nevezik itt a verekedést — csak tavasszal és ősszel folyik. Nyáron nem lehet, mert akkor az emberek aratni mennek és az nekik mindennél fontosabb. De a sok szunyog és légy miatt sem lehet.

A góréban egy kis tarack pompázott.

— Meg kell adni a lármajelt — parancsolta a janicsár, — látni akarom, meddig tart, míg a halászó gazemberek hazacihelődnek!

A tarackot azonban nem lehetett elsütni, egy vidám madárcsalád fészkelte a torkában.

Ezzel aztán végleg kitört a járomszeg!

— A te törökjeid nem muszlimok, a te katonáid nem férfiak, a te várad vályagól, te magad pedig nem vagy bég! — mordult föl a főaga.

— Hogy mi vagvok én és mik az én jámbor embereim, azt csak a nagy Isten tudja! — sóhajtott fel megadással Lippay bég.

De most már sejtette, az ő szép uraságának befellegzett.

*

Másnap reggel tovavonult a veszedelem. A janicsár a pécsieket és a szigetváriakat ment nyomorgatni.

— Visszajövök! — mondta fenyegetően, midőn nyeregbe ült a konak ajtajában.

Előtte lófarkot és fehér zászlót vittek, mögötte rangjához illően négy vezetéklövet hoztak, azután tíz trombitás jött, aki teli pofával fújta a janicsárok riadóját, őket a Budáról jött szpahik lovaskisérete követte. A menetet a főaga inasai és deákja rekesztették be. Sereghajtó az oláh hóhér volt.

Mikor a menet kivonult a főkapun, szegény Igric hodsá éppen ott ült az árok szélén és a pirosra dagadt talpát áztatta. Két szelid darumadár állott mellette és komoly érdeklődéssel nézte, mit művel.

A fiatalok meglátták a hodsát és sületlenségeket kiáltottak feléje:

— Urak a hodsák! Fölöstökömre: medve talpa céklalével... — Szép magyar viselet a piros csizma! — Hej, piros a rózsám orcája! — Nagyságod nyers ürühússal szokott rákászni? — A hodsá átgázolt a Veres-tengeren...

A seregdeák megállította a szürkéjét és enyhe feddés hangján mondta:

— Azért olyan piros, mert mogyorófával méltóztattad keféltetni. Próbáld meg nyírfával, attól visszafehéredik!

A hodsza ekkor föltekintett és kemény hangon mondta:

— Az ötven botot én visszaverem a főagán. — Jézus engem úgy segéljen!

A bolondos hodsza a Jézust emlegette! Ezen a fura dolgon a deák és az inasok úgy elkezdtek röhögni, hogy majd lefordultak a lovukról.

Csak a hóhér nem nevetett, ő épp olyan komoran és kevélyen tekintett bele a kék nyári égbe, mint amott elől a főjanicsár.

II.

Oh kék égen járó fénlő csillaggoddal,
Édes magyar vérem, mely gyászra fordultál!
Gróff Zerényi keserves haláláról való ének.

Ezek után minden igazhitű, sőt minden ebhitű ember is természetesnek fogja találni, hogy a bég úr ő nagysága még aznap csapra verette borospincéjének féltett kincsét, a hatvanhármás badacsonyit. Mindig valami kiváló alkalomra tartogatta, de most már attól félt, ha holnapig vár vele, akkor más valaki issza meg.

Magában azonban nem tudott inni, azért fölrendelte a bástyabörtönből két uri rabját, Molnár Pált és Boráros Miskát.

A pölöskei kastélyból való ifjú huszárvajdák voltak, inkább suhancok még, mint férfiak. Tavalý, egy zivataros éjszakán általjöttek a Balatonon, hogy a bég úr lovai iránt érdeklődjenek, de rajtavesztettek.

Igen derekasan védték a bőrüket, különösen Molnár Pált volt nehéz elnyomni.

Ennek a fiúnak, bár alig volt több husz évesnél, hire volt a végeken, mert tavaly télen bajvívásban fejüket vette az endrédi és a marcali agáknak. Őnagysága ezért jeles vitézként becsülte és 3000 forintban szabta meg a sarcát.

A másik, Boráros Miska, deákból lett vitézzé. A törökök jobban féltek a tollától, mint a szablyájától, mert téli pihenőkor csufolódó leveleket szokott nékik

irogatni. Jól tudott törökül és mivel az ilyen rabot szívesen vásárolja a kunstancinápolyi magyar kancellária: a bég úr az ő sarcát is 3000 forinttra verte föl.

A fiuk nevettek akkoriban: ki az ördög fog az ő árva fejükért ennyi tenger pénzt adni? Az atyafiságuk koldusszegény, gazdag pátrónusuk sohasem volt, a bécsi király pedig, ha kérő levelet küldenek neki, a leghíresebb kapitányai rabváltására sem ad többet nyolc-tíz forintnál.

Legfőlebb abban lehetne reménykedni, hogy a végházbeli kenyeres pajtásoknak kedvez a szerencse és elkapdosnak valami főtörököt, akivel aztán kicserélhetnék a két fiut; de a pölöskeieknek mostanában hátat mutatott Fortuna asszony, ölni ugyan elég szépen öltek a törökben, de rabot egész esztendőben alig szereztek.

A bég úr nagyon sajnálta az ifjakat.

— Nem kár, hogy szép napjaitok börtönben rohadnak?

Maga biztatta őket, írjanak kérő leveleket a püspököknek és a magyar főuraknak. Jól meg kell nyomni a tollat, írni kell a kegyetlen kinokról, miket a pogány rabságában szenvednek, hátha mégis meg-esik rajtuk az urak szive. De bizony a levelekre sehonnan sem jött válasz.

— Pogányok a ti véreitek, hogy nem gondolnak veletek! — mérgelődött a bég.

Ma aztán ujat gondolt ki ő nagysága.

— Molnár Palkó, én téged hitre haza bocsájtalak. Ha Miska deák kezességet vállal érted, akkor negyven napra elmehetsz, talán mégis össze tudod koldulni a sarcot.

— Megpróbálhatom, — vélte Molnár.

— És mivel legyek kezes? — kérdezte Boráros.

— A harminckét fogaddal, fiam — szólt nyájasan a bég.

Ez azt jelenti: ha Molnár Palkó nem jelentkezik a határnakra, akkor a bég úr kisedeti Boráros Miska fogait. Ennek az a rendje.

— Vállalom a kezességet! — szólt nevetve az ifjú, miközben kimutatta mind a harminckét hófehér, erős fogát.

*

A nagyságos egy korsó badacsonyt köszöntött Palkóra.

— Igyál fiam, ez a bor lehűti a veséket. Ki fia is vagy te tulajdonképpen?

— Apámuram nemes molnármester volt Vázsonyban.

— Vázsony valamikor a kegyetlen Kinizsi Pál kastélya volt.

Ekkor beleszólt Boráros Miska:

— Ugy tartják, a vázsonyi nemes molnárok Kinizsi vérei.

— Hogyan lehetne az? — csudálkozott a bég. — Hiszen Kinizsinek, hál' Istennek, nem maradtak gyerekei?

— A kastélyban nem, — magyarázta Miska, — de a malomban igenis maradtak. Az ének mondja: ha Kinizsi elunta magát a gögös Benigna mellett, akkor lement a malomba, a világszép molnárnéhoz.

A bég figyelmesen nézte Molnár Palkó arcát.

— Maradt valami örökséged Kinizsi ükapád után?

— Csak ennyi — szólt Palkó és azzal tenyerével lenyult az asztal alá és a husz embernek való hatalmas tölgyfabutort tálastul, kannástul, gyertyástul könnyedén fölemelte a levegőbe.

(A bégné asszonyom keresztény leány volt és mivel nem akart a földről enni, magyar asztalokkal és székekkel rakta meg a koppányi palotát.)

A nevezetes az volt, hogy az ifjuból nem lehetett kinézni ezt a bivalyerőt, mert karcsú, sugártermetű, inkább kissé leányképű legény volt.

— Különös dolog ez — elmélkedett a bég. — A Kinizsi vére a malomból került ki és visszatért megint a malomba. A vázsonyi nagy tölgyfa elkorhadott és a fattyuhajtásai ott tengődnek a vár tövében.

— Nem ilyen az egész magyarság sorsa? — kérdezte Boráros Miska.

A badacsonytól lassankint kitüzesedett a szoba levegője. Palkót hallgataggá tette az ital, annál hangosabb lett a másik kettő.

— Szép ország volna Magyarország, — kiáltotta a bég, — csak Nádasdyak meg Batthyányak ne volnának benne!

— Mi baja nagyságodnak az urakkal?

— Nádasdy Ferkó, a sátán hadnagya, akit fekete bégnek szoktak nevezni, a múlt héten fölégette a hármori kastélyomat és levágta hetven jó emberemet. Az átkozott Batthyány ugyanakkor elhajtotta a gulyámat. Egy bojtárgyereket se hagyott belőle! Bár a Forgáchok és a Pálffyok se jobbak, csak hogy ők nem engem, hanem inkább a kegyelmes basát nyomorgatják . . . A két Pálffy, a komáromi meg a palotai, majd minden éjjel ott száguldoznak Buda alatt és amit künn érnek, azt elkapdossák, vagy kardélre hányják.

— És Zrinyi uram?

— Az ecetes gyomru Zrinyi Györgyről ne beszéljünk, mert még a badacsonyi is megsavanyodik, ha rá gondolok. De hát való az, hogy nemes urak ilyen haramiamesterségen élnek?

Boráros Miska kajánul röhögött.

— Ha magyar királyunk volna Budán, akkor az urak nem száguldoznának künn esőben, szélvészben, hanem a meleg palotájukban ülnének. Mert a magyar király a pánt, mely együtt tartja a nemességet. De a nagyságos török urak darabokra törték a királyságot, az elszabadult szilánkok most szanaszét röpdösnek és olykor fejbe kólintanak valakit.

— Legyen eszed, Boráros Miska! Nem volna jobb néktek is, ha békésen meg tudnánk egyezni?

Hanem Boráros Miskának nem volt esze: már nagyon részeg volt.

— Amig miénk volt az uraság az országban, addig a békét óhajtottuk és nagyságtok a háborút. Most a nagyságos török urak igen békések lettek és mink kiáltjuk a háborút.

— Mit értek vele, hogy a némettel szövetkeztek? A törökben több az emberség, mint a németben!

Boráros a két öklével verte az asztalt.

— A némettel és az ördöggel és mindenkivel kell szövetkeznünk nagyságtok ellen! Mert mi addig élünk, amig harcban vagyunk a hódítóval és akkor halunk meg, ha megbékülünk vele.

— Hát komolyan hiszed, hogy mi valaha is odaadjuk nektek Budát?

— Hiszem az Istent és hiszem, lesz olyan idő, mikor a magyar ifjuság csak a krónikából tudja meg, hogy Buda valaha török volt!

Ő nagysága Boráros Miska hóbortos jövőmondásától úgy elkezdett hahotázni, hogy szinte rengett belé a ház.

— Nevezzen nagyságod, — szólta a deák, — nevesen, de ha jó orra van nagyságodnak, akkor meg kell érezze a magyar kikelet szagát. Ma még hó és jég

borítja az országot, de a levegőnek már tavaszi szaga van.

A bég úr, hogy ne kelljen hallgatnia Miska fecsegését, felhozatta a trombitásokat — éppen tizenketten voltak — a deák háta mögé állította őket és úgy muzsikáltatott magának.

Boráros azonban túloldította a trombitákat, mondván:

— A magyar kikeletnek vérszaga van!

Ő nagysága úgy találta, hogy a muzsikának nincs kellő magja és felhordatta a bástyáról a nagy rézdobokat is.

A harcias zenétől vitézi kedve támadt Lippay uramnak. Ledobta a dolmányát, a kövér, fehér karján felgyűrte az ingét és birkózni akart Molnár Palkóval, akit most már csak Kinizsi Palkónak nevezett.

Palkó azonban nem állott kötélnek, attól félt, ha földre fekteti ő nagyságát, akkor vízbe esik a szabadsága. Mert ő a hidegfejű magyarok közé tartozott.

A bég aztán egyszerre csak kizavarta a muzsikusokat.

— Fiaim, — kérdezte a két rabtól, — tudtok-e hallgatni? Mert akkor én most olyat mutatok nektek, amit a hetedik öregapátok se látott. Beviszlek a háremmembe!

Tisztességes török ember ilyet a világ teremtese óta sem tett még. Úgy látszik azonban a borördöge végleg megzavarta ő nagysága elméjét. Most fog csak kisülni, milyen bölcs ember volt Mohamed próféta, hogy eltiltotta hiveit a részegeskedéstől!

Hosszu, homályos folyosón tapogatták magukat végig. A két ifju legénynek erősen kalapált a szíve... Mit fognak látni? Jószagu selyemfészket, pókháló

köntösbe öltöztetett georgiai nőket, vérforraló táncban ringó ifju testeket...

Az ajtó megnyílt előttük.

Fehérfalu szobába léptek. A bubos kemence mellett imazsámoly, a falon nagy fészület... Öt-hat magyar cselédleány ül apró zsámolyokon, mindegyiknek kezében guzsaly és orsó... A karosszékekben idősebb, szigorú képű asszonyság, magyar főköttővel a tisztas fejen... Könyv van a kezében, abból olvas a leányoknak, kenetes, kissé éneklő hangon. A könyv a magyar lutheránusok evangéliuma...

A bég felesége magyar volt, a kölesdi Farkasok közül való leány, aki a lakodalma napján irást kapott az urától, amelyben az egynejűsége kötelezte magát.

Ujabban sok prédikátor fordult meg a koppányi konakban és a bégné, aki tüzes lutherána volt, maga is nagy buzgósággal oktatta udvari leányait az új tanításra.

— Ez az én háremem! — mondta röhögve a bég.

A nagyasszony pedig letette könyvét, fölállott és mérgesen kiáltotta:

— Most már elég volt a részegeskedésből, most már menjen aludni ti kegyelmetek!

És az urak aludni mentek. A bég a szőnyeges hálószobába, az ifjú vitézek a bástyatömlőbe.

*

A nagy ivás után másnap este kibocsátották Molnár Palkót a palánkból. Éjjel kelt útra, mert Szent Iván hónapjában tüzes szekéren immár megjött a kánikula.

A bég úr kovácsa előbb még bilincset vert a bokájára. A rabságban nem hordott vasat, de a hitre kibocsátott vitéznek ez alkalmas viselet, már csak

azért is, mert könyörületre indítja a jó emberek szívét és mert jó védelem a szabad hajdúk és egyéb utonállók ellenében. Végbeli törvény, amit magyarok és törökök is tartanak, hogy a sarc után járó rabot senki se nyomorgassa.

De a bég úr a maga vitézi kezével *kolduló levelet* is írt Molnárnak, nehogy bárki is összetévessze azokkal a mihaszna kéregetőkkel, akik, bár sohasem voltak török rabságban, minden igazság nélkül talpig vasban járnak és ott siránkoznak minden templomküszöbén.

A vár külső korlátjánál a rab összetalálkozott Igric hodsával. A hodsá éppen elbúcsúzkodott édesanyjától és szerelmes testvérkéitől és a csacsijára készült ülni.

— Hová mégy, Molnár vajda? — kérdezte Igric.

— A pölöskei pajtásaimhoz igyekszem. Sarc után járok. Hát te?

— Én a szentgyörgyi vásárra mennék, ott találkozásom van egynéhány komáromi vitéz barátommal.

Hogy a hodsának jóbarátjai vannak a komáromi törökölők között, az ugyan kész nevetség volt.

— Szentgyörgyig együtt utazhatunk, — indítványozta a hodsá, — bátran lépést tarthatsz Janicsárral, ő szereti a nyugodalmas utazást.

(Tegnap óta Janicsár lett a számár neve.)

— Nem bánom, — hagyta rá Palkó.

A rab hamar kitapasztalta, hogy Igric úgy ismeri a járást a mocsarak közt, akár a nádi róka. Piros hajnalig nem is volt senkivel találkozásuk.

Bajuk csak a tenger sok szunyoggal volt. A nád-szálakat vörös prém ülte körül, ha meghorzsolta a csacsi, akkor lehámlott a prém és sok ezer szunyoggá

változott, amely örvendező zümmögéssel csapott neki az utasoknak.

Napfölkeltkor lepihentek egy topolyfa alá. A hodsza sózott halat, egy tucat keményre főtt tojást és karnyi hosszú hurkát vőn ki a tarisznyából.

— Egyél vajda, — mondta. — A hurkában vagdalt borjúmáj van.

De bíz az disznóhurka volt.

Azután megkínálta vendégét a nagy fapalackjából. Muskotálybor volt benne.

— A ragyogóját, de jó bort isznak a szent hodsák! — tört ki a rabból a csudálkozás.

— Engem a főtisztelendő seik ül iszlám fölmentett a vízivás alól, — mondta hideg nyugalommal Igric.

— Holnapra is kellene hagyni az elemózsiából, — vélekedett az óvatos katona.

A hodsza azonban kétfelé szegte a nagy hurkát.

— Ne legyen gondod a holnapra, oh kisdéd hitű gyaur, mert amíg igaz muszlimok közt járunk, addig mi bőségben fogunk élni.

A huszár nem is okoskodott többet és ketten az utolsó morzsáig és az utolsó csöppig megettek és megittak mindent, ami a tarisznyában volt.

Miután lelkiismeretesen elvégezték, elaludtak a fa árnyékában.

*

A végbeli embernek éber az álma. Valami fura nesz riasztotta föl a rabot: messziről kellemetes hangzavar hallatszott, édes cincogás és csipogás, zagyva kelepelés és gyöngyöző kacagás.

Palkó megbökte a pajtását, aki nyitott szájjal horkolt mellette. Hallod ezt, szent ember?

Vigyázva megindultak a hang irányában. Ólálkodva, villogó szemmel kúsztak a nádasban, mint a vadászó farkaspár.

Most meglapultak a gyöpös tisztás szélén . . . Százéves nagy nyárfák árnyékában hangos és tarka tábor volt együtt. Negyvenen, ötvenen lehettek, csupa fiatal fehérnép, *ember* egy sem volt köztük.

Formás, mosolygó képű leányok voltak, de úgy kicifrázták, fölöpántlikázták magukat, mintha nem is asszonyemberek, hanem pogány bálványképek volnának.

Ki virító színű selyemköntösben járt, ki korónának formált fényes pártát viselt, de volt köztük olyan is, akinek szabadon lengett a hajsörénye és minden ruhája a virágosra kivarrt inge volt.

Néhányan a tűz körül térdepeltek és sütőnyársat forgattak, a legtöbbben azonban a fák alatt kifeszített tarka árnyékvető ponyvák alatt heverésztek és hegedűt pengettek vagy csörgődobot verdestek, egypáran pedig dalolva összekapaszkodtak és bolondos táncot jártak.

Volt egy hadnagyuk is, vöröshajú, szilaj szép néember, az parancsolgatott a többinek.

— Pajkos lányok! — kiáltotta örvendezve a hodsza.

És azzal szétterjesztette a karját, mint a gyermek, mikor a bárányt úzi és szaladt a nyárfák alá, átnyalábolva a leányok hadnagyát és már vitte is táncolni.

A nők ugyan nem voltak ijedősek és jókedvű sipitozással köszöntötték a szent embert. Az pedig egészen megfélekezett róla, hogy a janicsár mogyorófával keféltette a talpát és úgy rúgta a gyöpöt, hogy a két papucs a füle körül röpdösött.

Pokoli hőség lett, de azért nem hagyta volna abba a táncot, ha az egyik leány egy barna-pirosra sült birkacombbal nem pofozgatja gyengén az arcát, attól megjött az éhsége és leült velük ebédelni.

A pajkos leányok Kecskemétről jöttek, ahonnan a polgárság jóerkölcsseit féltő elüljáróság kitiltotta őket. Mivel mindenütt tovább zavarták őket, mint a vetésre járó tarka madársereget, tehát táncolva átvonultak a Duna-Tisza közén, énekelve átkeltek a nagy folyóvizen és most ők is a szentgyörgyi sokadalomba igyekeztek.

Boruk, húruk volt még bőven és szívesen vendégtették a két ifjú embert, akik közül egyik azért tetszett nekik, mert igen vidám volt, másik pedig azért, mert nagyon komoly volt.

Az Igric vaskos mókáin a könnyezésig kacagtak és örömben fölvirágozták a hodsát is, meg a szamarát is.

Midőn Molnár Palkó mélyen zengő orgonahangján eldalolta nekik Balassa Bálint úr egyik bús virágénekét, áhitatos csendben hallgatták. Sokuknak könnyes lett a szemük és nem egy volt köztük, hej, nem egy, aki a lelkét is odaadta volna a szép ruháért.

Akkoriban minden magyar leánynak, akár jámbor akár pajkos volt, a végbeli vitézekért dobogott a szíve. És ez a szilaj leányfalka is a széttört magyarság egyik elszabadultan kóválygó törmeléke volt.

Napestig tartott a mulatozás. Ekkor a leányok hadnagya csendet parancsolt és az éren túl kanyargó utat kezdte vigyázni.

A távoli jegenyefák mögött aranyfényű porfelhő gomolygott a lehanyatló nap felé; a felhőből szaka-

datlan bűgás és mormogás hallatszott, mintha a medréről szabadúlt Duna árja közelednék.

— Jönnék a kecskeméti tőzsérek! — kiáltja a leányok hadnagya. — Most vége a mulatságnak, gondoljatok a holnapra!

Az utasok a csacsijukkal sietve a nádasba vették magukat; a kecskemétiakkal jobb lesz nem találkozniok. A leányok különben sem törődtek már velük, hanem csapatosan leszaladtak az ér partjára.

A bömbölés félelmetesen megdagadt, a porfelhőből megszámlálhatatlan ökörcsordák hömpölyögtek elő. Lehetett vagy öt-hatezer állat. Kopjaszarvú, fehérszőrű, acélinú, haragos szemű pusztai barmok. A hófúvásban telelnek, könnyűszerrel átal ússzák a széles Dunát és ha kiéhezett farkascorda támad rájuk, azt vérszomjas dühükben kásává tapossák.

Az állatoknál csak a hajtóik vadabbak. Ezek a rézbőrű, tülökhagú legények, akiknek pillantása vasvilla, beszédje jégverés, szilaj erővel fékezik meg az öreg bikát is.

A csorda előtt lovagol a marhakereskedő tőzsérek híres csapatja. Az ő feleségeik tiltatták ki Kecskemétről a pajkos leányokat. A nagy jólét lerítt ábrázatjukról; híres böjttörők, nagy boromisszák valamennyien. Ha mulatozásba kapnak, egy hétig abba nem hagyják. Tehetik, a tüszőjüket majd kirepeszti a sok aranyforint; az országban ma jóformán csak nekik van pénzük.

Mindegyikük hátához hosszúcsővű puska van szíjazva; a derekán súlyos szablya függ. Elég gyakran megesik, hogy fegyverrel kell megvédelmezniök aranyukat és barmukat, hol török haramiák, hol magyar szabad hajdúk, hol német rablólovagok ellen.

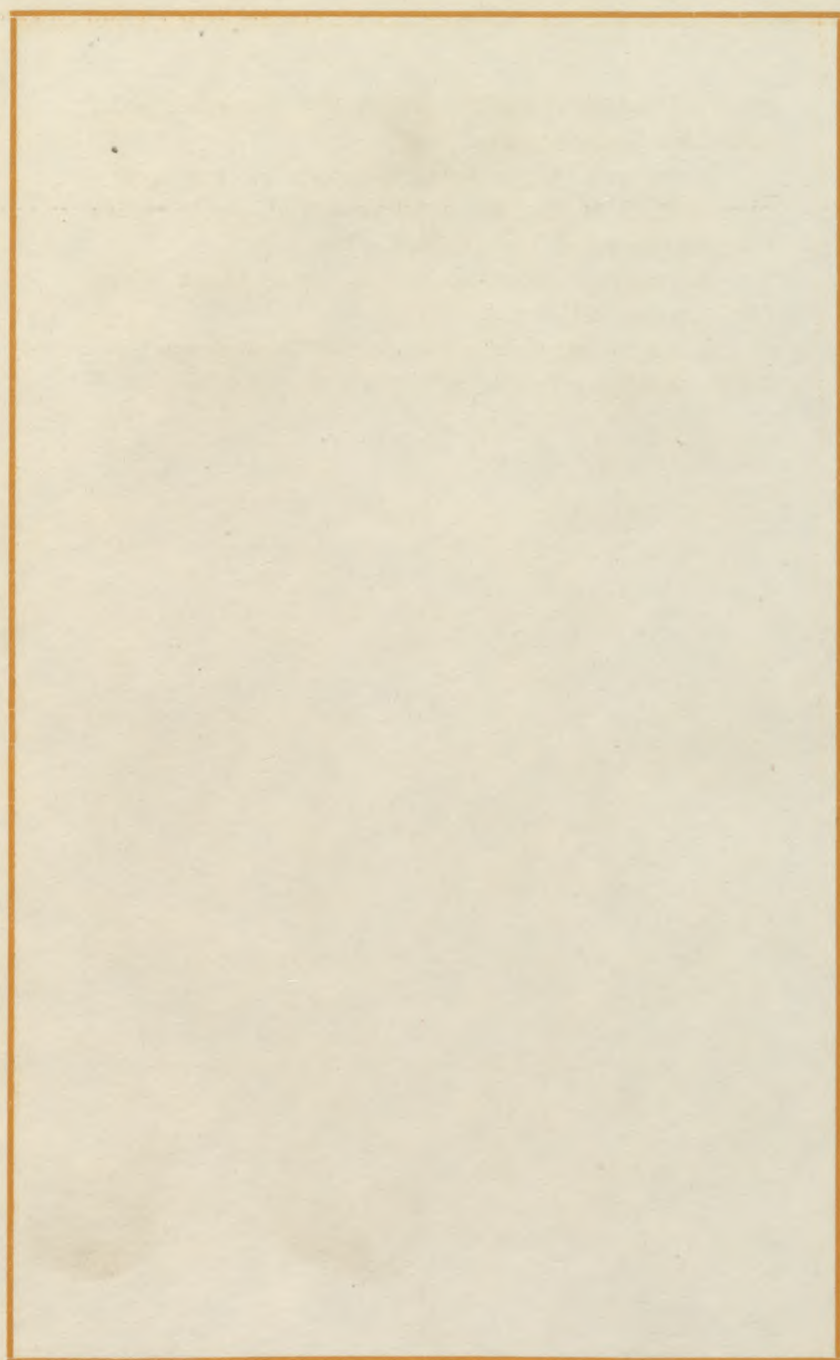
Mert a tőzsérek elviszik csordáikat Németországba is,
Ágostáig, Norimbergáig.

A leányok kendőiket lengették és ingerkedve
táncoltak az ér partján, a kecskemétiak pedig vidám
kurjongatásokkal köszöntötték őket.

És menten parancsot adtak embereiknek, hogy
éjjeli tanyát kell verni.

A rab huszár és a hodsza azonban csöndesen foly-
tatták útjokat a fehér holdsarló gyér fényében.

III.

Ha ünékik jó kedvvel nem adsz ennik,
.... nincsen mit tennik,
Hanem el kell erővel tőled vennik.

Küküllei Névtelen.

Reggel meglátták a nagy tó vakítóan gyöngyfényű vizét és ekkor már csupa pompázó gyümölcsös közt jártak.

A muszlimok híres kertészek és aki barackfát ültet vagy nemes körtét ojt, az Istennek tetsző dolgot művel.

A hodsza átkötötte süvegét zöld kendővel és azt híresztelte magáról, hogy ő mekkai szent zarándok. Nálánál nagyobb lóköttő nem viselte még a hodsák tiszteletreméltó köntösét. Csuda sületlenségeket beszélt a jámbor kertészeknek és egész kosárra való elemózsiát koldult össze. Igaz azonban, hogy aszalt gyümölcsnél egyéb nem igen találkozott a kosárban.

Most egyszerre nagyon sietős lett a dolga és miután egész nap rótták az utat, napszálltakor Szentgyörgyön voltak.

Vastag porfelhő kavargott a sokadalom fölött, a porból szakadatlan lónyerítés, marhabőgés, túlkölés, kolompolás, kocsizörgés, muzsikaszó, koldusének és ordítózás zivaja hallatszott.

A harmincados házon már kitűzték a vörös császári zászlót, annak jeléül, hogy immár szabad a vásár. Tágas, nagy utcákba, zezugos közökbe sorakoz-

tak a sátoros s a szekeres kalmárok; a harmincados házon túl talán húszezer lábasjóság várta a kupeceket.

A kalmárok nagyjából törökök és budai zsidók voltak. A hodsának sok jóbarátja volt a budaiak közt; sorra járta a szekereiket, kíváncsian nézegette a portékájukat és tudakozódott az ismerősök után.

Éjjeli kvártélyt egy kövér, vén özvegyasszony házában találtak.

— Ez az én jó édesanyám! — szólt Igric.

Neki ugyan Koppányban is volt édesanyja, de a rab huszár már kitanulta, hogy a társa sokféle hájjal kent ember és nem kérdezett tőle semmit.

Hajnalban külön-külön elmentek vásárt nézni.

— Ha előbb nem, akkor napszálltakor találkozunk a vörös malomnál.

Sok úr alá való török lovat, skarlát posztót és vitéznek való fegyvert kínálgattak a vásáron.

Molnár Palkó csak elnézte ezeket a kincseket és a szíve megfájdult, hogy az ő ifjú napjai ilyen haszontalanul telnek. Mások élnek a világot, ő meg csak nézi.

Egy-egy vásáros ember, aki a huszár bokájára vert bilincsről megismerte a török rabot, egy pár garaskát csúsztatott a markába: „Jézus nevében — rabváltságra!” — s Molnár Pál megköszönte Jézus nevében.

De csak a szegény emberek adakoztak jókedvvel, a gazdag tőzsérek a levegőt nézték a feje fölött.

Egyszerre ismerős arcot pillantott meg a sokadalomban. Túnyi Balázs úr volt, a komáromi híres száraz vajda. Ezer ember közül is meg kellett ismernie, mert a hosszú, vastag bajuszát két fülére csavartan viselte.

Balázs uram lovon ült és kardlappal tessékelt el útjából a népet. Palkó ráköszöntött, de a vajda ügyet sem vetett rá, hanem haragos rikoltással magához parancsolt valakit, aki ugyancsak lóháton törtetett keresztül a sokadalmon.

Molnár Pál azt hitte, a szeme káprázik: magyar huszárság a török vásáron? Mert most hosszú libasorban rugtattak elő a kavargó porból a komáromi lovasok meztelen szablyával a barna öklükben.

A nép iszonyodva rebbent szét a darutollasok előtt, a kalmárok pedig a szekérfasba kezdték hányni a portékájukat.

Nagyhirtelen elült a vásáros z sivaj, akár a fürdő rucák hápogása, mikor karvaly kóvályog fölöttük, azután itt is, ott is, messziről is, egy-egy keményen pattogó katonahang ugyanazt kiáltotta:

— Kiki maradjon veszteg! Aki megmozdul azt levágjuk!

Most már tudni való volt, mi történik itt: vásárlás, — komáromi vitézek kifosztják a sokadalmat.

A harmincados ház felől néhány lövés puffogott, egy kis bezliacsapat próbált ott védekezni, de a huszárság hamar elnyomta őket.

*

Ezek jól értik a módját!

Körbe fogják az egész sokadalmat, mint nagyvadászaton szokás, azután kifésülik a tömegből és külön terelik a kalmárokat és egy-kettőre megköp-pasztják őket.

Ha a szepegő török a csontja velejébe dugná is az aranyat: a komáromi onnan is kívájná.

Vagy háromszáz szekeret megraknak portékával és rabokkal. Főleg a budai zsidókat fogdossák

össze nagy buzgalommal, mert azok készpénzt érnek, az atyafiaik nem hagyják őket tömlőcben penészedni.

Miközben a legények dolgoztak, a seregvezérük nyeregből szállott egy rác konyhás sátra előtt. Bús szemű, barnaképű, szép, vékony ember volt; arany nyakbavető láncot és arannyal varrott szederjes dolmányt viselt.

A fiatalok bámész tisztelettel nézték a vitézt, akinek hírével holnap már hangos lesz a Dunántúl és Molnár Palkó is nézte. A szeme egyszerre fölragyogott, a szívét boldog mámor árasztotta el: hiszen ez ő, a végbeliek bálványa, minden pogányok ostora, a híres, a nevezetes, aki bátor, mint a vadkan, vérengző, mint a farkas és ravasz, mint a vén róka! Ez ő, a tüzes harcidalok és édes virágénekek halhatatlan lantosa, Balassa Bálint, a magyarok legnagyobb poétája!

Balassa úr eddigelé az egri végházban vitézkedett, de a vásárütésben való tudományának oly nagy volt a híre, hogy a komáromiak őt hívták meg seregvezérnek, midőn Szentgyörgy ellen indultak.

Ő értett hozzá, hogyan kell lóvá tenni a furfangos törököt. Hamis kémjelentésekkel elhitette velük, hogy a csákvári végházukat készül meglepni és miközben a törökök lóhalálában oda vágattak, Balassa uram észrevétlenül lelopta seregét a Balatonhoz. Nappal a nádasokban lapult meg, éjnek idején ismeretlen utakon száguldozott; a török megérezte, hogy farkas jár az aklában, de szemtől-szembe csak akkor kaphatta, mikor már megvolt a baj.

A komáromi főemberek most körülülték a rác lacikonyhás kecskelábu asztalát és olyan mohón fa-

latoztak, mintha napok óta nem ettek volna. A vásárosok tisztos távolból bámulták őket.

Balassa uram szűrös tekintette egyszerre megakadt Molnár Palkó szálas alakján. Olyan is volt a rabhuszár kiállása, hogy asszonyok és katonák mindig rajta felejtették a szemüket.

— Te — gyere közelebb! Miféle szerzet vagy?

Jókay vajda felelt meg Palkó helyett:

— Ez ama pölöskei Molnár Pál, aki bajvívásban levágta az endrédi agát.

— Hány esztendő vagy, öcsém? — kérdezte Balassa.

— Huszonkettő leszek István napján.

— Isten éltesen, hiszen a marcali pogánynak is te vetted fejét a Balaton jegén?

— Jól tudja nagyságod.

— Váljék egészségedre ez az ital!

És Balassa úr a maga kezével bort töltött Palkónak.

— Mennyi a sarcod? — kérdezte, miközben szemét a rab vasbéklyóján pihentette.

— Háromezer kemény forintok.

Balassa kivette erszényét.

— Nyolcvan forintom van, annak felét odaadom. A vásári prédából nem adhatok, az nem az enyém. De egy vég posztót nem sajnálnak tőled a komáromi vitézek!

Valaki egy darab gránátszinű posztót vetett a Palkó vállára, a komáromi főemberek pedig egymás után megrázták a kezét.

— Most hordd el magad, fiam, nehogy holmi besúgók rossz híredet költsék koppányi gazdád előtt — szólt Balassa uram.

Mert az is törvény volt a végeken, hogy a hitre

kibocsájtott rabnak nem szabad résztvennie semmiféle vitézi munkában, míg csak az utolsó garasig meg nem fizette a sarcát.

Két muzsikuscigány törleszkedett az urakhoz, az egyik a hegedűjét pengette, a másik énekelt hozzá.

Balassa uram egyszerre fölkel, összeütötte a két sarkantyúját és táncolni kezdett. Hadd tudja meg a koppányi bég, hadd tudja meg a budai basa, Balassa Bálintnak milyen jókedve volt a szentgyörgyi vásáron.

Magában járta, a többiek hallgatagon nézték. Annyi délceg, bús méltóság volt a táncában, mintha nem is a lacikonyha előtt, hanem valami ismeretlen, rettenetes istenség oltára előtt táncolna.

És egészben véve ilyesmi is volt a tánc : az elárvult magyar lélek meghódolása önmaga előtt.

Azután szilajon megharsantak a huszártrombiták. Az urak talpra ugrottak, a csatlósok szaladva hozták a hátsólovakat.

Midőn végigléptettek a szétrebbenő nép utcáson, Balassa tekintete megint összetalálkozott a rab huszáréval. Lehajolt a nyeregből, odaszólt néki:

— Segítenék rajtad, ha tudnám hogyan. Módolj ki valamit és üzenj reám bátran.

A lovasok és szekeresek serege vágatva megindult a Kis-Balaton járatlan berkei felé. Minden szekér elé öt-hat lovat fogtak, egy-kettőt még a saroglyához kötözték. Minden kocsis mellett egy-egy huszár vágatott; ha sietni kellett, akkor a huszár a kocsist, a kocsis pedig a lovakat verte.

A szentgyörgyi vásárütés Szent László király napján esett, mely az igazhitűeknek Huszein születésnapja.

*

Naplementéig most már mindenfelől bezliák és iszpáhiák fognak Szentgyörgy alá özönlenni. Hajnalhasadásig dühösen kergetni fogják a komáromi rablót, de akkor majd ki fog tudódni, hogy a kalauzok vagy tökfilkók, vagy talán gazemberek, mert hamis nyomra vezették a hatóságot.

Most már nincs is egyéb hátra, mint körülményes jelentést küldeni a koppányi bég úr önnagyságának, aki majd tovább adja a jelentést a budai basa önméltóságának.

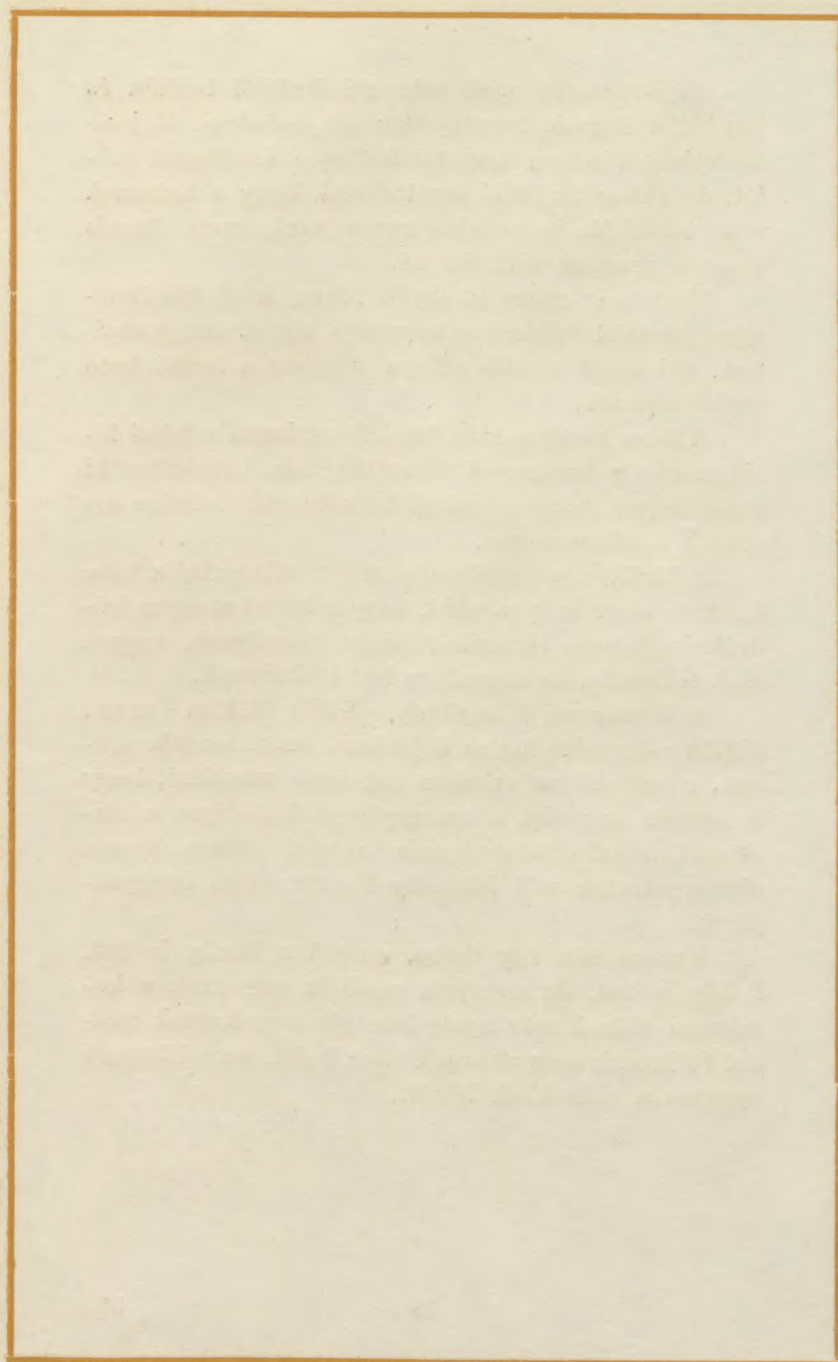
A basa haragos szép levelet fog iratni a bécsi királynak és a komáromi főkapitánynak. Leveleiben ki fogja fejteni, hogy a szabad kalmárkodás minden országok fundamentuma.

A király egyáltalában nem fog válaszolni a basa levelére, mert mélyen sérti, hogy a budai magyar íródeákok őt nem cimezik fölséges császárnak, hanem csak tekintetes és nagyságos bécsi királynak.

A komáromi főkapitány, Pálffy Miklós uram, rögtön válaszolni fog az ő jóakaró budai barátja urának, a válaszában azonban azt fogja mondani, hogy ő semmit sem tud a szentgyörgyi állítólagos vásárútról, mivel ő köztudomás szerint akkor éppen dinnyeszüreten volt Nádasdy Ferenc uram önnagyságánál.

Van azután egy dolog, amiről a király is tud, Pálffy is tud, de amelyről egyikük sem szól: a komáromi vitézek már nyolc hónapja nem kaptak zsoldot és hacsak nem akarnak éhen halni, nem ülhetnek nyugton a palánkjaik között.

IV.

Adjad nagy Ur-Isten vitézi tettekkal
Végházunk kérkedjen sok pogány fejekkel!
Thúry György éneke.

Igric hodsza napszálltakor valóban a vörös malomnál várta lársát.

Valami szekeres parasztot fogott, aki elfuvarozza őket a magyar gyepűig. Mert most megint úgy fordult a hodsza dolga, hogy neki sürgősen be kell mennie Egerszegbe.

A kocsiban Igric nem minden kérkedés nélkül arany-forintokkal kezdett labdázni. Volt bátorsága azt mondani, hogy a pénzt Janicsárért kapta, mert Janicsár boglári számár és azok tudvalevőleg a török birodalom legkeresettebb molnárpapírai, — de bizony ennyiből nemcsak egy boglári csacsi, hanem egy arabus csikó ára is kitelt volna.

A fapalackjából megitta a fuvarost, mire az beszédes lett és elmondta, hogy ő olyan vidékről való, mely kétfelé hódol. A török is követeli rajtuk az adót, a magyar is és ha nem fizetnek, akkor az egyik is, a másik is karóba vonatja az elüljáróságot.

A dolog tovább is van, mert a török akkor is karóba huzatja őket, ha a magyarnak fizetnek, a magyar pedig hasonlóképen tesz, ha a töröknek adóznak.

Ezt görögül dilemmának hívják. A paraszt nem tudja, mi a dilemma, de a megoldását ismeri: ő egyik félnek sem fizet, hanem valahányszor adóexekució jó,

minden marhájával a járatlan ingoványok közé menekül.

Szerencsére van Koppányban egy jólelkű patrónájuk, a bég ur magyar felesége, az mindig előre megüzeni nekik, mikor szaladjanak és magyar részen is van egy vigyázójuk. Így aztán csak megélnék valahogy.

A szekeres később résztvevően kérdezte, hogy fáj-e a hodsá úr lába, mert ő úgy hallotta a vásárban, hogy nagybajszu Túnyi Balázs vajda ötvenet csapott volna a talpára.

— Hogyne, hogyne! — hagyta rá könnyedén Igric, de a vigyorgásán látszott, hogy megint hamisság van a dologban.

Mivel az igazság előbb-utóbb ki fog sülni, a krónikás már most elmondja az esetet.

Való igaz, hogy Balázs úr ő kegyelme tüzes sárkányként támadt a hodsára, midőn észrevette a sokadalomban. Ebhitű pogánynak, a magyarság megrontójának gyalázta és addig rázta, míg egy összehajtogatott papiros maradt a markában.

Ekkor aztán két huszár betaszigálta Igricet a harmincados házba. Az egyik legény a saját csizmaszárát csapkodta, a hodsá pedig olykor rikoltott hozzá.

A vásárosok igen sajnálták Igricet, míg azt hitték, Túnyi uram a fejét véteti; midőn azonban kitűnt, hogy csak botozzák a hodsát, derült meglepéssel fogadták a hírt.

A papiroson, amelyet Igric a vajda úr kezébe lopot, Túnyi uram megtalálta a budai kalmárok névsorát és azt is, kiért mennyi sarcot lehetne követelni. (Úgy is ment később a sarcolás, akár a karikacsapás.)

A figurás botozás pedig arra való volt, hogy a harmincados ház körül ólálkodó kupeczek gyanuba ne

keverjék a hodsát, mert a komáromi vajda azt tartotta, holnap is kell a ló.

Ennyiben volt ez a dolog.

A ripacsos csardaknál — csardaknak nevezik ők az őrházat — az utasok lemásztak a szekérről.

Igric még egyszer megittatta a fuvarost és az nagyot húzott, mert ez volt minden fizetsége.

— Nékem itt egy kis ügyem volna, — mondta Palkónak a hodsá, — te csak eridj előre a villámsujtotta fához, ott heveredjél a fűbe.

A fa már magyar földön állott.

A huszár biztosra vette, hogy nem fogja többet látni a cimborát. Nem olyan bolond az, hogy török hodsá létére átmenjen a gyepűn. A legkisebb baj, ami érheti, hogy odaát a végbeli legények kicserzik a bőrét.

És szinte sajnálta, hogy el kell tőle szakadnia, mert bár a hodsának annyi becsülete nem volt, mint a hajóhúzó lónak, a rabhuszárral szemben mindig emberségesen viselkedett.

Félóráig heverészett a csonka fa alatt, midőn egy kapucinus barát köszöntötte rá a Dicsértesséket.

— Mindörökké! — hagyta rá a huszár. De azután a szemét kezdte törölgetni.

— Nem te vagy az, sátán hodsája?

— Az én nevem Jeromos testvér és nincs közöm semmiféle ebhitű hodsához, — válaszolt komolyan a barát.

Pedig mégis csak ő volt. És szinte ijesztő volt, hogy nemcsak a köntösét, de a járását, a hangját, sőt az ábrázatját is mennyire el tudta változtatni.

A rabhuszár most már tudta, kiféle ez a legény. Egyike azoknak a vén rókával béllett, farkassal prémezett kalauz-kémeknek, akik mindenütt odahaza

vannak és pénzért mindenkit kiszolgálhatnak, a törököt ép úgy, mint a magyart.

Ők minden nyelven beszélnek, minden szokást ismernek, minden úton járatosak és úgy el tudják változtatni a képüket, hogy a kenyeres pajtásuk nem ismer rájuk.

Híreket hordanak, várakat kémlelnek, leseket készítenek, titkos leveleket visznek, ma úri utasokat kalauzolnak, holnap tőzséreket, holnapután rabló-seregeket.

Annyi tudománnyal és furfanggal, amennyi az ő mesterségükhöz kell, nagy birodalmakat el lehetne kormányozni; de ők csak annyira vitték, hogy a gypün innen is, túl is harminc-harminc forintot fizetnek annak, aki lebunkózza az ilyen kalauzt. Tíz forinttal többet, mint a közönséges útonálló fejéért.

*

Éjfél után kettőkor szürkülni kezdett. Az éjszaka már elhallgatott, a reggel még nem szólalt meg és mélységes, szinte félelmetes csönd ült a Sárvíz völgye fölött.

A két utas egyszerre valami rekedt üvöltésfélét hallott — úgy hangzott, mint a dühös káromkodás — és egy óriás, lomha dögkeselyű szaladt előttük az úton, azután hirtelen föllendült a levegőbe.

Egy fej nélküli, meztelen ember feküdt a sásban.

— Közel van már Pölöske! — szólt Palkó büszke mosollyal.

Odébb megint két, egy mély árokban pedig egész rakás holttest feküdt.

A huszár hozzáértő pillantást vetett rájuk. Lehetnek már két hónaposak!

Tágas rétre értek és az egész rakva volt tetemek-

kel. Talán ezren feküdtek ott vad össze-visszaságban, szörnyen megcsonkítva.

Molnár Palkó arca fölragyogott, boldog lelkesedés dobogtatta meg a szívét. Hej, a vitéz komaság milyen derék munkát végzett.

(A pölöskeiek komámnak szólították egymást és a várnép együtt volt a komaság.)

Igric hodsá — most már Jeromos testvér — elmagyarázta a huszárnak, mi történt itt az ő rabságának idejében. Többen a bég urak közül összefogtak, hogy váratlan rajtaütéssel elpusztítsák a pölöskei mérges kígyó fészket. A komaság azonban nesztét vetett a kerekedő veszedelemnek és útközben lest vetett a töröknek.

— Másfél ezren itthagyták a fogukat az átkozott pogányok közül! — fejezte be elbeszélését Jeromos testvér.

Ez két hónappal ezelőtt történt. A pölöskeiek a világért sem engedték volna, hogy valaki eltemesse a török halottakat — csak hadd terjesszék a végház rettenetes hírét!

Az utasok most már maguk előtt látták a várat. A bástyák sörtéi emberfejekkel voltak telitüzdelve; fenn a pirosló égen ezer károgó varju kóválygott: a végház galambjai.

A vár a parti dombháton állott és bizony csak afféle sövénykarós, szegény, lapos vályogkastély volt.

Ilyen erődítési rendszert csak olyan nép eszelhetett ki magának, amely mindenét elvesztette a harcon és mindent harccal akar visszanyerni.

Ez a koldusbüszkeség palotája; a halálos gyűlölet fellegvára.

A várból épen kihallatszott a virrasztó vontatott éneke:

Hajnal vagyon, szép piros hajnal, hajnal vagyon!

A kapu megnyílt előttük és megszólalt a nagy seregdob, az egész végház iziben zsongani és nyüzsögni kezdett, mint a megfüstölt méhkas. Félelmetes képű, hatalmas tagu legények rohanták meg Molnár Palkót. Úgy megölelgették, hogy a bordái összelapultak volna, ha gyöngébb lenből szövö az édesanyja.

A kapitány úr ő kegyelme nem volt otthon, harmincad magával kiszáguldott, ő tudja hová és így ifjú Takáts Sándor porkoláb úr fogta kézen és vezette a palotába a rabhuszárt.

A palota: kormos falu nagy pajta, a falait török zászlók és pajzsok ékesítik. Nyitott tűzhelyen hatalmas bográcsokban fő a reggeli. És asztalnál miről beszélgettek volna, ha nem száguldozásról, lesvetésről, prédáról és emberölésről?

Molnár Palkó meggyőződött róla, hogy a vitéz komaság sokat törí eszét az ő kiszabadításán, de nem volt vele szerencsájük. Két ízben is fogtak már török főrabot, akinek sarcával ki lehetett volna váltani a komát, de az egyik pestisbe esett és vele odaveszett a sarc is, a másikat pedig magának követelte a bécsi király.

Még most is szidták egymást, hogy nem kellett volna odaadni, mert a bécsiek pénzen árulják a törököket és nem törődnek a magyar rabokkal.

Palkó huszárnak szöget vert a fejébe, hogy Jeromos testvért mindenki ismeri a várban. A komaság, amely egyébként nem volt papos természetű, nagy tisztelességgel adózik néki. Takáts uram őkegyelme pedig már kétszer is öntött neki a főemberek borából.

— Honnan ösmeritek ti az én emberemet? — kérdezte.

A porkoláb sűgva válaszolt:

— Jeles pap ez nagyon! Ő csalta nekünk lesre a bégeket, mikor Pölöske ellen jöttek.

Kitudódott, hogy az elmúlt esztendő harcaiban sok jó cimbora elesett.

Sok új ember is ült a hosszú asztal körül és az ifjak kíváncsi tisztelettel nézegették Molnár Pált, aki nek irgalmatlan nagy erejét és vitézi voltát sűrűn emlegették a végházban.

Az ifjak közt voltak egykor híres magyar nemzetségek ivadékai.

Az eleik sárkányrendes vitézek, fényes királyi kapitányok, tudós főbírák voltak. Külhoni főiskolákon nevelkedtek, császárokhoz és pápákhoz mentek követségbe, olasz mesterek építette palotákban laktak, könyvesházakat tartottak és faragott kőképekkel ékesítették kertjeiket.

Az utódok már nem ismerik sem Cicero, sem Dante nevét. Koldusszegénységben, gőgösen és elvadtan tanyáznak nyirkos vályogoduikban, fürgeteges, hóvizes éjszakákon künn leselkednek az utakon, füstös romokon ugratnak keresztül és nem tudják, hogy itt valaha a nagyapjuk palotája állott, orruknek édes az ellenség hullájának büze és a tudományuk, a becsületük és a szenvedélyük a vérontás.

*

Jeromos testvér éjjelre a Palkó kamrájában feködött. A huszár mélyen aludt, de a barát szemére nem jött álom. És a sötétségben egyszerre elkezdett hangos szóval beszélni.

— Hogy fogsz te a török hinárból kimászni, Kinizsi Palkó? Megugranod a rabságból nem lehet, mert rajta veszt a kezesed és akkor befellegzett a te vitézi hírednek.

— A pölöskei komaság is hiába kapaszkodik, ha egyszer nincs körme. Ha fognak is főtörököt, a király csak elszedi tőlük.

— Tudod, mi lesz ebből? Ha letelt a negyven napod, visszamégy a koppányi tömlőcbe és odaadod a bégednek azt a száz forintocskát, ami erszényedben lesz. És ha ő nagysága egyszer felhörpelt a levét, megkívánja a husát is. Hitre megint csak ki fog bocsátani és te apránként hordod néki a jót, mint fecske a fiának. Van olyan török úr, akinek husz-harminc keresztény rab is koldul az országban.

— Öt-hat év mulva talán kiváltod magadat, ha a gazdád ugyan addig megint följebb nem veri a sarcolat. Öt-hat év mulva jól megtanulod a koldusmesterséget és elfelejted vitézi voltodat. Fülíg benn ülsz te a török hinárban, Kinizsi Palkó, hát jó dolog ez?

— Bizony nem jó dolog, — morogta a huszár. — Dehát mit tegyek?

— Te a huszár fejeddel soha sem fogsz kieszelni semmit, de nékem papi fejem van, abban úgy teremnek a finom gondolatok, mint vár árkában a békalencse. Azt mondom, ne vesztegesd szép idődet ebben a vitézek óljában, hanem gyere velem szaporán Sárvárra.

— Mi dolgod ott?

— Sárváron tart udvart Nádasdy Ferenc uram, a fekete bég és az ő legkedvesebbik vendége most Ballassa Bálint uram. Meg kell fognom ő kegyelmét, míg veszteg ül, mert vándormadár természete van és holnapra úgy elrepül, hogy Székelyországig vagy Lengyelföldig meg nem áll. Ajándékot viszek neki, egy vad bivaly bőrét, akkora nagyot, hogy ő kegyelme se látott még olyant, pedig ő nagy jáger.

— Talán abban a zsákban viszed, amit Szent-

györgyből hoztál? — kérdezte a rabhuszár, aki valóban hitte, hogy négylábu bölényről, az ország legritkább vadjáról van szó.

— Nem, — röhögte Jeromos, — az én bikám szabadon jár, a bőrét még csak ezután kell lenyuznunk.

— Nehéz ám tuljálni a vadbarom eszén, különösen az öregje igen vigyázatos. Én tavaly két hétig feküdttem vadászlesben, még sem tudtam hozzáférközni.

— Meg lehet azt fogni, csak két arravaló ember kell hozzá. Egy okos meg egy együgyü ember. Az egyik legyen olyan okos, hogy el tudja a bikával hitetni: a kopjavasa édes káposzta.

— No, te arravaló legény vagy, Jeromos hodsá!

— Nem dicsekvésképpen mondom, de egynéhány vadtulkot már lóvá tettem életemben. De kell a bivalyfogáshoz egy bolond ember is, egy valaki, akit az édesanyja elfelejtett rá megtanítani, mi a félsz.

— Erre Balassa uram alkalmas ember lehetne.

Molnár most már sejtette, hogy a Jeromos bikája két lábon jár, de többet nem kérdezett, ez nem volt szokása. Ennyit mondott csak:

— Nagyon haragszol te arra a villásra, Jeromos hodsá.

A sötétségben is hallani lehetett, hogyan csikorgatja fogát a szent ember.

— Egyszer belém rugott a bestye és én tizszer is végigjárnám az országot, csak hogy a sövénykerítésen lássam száradni a bőrét! Engem már ilyennek teremtetett az Isten!

— De én mért menjek Sárvára?

— Ki ad a te árva fejedért háromezer forintokat. Molnár Palkó? Templomok küszöbén sohasem lehet összekoldulni ennyi tenger pénzt. Akinek eladó mesze

van, az menjen a kőművesekhez és aki katonai tudománnyal kereskedik, az menjen az urakhoz. A Drugethek, a Batthyányak, a Zrinyiek úgy járnak ki-be a fekete bég várában, mint a galambok a ducban. Minden azon fordul az uraknál, hogy milyen kedvükben leled őket. Néha a ménlőért sokalják a garast, máskor a kis csikóért is megadják az aranyat. És lehet valamelyik ur tömlőcében olyan török főrab, akivel tíz Molnár Palkót is kiválthat.

— Olyan is van? — kérdezte a rabhuszár kissé sértődten.

— Van-e? Hát ki vagy te, testvér? Tudod-e, hogy egy részeges bég már megér tizenötezer forintot, egy köszvényes vén basáért pedig a győri emberkereskedő is megadna huszonötezret? Ismerek én olyan nagy törököt is, hogy fölér egy basával, akit megfejeltek egy béggel. Hol vagy te attól?

Molnár megszégyenülten hallgatott. Később azt mondta:

— Holnap menjünk Sárvárra!

De Jeromos testvér már nem hallotta, ő megint horkolt és most már a rabhuszár volt az, akinek szemére nem jött álom.

Reggel kapunyitáskor kimentek a palánkból. A barát most is vitte a zsákját, amit Szentgyörgy óta hordott a hátán.

— Egy kis vásárfiát viszek haza, mert ma éjjel az édesanyám házában hálunk.

A kötni valónak ez már a harmadik édesanyja! — méltatlankodott magában Molnár Pál.

V.

Erkölcstős állat az, nints benne szelidség,
Szive Tigris módra elfajult kevélység.

Gyöngyösi István.

— Ez aztán jeles vitéz! — kiáltotta a huszár. — A hátán pup, a pofája pedig olyan füstös, mint a cigányé. A süvegén kakastoll, a hasán meg német pléhvért.

— Pupos? — kérdezte Jeromos testvér. — Akkor ez Kolompár, a cigány zsvány. Hogy ezt a mérges pókot még el nem pusztította a vármegye!

Egy meredekpartu domb tetején hasaltak az utasok. Mélyen alattuk nádas hullámozott a szélben, azon túl a kéklő messzeségben megint dombok emelkedtek.

A cigány szürke lován odalenn, a nádas partján ügetett. A dombhátról nézve csak akkorának látszott, mint a mézeskalács-huszár. Kötélen egy riskatehenet rángatott maga után, amely semmiképpen sem óhajtott versenyt szaladni a lóval.

— Biztosan úgy lopta! — vélekedett Palkó.

Jeromos azonban egyszerre talpraugrott, dühösen toporzékolni kezdett és a két öklét rázta.

— Hiszen ez az édesanyám tehénkéje! Vakuljak meg, ha nem a Jelika! Óh, te fekete lótetű, ezért lassu tűzön fognak megpirítani!

Azonnal a tolvajnak ment volna, ha a part nem lett volna olyan magas és a cigány olyan messze.

— Kergetik ám a betyárt! — kiáltotta Pál és majd megpukkadt a nevetéstől.

Jócsontu pejkon egy természetes asszonyság ugratott a cigány sarkában. Széles szablyát tartott a kezében, a főkötője pántlikája pedig haragosan csapkodta a levegőt.

— Talán az édesanyád? — kérdezte Palkó, aki már semmiképpen nem vette komolyan Jeromos családi állapotát.

— Nem az. Nem tudom, kicsoda. Az én édesanyám gyöngé asszony, ő nem merne ilyet.

Palkó vidám izgalommal figyelte a kergetődzést.

— Hozzá, hozzá! — rikoltotta harciasan.

Majd Jeromoshoz fordult:

— Fogadjunk, utól fogja érni, mert jobb lovon jár, mint a füstös. De vajjon fejbe fogja-e kólintani?

A kövér asszonyság olyan haragosan forgatta a szablyáját, hogy föl lehetett róla tenni ilyen veszedelmes szándékot. De mielőtt még kardhegyre kaphatta volna a tolvajt, Palkó nagy sajnálatára a cigány, a tehén és az asszonyság már eltűntek a domb kiugró lába mögött.

— Gyerünk! — kiáltott Jeromos testvér nagy tüzzel, — ott a nagy juharnál leereszkedünk a kecske-ösvényen és talán még eléje kerülhetünk a beste cigánynak!

Futni kezdtek, már amennyire Jeromos a csuhájától, Palkó pedig a békójától tudott, mielőtt azonban elérték volna a juharfát, odalenn már minden szépen eligazodott. Az asszonyság csendesen poroszkálva jött visszafelé, a kardja a hüvelyében volt, a Jelika előtte cammogott, győzelmi prédául pedig vezetéken hozta a cigány szürkéjét.

— Kolompár kapitány elvesztette a csatát! —
örvendezett a huszár.

— Ne röhögj, — szólt rá Jeromos testvér, — mert
az igen veszedelmes féreg. Gyáva, mint a szarka, de
alattomos és vérszomjas, mint a görény.

Mire lejutottak a völgybe, régen eltűnt már szemük elől a kardos asszony.

Vagy félóráig jártak a mocsár partján, azután a nád közé kanyarodott ösvényük. Egy órai bandukolás után azt mondta Jeromos testvér:

— Ihol a Száracsavár. Ott laknak édesanyámék.

*

Nos, ha ez is vár, akkor a legfurcsább vár, amit pölöskei ember valaha is látott.

Kerek szigeten áll, békanyálas tó közepén. Olyan kicsi, az ember azt hihetné: egy szakajtóval le lehet borítani. Egyetlen bástyatornyának aránytalan magas zsindeleteteje van, mintha egy kis gyerek a fejébe nyomta volna nagyapó téli süvegét.

A háztetőn gólyapár kelepel; az eresz alatt sok száz fecskecsalád fészkel, — a madarak most is sűrű rajokban cikáznak a víz fölött; a tornyot a szélkakasig befutotta a csipkerózsa és a vadkomló; az ablakrések, még a padlásablakok is, teli vannak virággal. Mindez persze nem teszi éppen harciassá a Száracsavarat.

De az erkély fölött két emberfejet tűztek ki.

— Teringettét, hiszen itt vitéz emberek laknak! —
mondta a huszár.

— Itt csak asszonyok laknak, édesanyám és két hugom. A fejeket pedig tökből csinálták a leányok. Ijesztésül szokták kitűzni.

A tó partján járva, megkerülték a körfalat, míg

elérték a hidat. Sok lábu padló volt, az utolsó tagja láncra járt.

A megmentett Jelika békésen legelészett a bástya tövében. A fal tetejéről pedig öt-hat borjunyi nagy komondor ugatta az utasokat. Ők voltak a várórség.

De ekkor az utasok megpillantották a kardos asszonyságot, aki délután a cigánnyal kergetődzött. Most fenn ült a tetőgerincen és a zsindefődelet tatarozta. Így közelről nézve még mordabb volt, mint lóháton, mert a kemény vágásu szája fölött kis bajusza nőtt.

— Tyüh, — ijedezett Jeromos testvér, — most szépen vagyunk! Ez Ráchel néne Egerből, az édesapám huga.

És igen alázatosan átköszönt a békanyálas vizen:

— Dicsértessék a Jézus, édes Ráchel néném!

A néne azonban feleletül lekiáltott a házba:

— Hé, eresszétek ki a kutyákat!

Ez nem volt éppen atyafiságos fogadtatás.

— Én vagyok, édes asszonynéném, a kegyelmed Gábor öccse! — fuvolázta Jeromos édesen.

— Nekem semmiféle koldulóbarát nem öcsém! — tiltakozott az asszonyság a háztetőn.

— Eressze le kegyelmed a hidat, majd megmagyarázom, mért kell nekem papi ruhában járnom!

— Nem vagyok kíváncsi a hazudozásodra, a várba pedig hiába is jönnél, mert ami itt ellopható volt, azt te már régen elhordtad.

Jeromos szemmel láthatóan restelkedett Molnár Palkó előtt, aki nem tudta, milyen arcot csináljon és némán és peckesen állott mellette.

— Édes asszonynéném, egy uri barátom van vélem, — kezdte megint Jeromos az alkudozást.

— Jóféle mákvirág lehet, ha ilyen országjáró koszperddel barátkozik!

Hogy, hogy nem, Jeromosban ekkor fölforrt a méreg.

— Már ilyet ne mondjon kegyelmed asszonyi ésszel, az én barátom híres vitéz a végekről!

Ráchel néne a szurós szemével Molnár Palkó felé dőfött és szárazon mondta:

— Nem hinném, hogy török fejeket vág, talán inkább erszényeket a vásáron?

Molnár huszár azt hitte, szégyenében fejest kell ugrania a békanyálas tóba, Jeromos azonban nem adta még föl a reménységet, hogy bejuthat a várba.

Trombitát csinált a két tenyeréből és hangosan kiáltotta:

— Édesanyám! Édesanyám! Gábor fia szólítja kegyelmedet.

— Annak ugyan kiabálhatsz, amíg meghallja, mert Egerszegben van — szólt a tetőn ülő asszonyság.

— Mikor ment be?

— Tavaly ősszel.

— Mit csinál ott olyan sokáig?

— Nem csinál szegény semmit, csak fekszik a cinteremben, két singnyire a gyöp alatt.

Jeromos arca lassan elfakult.

— Meghalt? — dadogta.

— Meg és ezt okosan tette, most már nem hozhatsz több gyalázatot a fejére.

Az ifju nem válaszolt semmit, csak leült a parti fűzfák alá, átfogta a két térdét és sokáig nézte a zöld vizet. Ráchel néne pedig kaján buzgalommal kalapált odafenn.

Végül mégis megszólalt Jeromos. Halkan kérdezte:

— És Kata, Cicelle hugaim hol vannak?

Az asszonyság haragosan csattant föl:

— Két évig nem törődtél velük, hát most mi közöd hozzájuk?

Az ifju lehajtotta a fejét.

— Hoztam nekik valamit — motyogta.

— Te!? — kacagott föl haragos visítással a néne.

— Te innen csak vinni szoktál, de hozni még nem hoztál semmit!

Molnár Palkónak éppen elég volt. Azt mondta:

— Én innen elmegyek, Jeromos. Ha itt maradsz: akkor jó egészséget!

— Veled megyek — szólt a testvér és fölkel a gyepről.

Előbb azonban megnyitotta a hátizsákját és három pár csizmát állított a partra.

Hegyes orru, habkönnyű asszonyi csizmák voltak, amilyeneket csak a török csizmadia tud varrni. Az első hajnalpiros, a második aranysárga, a harmadik pávakék.

A pávakéket külön állította egy fűzfa alá és azt mondta:

— Ezt édesanyámnak hoztam.

Ráchel néne nem szólt semmit, de a szurós szemével igen nézte a csizmákat.

Jeromos testvér ekkor kivette erszényét, és odatette a pávakék csizma orrára. Azt mondta:

— Ráchel néne, ebben hatvan arany forint van. Bolond fejjel egykor ami kárt okoztam a családnak, az megtérül belőle. A piros csizma Katáé, a sárga Jutkáé, de a pávakéket ne viselje senki, a kegyelmed lábára úgy sem férne rá, azt állítsák édesanyám térdelője elé és maradjon is ott. Most pedig jó egészséget kívánok!

És amikor ezt mondta, hangosan elsírta magát, mint a megvert gyermek, mert ő azzal jött haza, hogy jóvá teszi, amit ifjan vétett az édesanyja ellen, de most íme, megkésett már.

— Az ebnek is van lelke! — mondta Molnár Palkó.

Már indultak volna, de ekkor nyikorogni és ereszkedni kezdett a csapóhid és egy kis leány szaladt ki a várból. Megölelte Jeromost és azt mondta néki:

— Ne menjen el te kegyelmed, Gábor bátyám!

És úgy sírt, ahogyan csak a tékozló fiu karjai közt lehet sírni.

Most már megint Gábornak hívják! — méltatlankodott magában Molnár Palkó.

A kisleány a huszárra tekintett és könnyek közt mosolyogva szólt:

— Ha kegyelmed a Gábor bátyánk barátja, akkor szívesen látjuk a házukban. És Ráchel nénitől ne féljen kegyelmed, mert ő igen jó asszonyság.

A leányka barna volt, de a szeme ibolyakék. Nem lehetett több tizenegy-tizenkét esztendősnél és olyan szép és finom volt, amilyennek olasz képírók az angyalokat festik.

*

Szárcsavár famenyezetes, füstös kis *palotája* olyan volt, mintha egyik fala kiesett volna és egyenesen be lehetne látni a menyországba. Ott ült az édesen mosolygó Boldogasszony a gyermek Jézussal a térdén.

Festett kép volt, melyet egyik régóta elporladt Bertóthy úr hozott Róma városából, midőn a maga idejében elkísérte a híres Bakócz Tamást a pápaválasztáshoz.

A szentképet egy Vincsy Lénárt nevezetű firencei képíró csinálta, akivel a frank király is dolgoztatott és aki, mint mondják, ügyes volt a maga mesterségében.

Sokáig a rosályi vár kápolnájában volt, de midőn arra felé megkezdődött a török száguldozás, más drága marhákkal együtt azt is elhozták.

A szárcsavári palota különben is olyan volt, mintha egy király és egy koldus közös tanyája lett volna. Remekbe faragott ébenfa ládák mellett kecskelábu parasztasztalok állottak. A falat nádgyékények és arannyal varrott szőnyegek takarták. A mestergerendán kukoricacsövek között elefántcsontfeszület függött. A sarokba drága fegyvereket és rozsdás csákányokat támasztottak. A múlt idők büszke gazdagsága összekeveredett a mai kor nyomorúságával.

Mert a rosályi Bertóthyak valamikor nagy familia voltak. Bánok, vajdák, nagy kapitányok kerültek ki közülök. A nagyapjuk Mohácsnál esett el, a király zászlajával a kezében, az apjuk is a török ellen hadakozva lelte halálát. Édesanyjuk pedig Losonczy-leány volt, huga az utolsó temesi grófnak, akinek fejét Sztambulba küldte Achmed basa.

Minél inkább szétterpedt a pogányság az országban, annál több váruk, falujuk veszett oda Bertóthyéknak. Végül már Szárcsavárba szorultak, ezt vadászvárnak építette egyik ükapjuk, aki nagy madarász lehetett.

De hiszen ez csak afféle *tarisznyavár* volt, falu nem is tartozott hozzá, csak vadvizes zsombék; alattvalóik gémek és szárcsák voltak, pedig mit ér az olyan jobbjagy, aki nem az uraságnak, hanem magának halászik és elrepül az udvarbíró elől.

Itt maradtak, hogy közel legyenek török kézen

levő birtokaikhoz, ha váratlanul megvirradna a szabadság napja. Mert ők is, a többiek is rendületlenül hitték, hogy az ellenség nem marad sokáig az országban. Nem is maradt, százötven esztendő nem nagy idő egy ország életében, csak az egyes embernek az.

Bertóthy né az ura halála után ebben a szegényes oduban nevelte föl gyermekeit, akik még a rosályi nagyúri várkastélyban születtek.

Sokáig abban reménykedett szegény, hogy az ő nagyeszű Gábor fia egykor majd új fényre fogja deríteni a Bertóthy nevet, de e részben keservesen csalódott, mert az urfi utálta a vitézi életet és mivel mégsem akart megülni a szárcsavári nádasban, garabonciás csavargóvá lett.

Az volt a baja, hogy sok volt az esze és kevés a lelke.

— Mért nyuzassam magamat a végházakban, — kérdezte, — kiért koplaljak és ontsam a véretem? A bécsi királyért? Az nem ismer engem. Az országért? Az ország kétféle: uri és paraszti. De az urak lenézik az én szegénységemet, a parasztok pedig jól megvannak a szarvára fogyott török hold alatt.

A nagy okosságnak azonban mégis csak bolondság lett a vége: mivel nem akart katona lenni, végül is a katonáénál százszorta veszedelmesebb mesterségre fanyalodott és aki harminc forintot akart keresni, az bárhol leüthette.

Az asszonyok pedig búsultak és magukban gazdálkodtak.

Tavaly meghalt Bertóthy né és Ráchel néne ekkor otthagya özvegyi házát Egerben és lejött a leányok mellé. Mert Szárcsavár, ha undok szunyogfészek is, mégis az utolsó Bertóthy-vár és azért tartani kellett.

A néni, boldogult ura Czekey ö nagysága révén,

sógorságot tartott a nevezetes ruszkai Dobókkal, akiknek nevük piros posztó volt minden muszlimnak, — talán azért is volt az asszonyság olyan büszke és harcias.

Miután az ugrifüles Cicelle már megnyitotta a várkaput, Ráchel néne jobban türte a vendégeket, mint hinni lehetett volna, amiben tetemes része volt a három pár csizmának és a hatvan arany forintoknak.

Gábor úrfi, — ezentúl így illik neveznünk Igric hodsát és Jeromos barátot! — utolsó szárcsavári látogatása alkalmával magával vitte a család némely maradék ezüstitányérait, de mivel a tányérok ára kikerült a hatvan forintból, most már ifjonti vásottságnak lehetett nevezni a dolgot.

Midőn Ráchel nénének értésére esett, hogy a rabhuszár ama pölöskei gyerkőc, aki fejét vette a marcai és az endrédi két agának, kezét fogott véle. Megbecsülte a vitézségeért, de azért mégis kissé félvállról beszélt véle, mert ő végre mégis csak Bertóthy-leány volt, a vajda pedig afféle vázsonyi bocskoros.

VI.

Jáznak szemeiben gyémánt ragyogványok,
Ajakín ingonak Kláris szívárványok,
Ollyak a kezei mint fejr márványok.

Gyöngyösi István.

A palotának volt egy fülkéje, annak falát a rosályi Bertóthyak sárkányos címerével ékes szőnyeg borította. A szőnyeg alatt faragott aranszék állott.

— Királykisasszonynak való szék ez! — mondta Molnár Palkó.

És amint kimondta, már jött is a királynő.

Az alkonyi fényben úgy ragyogott a szőke haja, mint aranykorona. Olyan szép és büszke volt, mintha egyenesen az álmvilágból vagy meseországból jönne Molnár Palkó legalább így vélekedett.

— Ez Kata, a nagyobbik hugom, — magyarázta Gábor.

Kicsi híja volt csak, hogy a huszár keresztet nem vetett, térdet nem hajtott nagy meglepetésében: mert ez ugyanaz az arc volt, mint az olasz képíró Boldogasszonyáé. Ugyanaz a fönséges fejtartás, édes, tiszta és titokzatos mosoly. De az egész leány mégis acélosabb, büszkébb, szóval magyarabb.

És most tűnt föl Palkónak, hogy Ciceke is, a kisebbik, mennyire hasonlít a Boldogasszonyhoz. Igen, ez a természetnek valami gyönyörű csodatétele volt: szegény Bertóthyiné, a jámbor lélek, *akkoriban* sokat térdepelt a szentkép előtt és könyörgött a Boldogasz-

szonynak, fogadja gyermekévé az ő árváját, a Szűzanya pedig annak jeléül, hogy meghallgatta kérését, a maga vonásait adta az újszülöttnak. És a szépség ideálja, melyet egy olasz művész megálmodott, testet öltött a rosályi várban.

Estebéd után kiültek a bástya nyitott pitvarába, amelyet a magyar várakban hol morgónak, hol szakállszárítónak szoktak nevezni.

És miről is társaloghattak volna, ha nem száguldozásról, lesvetésről, vártörésről?

A szó Ráchel nénét illette. Ifjú korában ő Egerben lakozott, midőn Achmed vezér és Ali basa seregei a várat vívták és a néne akkoriban tekintélyes mennyiségű forró szurkot öntött a hitetlenek nyakába, sőt egy iszpáhia-zászlót is nyert, miután a török kornétást a maga kezével verte le és a maga lábával rúgta le a hágólétráról.

A hegedősök nótákat énekeltek a szép Bertóthy Ráchel vitézi dolgairól, az egri Bellonának nevezték és a néne azóta semmit sem becsült annyira, mint a harci dicsőséget. És minél idősebb lett, annál katonásabb lett a viselkedése.

És mintha csak a sors is alkalmat akart volna nyújtani Ráchel nénének, hogy öregbítse vitézi hírét: amióta Szárcsaváron volt, a szemérmetlen Kolompár cigány állandóan ott száguldozott a vár tövében. A haramiának igen megnőtt a szarva, amióta megtudta, hogy a várban magányos asszonyok laknak.

Tavaly Mindszent-havában annyira ment vakmerésében, hogy éjjeli rajtaütéssel akarta megvenni Szárcsavárt. Összeszedett egy csomó csavargót és szökött rabot és Orsolya éjszakáján hágólétrákkal kerülgette a sövényt. A kutyák azonban résen voltak és

Ráchel néne a haditudomány törvényei szerint tüzes mesterséggel fölgyújtotta a nádast.

A haramiák, hogy megrémítsék a nőket, ordítózva ugrándoztak a vörös lángtenger előtt, mint a pokolból szabadult dsinek, midőn azonban Ráchel-néne közéjük durrantott a szakállással, ész nélkül megszaladtak.

Ma délután ő nagysága biztosan fejét vette volna a lelketlen tehéntolvajnak, ha az az utolsó pillanatban gyáván cserben nem hagyja a paripáját és a járatlan mocsárba nem veszi magát.

A szürke, melyet Ráchel néne zsákmányul ejtett, egyébként Bertóthyék jószága volt, a cigány a tavasszal lopta a legelőről.

— Mégis jó volna, ha férficseled volna a várban, — vélekedett Gábor.

Ráchel néne kicsinylően legyintett.

— Van egy, de abban nincs köszönet. Éppen csak a konyhában meg az istállóban lehet használni. Simának hívják, rosályi volt jobbágyunk, a tavasszal egyszerre csak beállított és azóta itt van. Se füle, se orra — valami adóhátralék miatt megcsonkította a török. Mikor idejött, azt mondta: itt marad, ha nem kell adót fizetnie. Egy földalatti kis tömlőcöt talált a várban, abban lakik. Ha ugatni kezdenek a kutya, ő rögtön a föld alá buvik, mint az ürge. Mindig fél és mindentől fél. Leginkább azonban a *valkótól*.

— Mi az a valkó?

— Sima azt mondja: a valkó irgalmatlan nagy, pikkelyes testű barom, amely a mély mocsárban tanyázik. Olyan nagy, hogy a lábával el tudná kaparni az egész várunkat. Sima megesküszik rá, hogy éjnek idején gyakran hallja a valkó bömbölését.

Ráchel néne elhallgatott és most már csönd lett a

szakállszáritón. Azonban köröskörül a mértföldes nádasokban millió béka brekegett és kuruttyolt, olykor mély hangján belebugott a bölömbika is.

A rab vajda nem nézte Bertóthy Katát, de azért mindig csak őt látta. És úgy tetszett neki, mintha a leány alakját szeliden ragyogó fényesség venné körül és mintha halk és édes muzsika szólna. Pedig a tüzi-játékot és a muzsikát is az ő fiatal vére csinálta.

A Boldogasszony leánya is illedelmesen lesütött pillákkal ült, de minden pórusa és minden hajszála parányi szemmé változott, amely éber kíváncsisággal figyelte Molnár Palkót. Amióta ő nagy leányzó lett, azóta a nádasban lakott és erre felé bizony nem termettek olyan ifjak, akikért érdemes lett volna magára vennie a virágos atlac jánkerját. Holnap azonban magára fogja venni!

És mind a ketten édes szédüléssel érezték, hogy a szakállszáritó emelkedni kezd velök; mind magasabbra a sötét nádas fölé, mind közelebb a csillagos éghez, a csillagok pedig megszorodnak, nagyobbak és tüzeesebbek lesznek.

De azért a magasságba is feljutottak a föld hangjai. Borjubögés.

— Hallod? A bivalyborju szól az anyjának!

Ráchel néne és Sima tegnapelőtt egy kis bölényborjut találtak a farkasveremben. Nagynehezen hazacipelték, hogy Jelikához szoktassák. A borju azonban nem akart szopni, vad és csökönyös maradt és mindig csak az anyja után sirt. Éjjel pedig mély brummogás hallatszott a közeli nádasból: a bivalytehén a fiát kereste.

Azután másféle hang: hosszan elnyújtott, megmegcsukló üvöltés.

— Talán a valkó?

Nem, ez emberi hang.

— Talán Kolompár cigány! — mondta Ráchel néne. — A nádasba szaladt előlem és alkalmasságot belelévedt a mély ingoványba.

Egyideig még hörgött, azután végleg elhallgatott. Megint csak a békák szóltak és olykor a bölömbika.

*

A Szárcsavár körül meglehetősen sok lábasjóság legelészett. A lábasjóság azonban nagyjából csak kétlábu volt és legszívesebben kígyón és ebihalon kérodzott, amennyiben Bertóthyéknak volt vagy ötven szelid darumadaruk.

A darutartás nem volt náluk játék, hanem fizető pásztormesterség, mert úgy a magyar, mint a török vitézek szívesen megvették a tollakat, miket Sima vásárba vitt.

De az eleven darut is megfizették, mert ha nem volt igazi vitéz, akinek süvegforgóján ott nem hetykélkedett a darutoll, úgy nem is volt igazi végház, amelynek palánkjai között nagytempósan ott nem sétálgatott a katonák kedves madara.

Cicelke volt a darupásztor és a madarak engedelmeskedtek is neki, hacsak nem kívánt tőlük valami oktan dolgot.

A kisleány bemutatta úri vendégeinek a darvak tudományát: odaállott a nyáj közepére és nagy komolyan táncolni kezdett, mire valamennyi madár csapkodó szárnyal és ingó nyakkal vele lejtette a híres darutáncot.

Fegyvere is volt Cicelkének, rövid nyelvű vasvillája és egyszer már meg is kellett vívnia egy arcátlan nagy ölyvvel, aki mindenáron ki akart szakítani egy tollas barmot a nyájból.

Alkonyatkor betelerlte madarait a várba és azok éjszakára a nyakukat és a féllábukat beűzva, körülülték a sövényfalat. Olyan éber darabontok voltak, hogy mindig tőlük tudták meg a kuvaszok, mikor kell ugatniok.

A végházakban azt mesélik az ujoncoknak: ha a vezérdarut elnyomná őrhelyén az álom, akkor a többi madár irgalmatlanul fölnyársalná éles csőrével. Egész bizonyos, hogy így cselekednének, csak hogy a világteremtés ötödik napja óta, amidőn az Úr a repdeső madarakat megteremté, nem volt még rá példa, hogy egy daru megfélekedzett volna a hivatalos kötelességeiről.

*

Baromfiról lévén szó, meg kell mondani, hogy maradt a Bertóthy-leányoknak a nagyúri időkből egy ritka kincsük: egy vadászsólymuk.

Vénecske volt már, de nyitrai ráró volt, még pedig kéklábu és tudvalevő dolog, hogy a nyitrai ráró magasabban és gyorsabban repül, de vitézebben is támad a világ minden egyéb madaránál. A török császár udvarában épp oly nagy a hite, mint az angol királyében.

Kata igen szeretett madárral vadászni, de nem igen volt benne módja, mert tegnapig csak egyetlen hátasuk volt, a pejko és Ráchel néne nem tűrte, hogy a leány egyedül nekiugrasson a nádasnak, így aztán a ráró unatkozva ült rudján és epésen nézte az udvaron veszekedő verebeket.

Most azonban az istállóban állott a cigány lova is és Palkóval ketten elvégezték, hogy hajnalra kiviszik a rárót a rétekre.

Háromkor már nyeregben ültek. Kata szeme a

vadászláztól csillogott, midőn keztyüs kezén érezte a madár kapaszkodó karmait.

Ráchel néne és Cichelke igen elbámultak: Kata magára vette az öreganyjáról maradt, arannyal gazdagon varrott zöld vadászruháját.

Igen pompás köntös volt, valamikor Beatrix királyasszony vadászataira készült, csak kicsit nehéz és kicsit régies szabásu és az aranya már ezüstösre, a zöldje pedig sárgásra avult.

A leány azonban annyi nemes méltósággal viselte, hogy inkább megható volt benne, mintsem nevetni való. Akár egy szegénysorsra jutott szép királynő.

Akik már próbát tettek, azt mondják: nincs nagyobb földi gyönyörűség, mint nyári hajnalon a szeretett nő oldalán szemelovagolni a fölkelő nappal.

Az égbolton még tegnapi felhők uszkálnak, a nádasban még ott lappanganak az éjszaka titkai, az ér vizét hús lehellet borzongatja, de napkelet felől már hömpölyögve közeledik a tűzözön, amely arany kohóba fogja olvasztani a világot.

Hiszen csak a lovak lettek volna jobbak! És a hebehurgyán kergetődző kuvasz-csapat helyett ha tisztességes vadászebeik lettek volna.

A cigány szürkéje olyan bágyadtan botorkált, hogy inkább a huszár vitte a lovát, mint a ló a huszárt.

A ráró azonban nagyszerű vadász volt, így is lefogott egy nyulacskát és leütött egy fácánt, sőt gődényt is kaphattak volna, ha a kuvaszok el nem számárkodják a dolgot. Kata isteni módon mulatott.

Napfölkelte után sütős meleg lett és ekkor nyeregből szállottak a vén fűzfák alatt és elővették Ráchel néne pogácsait.

Kata újra és újra elmagyarázta, hogy volt az eset

a gödénnyel, Molnár Palkó pedig áhítattal hallgatta, de egyszerre csak a leány torkán akadt a szó, az arca pedig hófehér lett.

Olyan fogvacogtató rémület fogta el, mintha csak a Sima *valkóját* látta volna... Fölemelte az ujját — ott!

Egy förtelmes és rettenetes alak vonult végig a füzesen. A huszár rögtön megismerte: Kolompár volt, a púpos harambasa.

Fülig pléhvértben járt, az öve teli volt tüzzelve török késekkel, a vállán meztelen nagy szablyát cipelt. Olyan idegen és gonosz alak volt, mintha valami mesés rák mászott volna ki a mocsárból.

Egyenesen a legelésző lovaknak tartott.

— Kegyelmednél nincsen fegyver? — susogta elhaló hangon a leány.

Palkó legyintett.

De azután igen furcsa dolog történt. Katának olyan volt, mint az álom. Molnár csengő hangján oda kiáltott a haramiának:

— Te cigány, gyere csak ide!

Kolompár vadul vicsorgatta a fogát; ő azt kívánta az emberektől, hogy őt kapitány úrként tiszteljék.

— Nem érted a szót? Ide gyere!

A haramia néhány tétova lépést tett, azután megállott.

A két férfi farkasszemet nézett és mindjárt tisztába jöttek egymással. Molnár tudta, hogy a cigány rettenetesen fél, Kolompár pedig látta, hogy ez a hosszú legény nem tőle, de még a cigányfelekezet ördögétől sem félne. Ez a végházak tájékáról való katona; okos ember, az ilyennek csak csapatosan mehet neki, mint a vad bikának.

És a cigány mélyen meghajolt és nyájasan mondta:

— Szerencsés jó reggelt kívánok nagyságodnak!

És hozzátette:

— Azt hiszem, ma még eső lesz, az éjjel igen szólt a síró csüllő.

— Tedd le azt a vasat! — rivalt rá Molnár.

Kolompár tüstént földre ejtette a szablyát, mintha kitüzesedett volna a markában, a huszár pedig ráhágott és ketté törte.

— Rakd le a késeidet, cigány!

Olyan zsibbasztó rémület vett erőt a haramián, hogy reszkető kezével alig tudott eleget tenni a parancsnak.

Palkó a gyilkos szerszámokat belehajigálta az ér mély vizébe és így szólt Kolompárhoz:

— Neked nem szabad többé fegyvert viselned. Ha megtudom, hogy megszegted a parancsot, akkor tűvé teszem utánad a nádist és kiöntelek az ürge-lyukadból. Most elmehetsz!

Kolompár sietve elhúzódott a füzesbe. Kis idő múlva azonban felbukkant a kakastollas feje az éren túl. Az arca rákvörös volt, amint fortyogó haraggal kiáltotta:

— Hiszen csak kerülj a kezembe, te bibászt, majd lesz néked nemulass!

Megint lebukott és a nád hullámozásán látszott, merre iramodik.

Molnár Palkón egyszerre viharos jókedv vett erőt és Kata is hangosan kacagott. A megkönnyebbülés édes nevetése volt. Hónapok óta rettegésben tartotta ez a haszontalan kis cigány, de most megértette, hogy az éjjeli rém csak madárijesztő volt.

Még akkor is nevettek, midőn megint nyeregbe ültek.

A fekete tó partján egy hódcsaládot vertek föl, amely nagy loccsanással bukott a vízbe. A Kata pejkója megzavarodott és vágtatni kezdett, a leány pedig nem bírta a kemény szájával.

Palkó egy ideig mellette maradt, de azután áthajolt hozzá, Kata kezével együtt megfogta a kantárszárát és némi huszárfortéllyal és barátságos rábeszéléssel sikerült észretérítenie a pejkót.

Tovább lovagoltak szorosan egymás mellett és a leány balkeze együtt maradt a legény jobbjaival, bár erre tulajdonképpen már semmi szükség nem volt.

És a leány volt az, aki nem eresztette az ifju kezét. Talán nem is igen tudta, mit művel, midőn ösztönszerűen fogva tartotta a kőkemény férfigezet, amelyből édes forróság áradt a vérebe.

Így léptettek tovább a nyár vakító fényözönében.

*

Kolompár kapitány időmondása bevált, estére nagy zivatar kerekedett.

A várbeliek künn ültek a szakállszárító alatt és azzal a kíváncsi áhitattal, melyet az özönvíz óta éreznek az emberek, nézték a villámokat, amelyek gyémántos szablyákként hasogatták a mennybolt fekete kárpitját.

A békák megszeppenve elhallgattak, csak innen-onnan hallatszott egy-egy próbálkozó kuruttyolás.

— Holnap menjünk Sárvárra! — szólt egyszerre Gábor.

Ideje is volna, hogy menjenek, tíz nap a rab negyven napjából már haszon nélkül eltelt.

Molnár nem szólt semmit, a nők is csendben

maradtak, de még Ráchel nénét is leverte kissé a gondolat, hogy az ifjak távozása után megint rájuk fog hengeredni a nádas vadon nagy egyformasága.

Az égzengés hamar elcsitult és harsogó zápor verte a vár zsindeletét.

Kata az éjjel nem igen aludt. Valami gyötrelmes szorongást érzett a mellében. És künn az ólban a kis bölényborju is olyan keservesen szölongatta az anyját!

A leány egyszerre kiugrott ágyából. Hát szabad ezt? Egy gyermeket elválasztani a szülőjétől...

Úgy, amint volt, egy ingben, mezitláb, leosont az udvarra. Előbb valami botot keresett, hogy elzavarja a kutyákat, azután kieresztette a borjut az istállóból.

A kuvaszok majd megbolondultak mérgükben, de Kata mégis megnyitotta a kaput és leeresztette a padlót.

Amint a kis borju végigkocogott a hidon, odaát a fűzfák homályában óriás nagy, tűzesszemű, szakállas ördögfej bukkant föl. A bivalytehén ömbölgéssel köszöntötte borját. És anya és fia vidáman belecsörtettek a hazai nádasba.

Kata sokáig tekintett utánuk és nem sajnálta ifju testét a langyos záportól. Azt mondta magában:

— Ha nékem egyszer kisfiam lesz, azt Palkónak fogom hívni.

Amint visszament a házba, a tornácon szembe jött véle Ráchel néne, nagy csatabárdal a vállán.

A kutyák felköltötték és ő azt hitte, talán megint a gaz Kolompár ássa a vár falát.

— Hát te mit lidérckedel itt, Kata?

A leány a nyakába borult és édes könnyek közt mondta:

— Ráchel néne, én a Molnár Palkó felesége szeretnék lenni.

Az özvegyasszony úgy megijedt, hogy majd kiejtette kezéből a bárdot.

— Megbolondultál? Hát elfelejtetted, ki vagy te?

— Én egy szegény leányzó vagyok, akit a jó Isten itt felejtett a zsombékban.

Ez nagy csapás volt az egri Bellona szívének. Ő mindig abban bizakodott, a Kata szépsége fogja a családnak megszerezni azt a fényt, amivel a haszon-talan Gábor mindmáig adósa maradt.

A két nő azután szemben ült a kamrában és miközben az eső az ablak vásznán dobolt, Ráchel néne a mécses gyér fénye mellett viaskodni kezdett a Kata szerelmével, mint egykor Jákob az Úr angyalával.

— Egy vázsonyi molnárlegény, egy éhenkórász vajdácska!

— Egy vitéz katona. Ki lehet több az országban?

— Miféle móríngot várhatsz tőle?

— Két levágott agafejet. Ki tud ennél szebbet adni?

— De hiszen bilincsben jár!

— Az országért hordja a vasat.

— Az országért? Ugyan no! Lovat ment lopni a béghez és lefűlelték.

— Harci paripát ment szerezni az ellenséghez, ahhoz is szív kell.

— Holtáig koldus marad, mert soha sem fogja összekoldulni a sarcát.

— Ha ketten koldulunk, hamarabb együtt lesz.

— Gondold meg: a Bertóthy-család mindig legelől járt az országban.

— És mégis kiejtette kezéből a kardot és azt most Molnár Palkó fogja.

— Ha nem becsülöd meg a nevedet, legalább becsüld meg a szépségedet, az is Isten ajándéka.

— Nem becsülhetem meg jobban, mint ha oda-
adom a legkülönb legénynek.

— Én is szeretem a vitéz katonát, de egy Ber-
tóthy-leány fejét csak úr kötheti be.

— Akkor adjon a töröknek, Ráchel néne, mert
ővé az uraság az országban.

— Ne beszélj bolondokat! Vannak magyar
urak is.

— Magyarok ma török cselédi; úr közülök csak
az, aki török fejeket rak a porba.

— Ne csacsogj ahoz, amihez nem értesz. A ma-
gad dolgáról beszélj!

— Az én dolgom ennyiben van: engem most
aranytrombitákkal szólomat a nyár és ha bedugom
a fülemet és gyáván a kamrámba bujok, akkor hol-
nap már elhullatom minden virágomat, holnapután
pedig a szivemre esik a téli hó.

Vajon honnan vette ezt? Egészen úgy beszélt,
mint azok a házaló prédikátorok.

Ráchel néne elnézte a huga arcát a lobogó mé-
cses mellett és egyszerre úgy tetszett néki, mintha
egy szép halálfej finom vonásait látná a most még
viruló hús alatt.

Igen, Kata már nem fiatal, tizennyolc éves, pedig
tizennégy éves korában férjhez kell adni a leányt.

De ki jöjjön érte ide Piócaországba?

Hiszen két esztendő óta csak *egy* idegen vendég
jelentkezett náluk: egy nagy fekete madár, amely
minden alkonyatkor ugyanabban az órában megült a
bástyafalon.

És Ráchel néne szíve egyszerre úgy megfájdult,
mint az imént Katáé, mikor az anyját szólomat kis
bivaly bőgését hallotta.

Sajnálta a hugát, sajnálta, de mégis inkább

kivánta, hogy pártában hervadjon, semhogy lealacsonyítsa magát egy vázsonyi molnárlegényhez. Egy Bertóthy-leány!

— Honnan tudod, hogy kellesz neki? Mondta neked?

— A szél se mondja, hogy fuj, a nap se mondja, hogy süt, mégis érzem erejét és tüzét.

— Bolond vagy! Ti, mai fiatalok, mind bolondok vagytok! Az én időmben a szülők végezték el maguk közt, ki kinek legyen a párja és a fiataloknak nem is volt hozzá szavuk. Én kilenc esztendő voltam, mikor kézfogóm volt Czekey urammal. Megkérdeztem édesanyjától, hogy szőke vagy barna-e a vőlegényem, asszonyanyám pedig fültövön ütött, hogy szikrát hányt a szemem és azt mondta: Semmi közöd hozzá! A vőlegényem különben kopasz volt... Ha egy leányzó akkoriban nem akart hozzámenni ahhoz, akit kedves szülei kiszemeltek neki, akkor apjaura apácakolostorba záratta és kenyéren és vizen tartotta, míg meg nem jött az esze. Szerelemről és ilyenféle szemérmetlen dolgokról nem esett szó és azok voltak az igazi jó házasságok.

*

Az egri asszony szerette volna, hogy a furfangos Gábor úrfi szép szerével kivallassa a rabhuszárt, mert ha az ember ismeri az ellenség szándokát, akkor könnyebb ellene védekeznie. Önagysága azonban elhibázta a dolgát, midőn azt hitte, Gábris lelkében is ott parázslék a Bertóthyak büszkesége.

Gábor elsőben is a hugával óhajtott beszélni. Ott találta az édesanyja térdeplőjén, a pávakék csizma mellett.

Ismerte az ő Katáját, tudta, nem kell kertelnie.

— Azt hiszed, Kató, ha édesanyád élne, hozzáadna Molnár Palkóhoz?

A leány nem kelt föl a térdeplőről, csak fölemelte hozzá könnyes pilláit.

— Hozzáadna, Gábor.

— Én is azt hiszem. Ha úgy ismerné, mint én, akkor hozzáadna. Mert az talpig ember és a szablyájával el tudná tartani az asszonyát.

Az ifju a pávakék csizmát nézte, majd halkan szólt:

— Adósa vagyok az édesanyáknak és ha ezzel leróhatom tartozásomat, akkor összeházasiclak a huszárral.

— De a sarca? — kérdezte Kata összekulcsolt kezekkel.

— Azt is el lehet igazítani, ha valamiképen megbiztok bennem.

Kata fölkel a térdeplőről és azt mondta:

— Én megbízom benned, Gábor.

És a leány megcsókolta a bátyja két arcát, sok esztendőök óta először, mert eddig mindig irtózott Gábortól.

A rabhuszárt beszappanozott pofával, borotváló késsel a kezében érte Gábor. Palkó sem volt az az ember, akinek kedvéért érdemes lett volna cifráznia a szót.

— Szereted te az én Kata hugomat? — kérdezte minden elüljáró beszéd nélkül.

A huszár elvörösödött a szappanhab alatt.

— Minek erről beszélni? — morogta. — Hiszen tudom, nem lehet.

— De lehet! — adta vissza Gábor.

— Nem lehet! — kiáltotta a másik szinte haragosan.

— Lehet, te bivaly!

Molnár ekkor nagyhirtelen átkapta és úgy magához szorította Bertóthy Gábort, hogy annak megropant minden bordája és szappanos lett a képe.

Az úrfi később kiment a várból, belé vette magát a sűrű nádba és lefeküdt egy gyepes helyen. Szunyogéknál éppen ebédidő lehetett, mert nagy appetítussal estek neki, de azért ő délig ott maradt és egy fűszállal a fogai közt nézte a kék eget.

Egyszerre hangosan elnevette magát, fölkelte és haza ment. Most már tudta, mit kell tennie.

Ráchel néniének ennyit mondott csak:

— Azok bizony szeretik egymást.

Az asszonyság igen mérges volt.

— Ha jóra való ember volna a te Molnár Jankód, akkor nem beszélne ilyenekről, míg ki nem váltotta magát a rabságából.

Szándékosan mondott Jankót, mintha nem is tartaná érdemesnek, hogy megjegyezze magának a molnárfi nevét.

— A váltság dolgában igaza van kegyelmednek, — hagyta rá Gábor, — de úgy látom, hamar ki fogja magát váltani.

Ráchel néne most vette csak észre, hogy egy lépéssel tovább ment, mint maga akarta.

Igen megkönnyebbült, midőn megtudta, hogy az ifjak még ma útra kelnek Sárvár felé. Még a két lovát is odakölcsönözte nekik, hiszen csak künn legyenek egyszer a várból.

A nevezetes az volt, hogy mindenki beszélt már a Palkó meg a Kata dolgáról, csak éppen ők ketten nem.

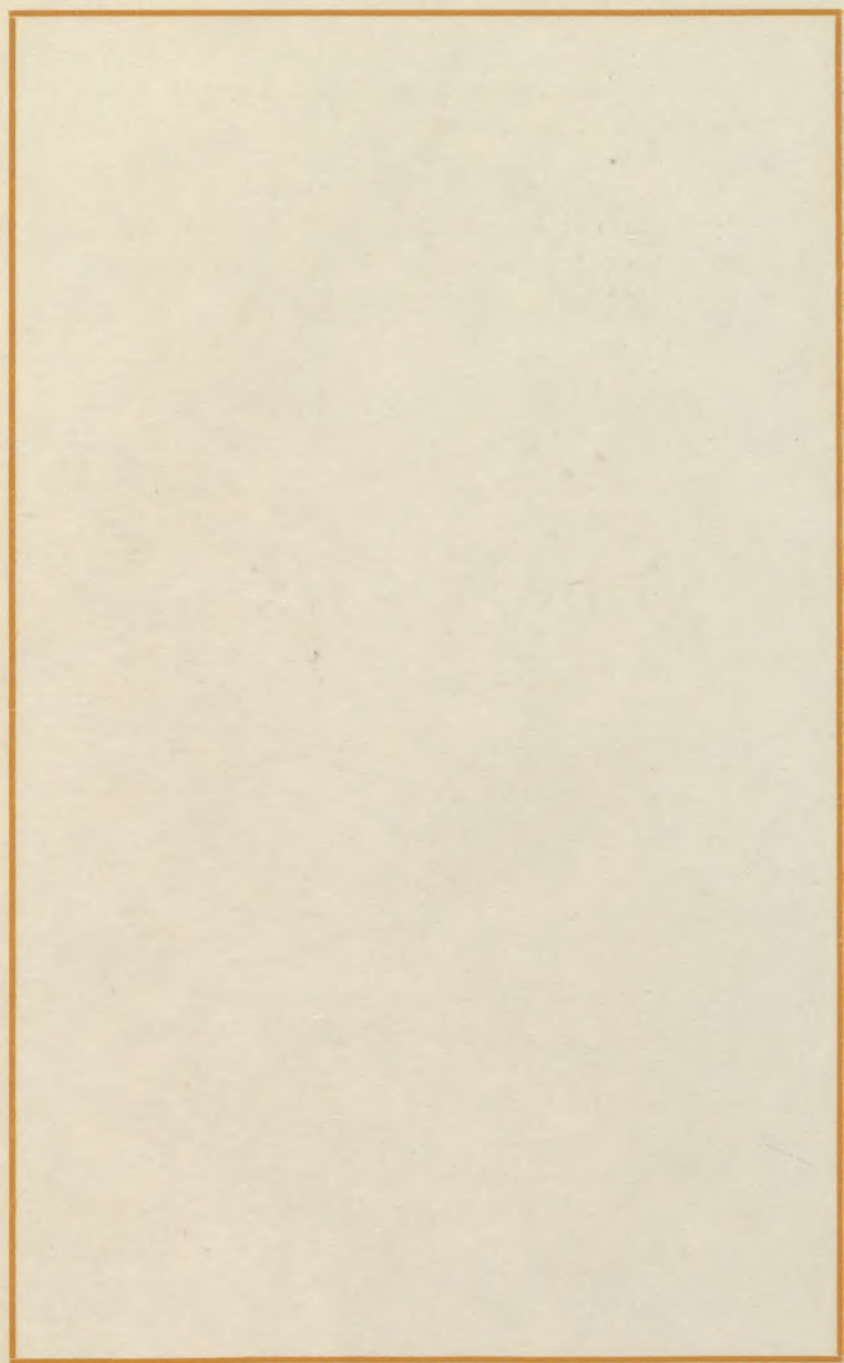
Midőn bucsuzáskor kezét fogtak egymással, a
leány ennyit kérdezett csak:

— Visszajön kegyelmed?

— Visszajövök.

Egymás szemébe néztek és ettől a perctől fogva
mind a ketten tudták, hogy ők mátkásak és most
már holtiglan egymáshoz tartoznak.

VII.

Szerencsét próbáltam,
Csatákon forogtam,
Magyar hirért névért
Vigan vagdalkoztam.

Fogarasi Bajnok.

Valahányszor megpihentek útjukban Sárvárig, Gábor mindig elővette a hegedűt, amit Szárcsavárból hozott és elmondatta a rabhuszárral Balassa Bálint úr valamelyik énekét.

Kitervelte, hogy énekelteni fogja Molnár Palkót önnagysága előtt, mert olyan a lantos emberek természetük, hogy igen szeretik hallani a magok koholta éneket.

Délután a két jóbarát a Rábavíz partján lovagolt és ekkor meglátták messziről Sárvár magas tornyát a Nádasdy zászlajával.

Amióta elhagyták Ikervárt, egy szót sem beszéltek, de most azt mondta Gábor:

— Jakab napján megtarthatnók a lakodalmat.

— Miféle lakodalmat?

— A tiédet meg a Katáét.

A rabhuszár alatt hirtelen megbotlott a kölcsönlő.

— Mit beszélsz, Gábris? Jakab napja három hét múlva leszen és nekem ma mindössze ötven forintom van csak a háromezerhez.

Gábor urasan legyintett a kezével.

— A sarcodra ne legyen gondod. Téged kivált a rabságból Ráchel néne.

— Ráchel néne!?

— Nem hiszed, úgy-e, mert nem ismered ökegyelme jó szívét. De neki csak a beszédje kemény, a szíve igen lágy és Kata hugom kedvéért ő mindent megtenne. És pénze is van bőven, az egri papokkal őrizteti.

Molnár Palkó nem tudott hová lenni a nagy csodálkozástól.

— Ráchel néne!?

— Csak egy kikötése van: Balassa Bálint uram legyen a te násznagyod. Mert ő nagyralátó asszony-ság és azt tartja: ha férjhez megyen egy Bertóthy-leány, akkor meg kell adni a módját. És mi ketten most csak azért megyünk a fekete bég palánkjába, hogy násznagynak kérjük Balassa őnagyságát.

No, ez eléggé csudálatos dolog volt.

— Ha megtudja őnagysága, hogy ezzel leoldja lábamról a bilincset, akkor alkalmasint vállalni fogja — vélekedett a huszár.

Mindabból, amit Gábor beszélt, persze egy szó sem volt igaz. Ha Ráchel néne pincéjében hordószámra áll vala a dukát, ő akkor sem ad egy vonyós máriást a Molnár Palkó fejéért. De hiszen az egri Bellona nem is volt bővében az arany marháknak, Istenben boldogult Czekey uram a karásia-mentéjén és az ezüstös nyeregszerszámán kívül nem igen hagyott rá egyéb földi javakat.

Gábornak azonban valami titkos terve volt és abba beletartozott az is, hogy Balassa uram legyen násznagy a Katáék lakodalmán és mivel az úrfi azt vallotta, hogy amiről két ember tud, az már nem titok, tehát hazugságokból szőtte a maga madárfogó hálóját.

Még nem harangoztak estebédhez, midőn a két jóbarát bekéredzett a sárvári latorkert korlátján.

Ezt a fejedelmi várat, sok más kőházzal és tömértelen gazdagsággal egyetemben, az édesanyja után örökölte a fekete bég, Nádasdy Tamás nádorispán ur szerelmetes Orsikája után, aki a nevezetes Kanizsay család utolsó sarjadéka volt.

A régi nagy Magyarországnak ez a szigete sértelenül emelkedett ki a pusztulásból, mint az Ararát hegye az özönvízből.

A várat óriás kertek veszik körül, külön gyümölcsös és külön virágos kertek; a lombos fák alatt bárszonydolmányos nemes inasok csapatja labdázik; az udvaron remek török paripákat sétáltatnak a csatlósok.

A kövel rakott tornácokon komor sorban ülnek és gögösen lézengenek a Nádasdy katonái.

Mert a fekete bég sereget tartott a maga zsoldján, amely sűrűn csapott át a török végekre, fejeket szedni. A száguldozásokat Nádasdy uram maga vezette és ahol a hadi zászlait meghordozta, ott ámulatot keltett a mindent verő vitézségével és rémületet keltett a kegyetlenségével.

És bár a mezei munka volt az uri kedvtelése, azért sok más mesterségben is jeleskedett. Szerette a lantosokat és a képirókat, csuda tulipánokat és óriás barackokat növesztett a kertjeiben, idegen nyelveket tanult, külhoni tudósokkal levelezgetett, aranyon vásárolta a szép könyveket és Sárváron könyvsajtót tartott.

Az urasága dusabb volt a bécsi királyénál, akit nyomorgattak az uzsorásai és aki rongyokban járatta szolgálait.

Bécsben rossz néven is vették, hogy alattvaló

magyar uraknak mire való a nagy gazdagság, de még sok ideig eltartott, míg igazság szerint ki tudták mődolni, hogyan lehetne hurkot fonni a Nádasdyak és Zrinyiek nyakába, hogy váraik és drága marháik a fölséges király kezébe essenek.

*

Gábornak itt is volt egy jóbarátja: vitézlő Túnyi Menyhárt uram, a fekete bég főudvarmestere. Ez testvérbátyja volt Túnyi Balázs uramnak, ama komáromi híres száraz vajdának.

Hopmester uram másféle ember volt, mint a bátyja. Míg a komáromi Balázs úr mord képű, gorbomba beszédű és hirtelen kezű vitéz volt, addig a sárvári Menyhárt úr halk és mézes szavu, cirkumspektus udvarló férfiúnak mutatta magát.

Azt mondta Gábornak, ha ügye van Balassa urammal, akkor álljon estebéd idején az ebédlőpalota ajtaja elé. És ez helyes tanács volt.

Amint megszólalt a konyhamester harangja, a hosszú ámbituson már jöttek is az éhes uraságok. Elöl lassu léptekkel az udvarmester, hosszú pálcával a kezében, nyomában az úri rendek, sorba a férfiak, a leányok és leghátul az asszonyságok. Lehetek vagy harmincan.

Balassa uram rögtön meglátta a rabhuszárt.

— Imhol a pölöskei vitéz, akiről már szoltam volt te nagyságodnak, — mondá a fekete béghez.

— Mi járatban van kegyelmed, öcsémuram? — kérdezte a gazda.

— Nagyságod engedelmével Balassa ő kegyelmével óhajtanék szót váltani.

— És ki legyen ez a feketedolmányos?

Midőn kitudódott, hogy a feketedolmányos a

rosályi Bertóthyak közül való úrfi, a fekete bég így szólt:

— Ha így van, akkor ti kegyelmetek helye nem az ámbituson, hanem az asztal mellett van.

És intett Túnyi uramnak.

Miután odabenn elmondták az asztali áldást és a pohárnokok körülhordták a mosdóvizet, asztalhoz ültek. Molnár Palkó és Gábor a gazda mellé kerültek, de csak azért, mivel Nádasdy uram a maga asztalánál mindig az utolsó helyre ült.

A főhelyen Nádasdyné ült, tőle jobbkézfelől sorba az asszonyságok, balkéz felől az urak.

Mivel a fekete bég igen nagy úr volt, igen sokat is ettek az asztalánál és az étékfogók ezúttal hús fogást hordtak föl.

Asztalnál a rabhuszár csak a férfiakat nézte, mert nem egy széphirű vitéz ült vele egy sorban. A főasszony oldalán egy kampósorru, keserüképű úr kapott helyet és midőn a gazda ráköszöntötte három ejteles ezüstpoharát, Molnár Palkó megtudta, hogy ez a gazdag Zrinyi, ama szigetvári gróf legnagyobbik fia.

Gábor nem igen törődött az urakkal, ő lopva inkább csak a háziasszonyt nézte. Nem mintha igen szépnek találta volna, de mert az ő fülébe is eljutottak a rettenetes és titokzatos hírek, amelyek a főasszonyról szólottak.

Kicsi, hófehér bőrű, fakóhaju asszonyság volt, a zöldes szemeivel nem igen nézett az emberek arcába, többnyire furcsa, fagyott mosollyal bámult a levegőbe. Az volt a hír, hogy eladta lelkét a gonosznak.

A fekete bég igen szerette asszonyát. Bözse lelkemnek nevezte, azt mondta: macskaszeme van és nagyot nevetett a furcsaságain.

A férj mit sem tudott arról, amiről már mindenki suttogott: hogy Bözse lelke embervérben szokott fürödni. Csak Nádasdy uram halála után sült ki, hogy a csejtei kastély pincéjében nemes szüzek tetei vannak elásva.

A főasszony híres nagy nemzet leánya volt és Báthory Erzsébetnek hívták.

*

Az urak füle már vörösödni kezdett az italtól és az asszonyságok, miután észrevették, hogy tánc ma úgy sem lesz, kihúzódtak a palotából.

Palkó és Gábor tisztességtudóan fölkeltek a nagyurak mellől, de a fekete bég visszaparancsolta őket a helyükre, az asztalnokok pedig nagy billikomokat raktak eléjük.

A Nádasdyak valamikor atyafiságot tartottak a Bertóthyakkal és a fekete bég most meg akarta mutatni, hogy nem veti meg Gábor úrfi szegénységét.

A gazda a villogó fekete szemét azonban inkább a rabhuszár inas alakján járatta és midőn ő nagysága már félrészeg volt, egyszerre így szólt hozzá:

— Azt beszéltek, te a nagy Kinizsi vére vagy. Hát nyujtsd ki a karomat, ha van hozzá való tudományod!

És az asztalon keresztül odakinálta néki a begömbített jobbkarját, amelyen vasizmok feszültek.

Palkó egy ideig csak erőlködött, hogy kiegyenesítse, majd mosolyogva mondta:

— Bizony nem bírok én a nagyságod erejével!

Az urak mind elnevelték magukat és nagyot ittak Nádasdy uram egészségére. A fekete bég pedig kevélyen mondá:

— Úgy lehet, az öreg Kinizsi Palkó tudományának is nagyobb volt a füstje, mint a lángja!

Palkó fülig elvörösödött, mert ez nagyobb galuska volt, mint amekkorát egy vázsonyi molnár le tud nyelni és kirugva maga alól a széket, a palota sarkában álló nagy gyertyatartóhoz lépett.

Az embermagasságu tartót, amelyen sok patikagyertya égett, vasból kovácsolta a pozsonyi mester és pálmafa-formát adott néki, a tövét pedig mélyen beeresztette a palota kőpadozatába.

Molnár Palkó azt mondta:

— Nádasdy uram karjával én nem bírok, de ezzel a karral talán bírok.

Az összekulcsolt két kezével átfogta a pálmafa vastörzsét, a térdével nekifeszült és a világító koronáját elhajtotta a kőpadozatig.

Az urak mind fölugráltak a székekből és eliszonyodtak ekkora erő láttára.

Balassa úr azt mondta:

— Egy elefánttól is elég volna ennyi! Anyától lett embertől még nem láttam ilyet!

A fekete bég pedig megértette, hogy vendége szándékosan kimélte őt.

Zrinyi úr, aki eddig még egyszer sem szólt Molnár Palkóhoz, most ráköszöntötte a borát, majd azt kérdezte tőle:

— Hogyan lehet az, hogy kegyelmedet elevenen el tudta fogni a török?

Erről nem igen szeretett beszélni a pölöskei koma, de most mégis megeredt a szava.

— Úgy volt, hogy éjnek idején Tihanynál által úsztam a vizen, de fürgeteg támadt és a török parton belékeveredtem a halászok hálójába, így aztán nem lehetett védekeznem.

— De később hogy nem tört ki kegyelmed a töm-

lőcéből? Aki azt tudja, amit kegyelmed, annak a börtön rácsa csak fűzfafonadék.

A huszár erre is megfelelt:

— Mielőtt kiengedtek a vízből, vitézi szavamat vették, hogy rabul adom magam.

— Így már értem, — szól Zrinyi ő nagysága.

De Balassa uram, aki eddig csendben iszogatót, a kemény öklével most akkorát csapott az asztalra, hogy az ezüstpoharak ijedtükben nagyot ugrottak és hangos szóval kiáltotta:

— Pedig ez az, amit nem lehet megérteni! Ebben az országban az ellenség soha semmit nem nyert erővel, mindent csak hamissággal. Mert mindig tudták a gazok, hol kell kifizéteniök a hálójukat! És mivel nincsen vas, amellyel meg lehet békózni egy ilyen legényt, hát az orrába húzzák a vitézi becsületét, mint a medvéébe a karikát és úgy vezetik vásárra... Mi-féle cudar farsangos játék ez? Az ellenség cserepekre törte országunkat, koldussá tette az úri rendet és földönfutóvá a népet, az ellenség özvegyé tett száz-ezer magyar asszonyt és éhen veszejtett százezer magyar gyereket — és most számon kéri tőlünk a becsületünket. De én azt mondom: nincs becsület, nincs emberség, nincs frigy, amely a rablóval szemben kötne! A magyarnak csak egy becsülete van: pusztítani az ellenséget! Gáncsot vetni, vermet ásni az útjába, irtani, mint a farkast, mint a patkányt, vassal és hurokkal, tűzzel és méreggel, az asszonyát, a gyerekeit nem válogatva, mert mind a mi vérünkön hízik, mindenik részes abban a szörnyű gazságban, amit evvel az országgal elkövettek!

Olyan düh vett erőt rajta, hogy a szája széle tajtékos lett.

A többi urak jó ideig néma csöndben könyököl-

tek az asztal körül. A fekete bég ekkor magához intett egy fegyveres főlegényt, aki a palota ajtaját strázsálta és így szólt hozzá:

— A fejevári bég tegnap karóba vonatta három parasztunkat. A tömlöcömben ül a fejevári tihája és két odabasa. Hajnalra vigyétek ki őket és húzzátok karóba a parasztok mellett.

— Igenis, értem! — mondta a főlegény.

(És ez nagy kavalérság volt ő nagyságától, mert a három török együtt már ezerötyszáz forint sarcot ígért a fejéért és ha kinzómesterrel sarcoltatnák őket, talán többet is megadnának.)

Zrinyi úr ő nagysága észrevette, hogy Gábor urfi hegedüt fog a kezében.

— Pengesd, ha tudod! — biztatta.

Az ifju a rabhuszár felé bólintott, Palkó pedig a mélyen zengő orgonahangján éneket kezdett mondani:

Őszi harmat után
Végre mikor aztán
Fujdogál a hideg szél,
Nem sok idő múlván
Sárgul, hulldogálván
Fáról a gyöngye levél.
Zöld erdő harmatját,
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi bé a tél.

Az urak, de a polatában ácsorgó szolgáló rendek is, elgondolkozva hallgatták és mindannyinak szívét forró büszkeség és édes fájdalom árasztotta el. Sokan közülök most értették meg először, hogy a magyar beszéd, amely a régi énekekben olyan nyers és esetlen volt, mint a medve mormogás, milyen szép nyelv. Szébb ez a töröknél, de még a deáknál is. Ebben az órában egyikük sem adta volna oda az ő nyomorult

országát a világ legdúsabb királyságáért sem, mert a magyar érzés akkoriban úgy megdagadt a lelkekben, mint tavasszal a Rába vize.

— Derék ének ez nagyon! — mondta Zrinyi uram.

— Balassa úr ő nagysága szerzette, — magyarázta Gábor.

Palkó pedig elmondá a végét is:

Immár sólymocskádat,
Kedves madárkádat,
Kit karodon hordottál,
Klárissokkal rakott,
Skófiummal varrott
Lábzsínon tartottál —
Bocsásd el békével
Szegényt, hadd menjen el,
Reá ne haragudjál!

Balassa uram, bárhogyan restelte is, nem tudta eltitkolni, hogy tüzet fogott a saját paraszán, a szeme bizony könnyes volt. Ez volt az ő búcsúéneke Magyarországhoz és Losonczy Annához, mert akkor ő már elvégezte magában, hogy külső országba fog bujdosni. Az ő nyughatatlan lelke olyasmit képzelt, hogy idegen földön, ismeretlen emberek közt, boldogan és békén élheti napjait.

Hogy eltitkolja ellágyulását, hirtelen felszökött helyéről.

— Miféle kérésed van hozzám? — kérdezte a rabhuszártól.

Molnár Palkó tisztességtudóan fölkelt a helyéről:

— Szerencsém akadt, Jakab napján lakodalomba megyek Bertóthy Katával és ha meg nem sértem nagyságodat, akkor arra kérem, vállalná a násznagyi tisztséget.

És mivel őnagysága nem válaszolt mindjárt, Gábor urfi sietve mondta:

— A sarccal ne legyen baj, mert az én dusgazdag Ráchel néném megígérte, ha nagyságod leszen a násznagy, akkor ő a lakodalom napján kiváltja Molnár Palkót a rabságból.

— Megteszem! — kiáltott most már őnagysága és belécsapott a huszár tenyerébe.

(Eddig is csak azért vonakodott, mert félt, hogy a sarcot tőle várják, pedig ennyi sok pénz nem telt az ő uraságától.)

De most széles kedvében megszólalt a fekete bég is:

— Ha Balassa lesz násznagy, akkor Nádasdy legyen főgazda, mert én el akarom járni Bertóthy Kátával a menyasszony táncát. Az egész lakodalom költségét pedig vitézlő Túnyi uram fizesse.

Túnyi Menyhárt uram, aki a hopmesteri pálcával ott billegett a pohárszék előtt, mosolyogva meghajolt őnagysága felé.

Az urak igen sokat ittak a mátkapár egészségére, köszöntőket is mondtak, közbe a Palkó énekét hallgatták és végezetül erősen megrészegedtek.

Józan csak Zrinyi őnagysága maradt, mivel keveset ivott és Molnár Palkó, mivel sokat bírt.

Mire ágyba kerültek, a sárvári virrasztók immár az éjfelet kiáltották.

*

A Nádasdy uram zsoldján élő vitézlőrend egyik vajdája Harangozó Józsa volt, mostohafivére ama rab Boráros Miskának, aki Koppányban föltette a maga harminckét fogát a pölöskei koma emberiségére.

Józsa ő kegyelme most öt forintot és hét ezüst dolmánygombot adott Molnár Palkónak, vinné öcsének a tömlőcbe, mert azok ketten igen szerették egymást, bárcsak mostohatestvérek voltak is.

És a vajda elmondta a rabhuszárnak a vértessaljai híres futás históriáját is, amely tavaly Szent György-havában esett, amikor is Józsa úr, de maga Nádasdy és Pálffy Miklós önnagyságuk is, kicsi hijja, hogy török kézben nem hagyták a fejüket.

A főurak ugyanis összefogtak, hogy éjnek idején elhajtják a budai basa füvelő ménését.

A vitéz terv sikerült volna, sőt már Bicskéig szerencsésen el is vághattak az arabus csikókkal, de ott nagy török erő csapott rájuk, ágyukkal és seregbontókkal. Ugy látszik, megint árulás volt a dologban.

Még onnan is haza lehetett volna oldalogniok a ménessel, de a komáromi vajdák megbolondultak és minden áron meg akartak vivni a pogánnyal, Pálffy uram pedig az egyszer elhibázta a dolgát, hogy engedett a csahosoknak.

Ebből lett a baj. A budai basa másnap száz hajdufejet tűzött ki a vár fokára, ami drága ár egy falka lóért. De meg a ménes is odaveszett megint.

Bécsben a felséges király igen felbosszankodott a frigytrésen és Ernesztusz főherceg úrral kemény leveleket íratott az uraknak, sőt meg is fenyegette őket, hogy nem tudnak vesztég ülni.

Nádasdy uram azzal mosakodott ki, hogy néki sok ujonclegénye van a seregében, az ifjuságot pedig csak ellenség földjén lehet kioktatni a hadi tudományokban, azért ő nem várhatja meg, míg ő felsége hadat üzen a töröknek, hanem béke idején is kénytelen portyára vinni a katonáit.

Erre már nem tudott kádenciát a bécsi Bellikum.

Való igaz, hogy olyan serény nyomjárók és olyan szives kopjatörők szolgáltak a Nádasdy kardja alatt, aminők soha nem éltek a király öfelsége zsoldján, de tán még Zrinyi György őnagyságáén sem, ami pedig már nagy szó.

Az ősszel Nádasdy uram véresen lemosta a vitézi híréen esett foltot, mert Sárkány-Szigeti alatt akkorát ütött a törökön, hogy még a sztambuli nagyúr is fölszisszent tőle. A fekete bég akkor ezerháromszáz rabot hajtott haza, a rabok közt két nagyságos bég is találkozott, a sárvári kapukat és bástyákat pedig rengeteg sok nyúzott pogányfej ékesítette.

De maga Nádasdy uram mondta, hogy ebben a szép mezei munkában Batthyány Boldizsár őnagyságáé a főrészt.

Ez a száguldozás is béke idején esett, a király öfelsége íratott is megint, de ezúttal nem firtatta a frigyszegést, hanem kegyesen felmagasztalta a jámbor urak vitézségét és török lovat kért a prédából.

Harangozó Józsa mindezt az uri kertre nyíló tornácon mesélte Molnár Palkónak.

A kertben négyszögű vizecske volt, amelyből ezüst-vértes halak ugrottak arany-legyek után. A parton, sok virág közt, csupasz kőasszony hasalt, rajta kőgyerekek hemperegtek és mozsárból ontották a vizet.

Korán reggel Balassa úr már nehéz golyóbisokkal tekézett a tópartján. Nagy ivások után így szokta magát rendbeszedni.

Bertóthy Gábor ott volt mellette, az eldobott golyóbis után szaladt és serényen visszahozta őnagyságának.

Közbe egy időre abba is hagyták a játékot és beszelgettek. Azaz inkább csak Gábornak járt a szája,

őnagysága figyelve hallgatta, olykor igen elkomolyodott, de végül is hangosan elnevette magát.

A rabhuszár a tornác alól nézte őket és igen csudálatosnak találta, hogy ilyen híres nagyúr Bertóthy Gáborral pajtáskodik; pedig ennek is megvolt a maga oka.

Balassa uram ugyanis megértette, hogy Gábor édesanyja Losonczy leány volt és ettől a névtől tüstént meglágyult az ő büszkesége, mint fenyőgyanta a nap tűzén. Mert egy másik Losonczy-leány, Anna, a temesvári hős leánya, benn lakott az ő szívében, neki dedikálta ő legédesebb énekeit és legvéresebb vitézi tetteit és kalandozva, bujdokolva és százszor megbotolva is holtáig hű maradt hozzá.

Midőn a két cimbora nyeregbe ült, hogy útra keljen hazafelé, Gábor csak úgy félvállról odaszólt a rabhuszárnak:

— Most már úgy fordult a dolog, hogy a lakodalmas napján nem Ráchel néne, hanem Balassa őkegyelme fogja megfizetni a te sarcodat. Ráchel néne csak pihentesse tovább az ő aranycsikóit az egri papok ládafiában.

— Ezt ugyan nem értem, — csudálkozott Molnár Palkó.

Nehéz is lett volna ésszel fölérti, mert Balassa uramat, bár híres nagy nemzet és vitézlő főúr vala, mindig üldözte a lantosok átka és szükében vala a pénznek.

VIII.

Elvéstem kedvesen szíves ajánlását,
Rövid nap tőlem is várja ennek mását,
Tartson úgy engemet mint szerelmes társát,
Mondd meg: ne sajnálja hozzám sétálását.

Gyöngyösi István.

Vitézlő Túnyi Menyhárt uram, a fekete bég hofmestere, elkísérte az ifjakat Szárcsavárra.

Az ura ráhagyta, hogy igazítsa el Molnár Palkó menyegző napját és Menyhárt úr körül akart tekinteni a helyszínén, hogy megállapítsa a lakodalmi rendtartást.

Derék szál ember volt, csak az orra volt laposforma és hangosan szuszogott a bajuszába.

Mivel az ilyen Nádasdy-félének a szolgája is úr, tehát nem ment magában, hanem egy sáfárkodáshoz értő deákot és egy huszárfőlegényt is vitt magával.

Hidvég tájékán menekülő falusi nép lepte el a Rába partját. Rohanvást rohantak, szekéren és gyalogszerrel, marhákat hajtottak maguk előtt és batyukat cipeltek a hátukon.

— Ki elől szaladtok? A török elől? — kérdezte Túnyi uram.

— A miéink elől! — kiáltozták a parasztok — Jönnek a *balónok*!

A balónoktól, a bécsi király *vallon* zsoldosaitól, mindenki félt, legkevésbé talán az ellenség. Békeidején a török nem is igen látta őket, ilyenkor a *baló*-

nok és a német *lánckene'ek* az ország szívében uraszkodtak. (A határharcokhoz és száguldozásokhoz nem értettek, azért a végházakat magyar és horvát katonaság tartotta.)

Elvadult, enyveskezű csürhenép volt, amely elől senki pénze, asszonya és lova nem volt biztonságban. Ahol az ő patkányseregük megfészkelte magát, ott egész vidékek szegénységbe és mocsokba süllyedtek.

A hadnagyaik hosszú szekérvonatokon küldözték távoli hazájukba az orzott holmit, a legénységük pedig merő uraskodásból vérig gyötörte a népet. Akkor azt hitte Bécs, a katonának ilyennek kell lennie.

Nemsokára megjelentek a vigyázók az úton. Jó nagy sereg hömpölygött a nyomukban. A lovasa pléhben, a gyalogja tarka, buggyos ruhában, tollas kalappal, nehéz nagy puskával a hátán, — valamennyinek gályarab pofája mord ráncokba torzult:

Ijesztő és nevetnivaló farsangi menet volt.

A sereg közepén lovagolt a vezér. A zöld tollas, ezüst sisakja alól a gögtől puffadt vénasszonyarc nézett ki.

— Ez Kemenáter generális úr! — mondta Túnyi uram, aki Sárváron látta egyszer a főkatonát.

A zsoldosok, mint aféle unatkozó léhűtők, a nyelvüket öltögették az utasokra, hogy szégyent tegyenek rajtuk, egyebekben azonban nem zaklatták őket.

A deréksereget hosszú szekérvonat követte nyomon. A kocsik teli voltak elragadott holmival, de olyan jószág, amiről föl lehetett volna tenni, hogy a törökön prédálták, nem igen volt közte.

Délben az utasok megtelepedtek egy fa árnyékában és Túnyi uram előparancsolta az elemózsiát, meg a pincetokot.

Midőn javában ettek volna, egy megkésett balón

lovassal kocogott el mellettük. Egy parasztleányka szaladt a ló mellett és a katona kötélén vezette a leányt, mint a barmot.

Formás szép leány volt és olyan megadással hajtotta meg a fejét, mint akit a vesztőhelyre visznek.

A katona gőgösen a puszta levegőbe tekintett, a leányka azonban olyan szomorú pillantást vetett a falatozó magyarokra, hogy Molnár Palkónak egyszerre elment minden étvágya.

Az arca rákvörös lett és Gábor urfi, aki már tudta, mit forgat fejében a barátja, csendesen odaszólt neki:

— Tudod te, ki vagy?

Persze, nem fér meg a vitézi becsülettel, hogy hitre kibocsájtott rab harcot álljon, mert ha rajta veszt és elesik, akkor a kezese adja meg az árát.

A többiek nem igen mozdultak. Utas ember, ha van egy csepp esze, nem ártja bele magát a más ember dolgába, különösen ha balón az az ember és több ezred magával jár.

Fertály óra múlva megint ketten jöttek az úton, ezúttal egy mezitlábassal, zömök parasztleány és egy leányka, aki arcból igen hasonlított a balón rabjához. A kisleány eleven nyulacskát hozott a karján — ez lehetett minden kincse — és a sírástól szepegve szaladt a paraszt mellett.

A mezitlábassal megállott és megszólította a huszár főlegényt, ha nem látott-e egy katonát, meg egy megkötözött fehércselédet.

— Ki volt az a lány? — kérdezte Molnár Palkó.

— Az én mátkám, ennek a kisleánynak a nénje, — felelt sötét képpel a legény.

— Mért kötözték meg?

— A balón generális magához parancsolta a sá-

rába, de mert elszaladt az erdőbe, lovasokat küldtek utána és most viszik a generálisnak.

— És te most hová mégy? — kérdezte Gábor úrfi.

— Keresem az igazságot! — morogta haragosan a legény.

De hol lakik ebben az országban az igazság?

Palkó azt kérdezte a legénytől:

— Mért nem védted meg, ha mátkád?

— Pusztá kézzel? Hiszen ha volna lovam, meg szablyám, majd megnyivasztanám a leánypécért! De így elverték és elszedték a csizmámat, meg a ködmönömet.

— Értesz te a kardforgatáshoz? — faggatta tovább Molnár Palkó.

— Huszár voltam Palotán, Pálffy Tamás uram kardja alatt, de megszöktem, nem bírtam már a koplalást.

Az már igaz: nagyétű legénynek nem való a katonaélet, koplalásban mindenkor bőséges része van őfelsége vitézlőrendjének.

Mert törvény vala Bécsben, hogy a magyar zsoldost csak akkor szabad fizetni, ha már minden német és balón kikapta a magáét. Így aztán elég ritkán ejtik sorát a magyar legénységnek.

De ekkor egyszerre megszólalt Molnár Pál.

— Ha lovat adnánk kölcsönbe, miféle zálogot adhatnál?

— Zálogba hagynám ezt a kislányt! — kiáltotta fölragyogó szemmel a meztlábás.

És Túnyi uram, bár egyébként igen cirkumspektus férfiu volt, arra a könnyelműsége vetemedett, hogy a huszárjának lovát meg a szablyáját odakölcsönözte ennek az ágról szakadtnak. A huszár váltig ellenke-

zett, de végül is engedelmeskednie kellett a vitézlő hoptester parancsának.

Amint a mezitlábás nyeregbe ült és megsuhogtatta a szablyát, már látni való volt, hogy valóban végbeli legény. Nem az útnak, hanem a nádasnak vitte a lovát.

Molnár Palkó, aki eddigelé semmit sem evett, most nekiesett az elemózsiának és mindent fölfalt, amit a többiek meghagytak.

A huszárfőlegény azalatt a keze bokáján fogta a zálogba vetett kislányt, nehogy megugorjon, a hoptester úr pedig, amint egyik fertályóra a másik után múlt, sejteni kezdé, hogy mégis bolondot művelt, mert ha a balón levágja a mezitlábast, hogyan számol ő be otthon egy kisleánnyal a huszárló helyett?

A mezitlábás azonban nem vágatta le magát. Egyszerre csak nyargalva jött az úton, a mátkája a nyerge mögött ült, a balón lovát pedig kantáron hozta.

Sőt már mezitláb se volt, mert megörökölte a balón csizmáját is, amelyre annak, halott ember létere, immár nem volt semmi szüksége.

— Jól védte magát? — érdeklődött Molnár Palkó.

— Nem volt érkezése, a nádból ugrattam néki és torkon vágtam, mielőtt még fegyveréhez kapott volna.

És a legény belemarkolt a nyeregtarisznyába és a hajánál fogva kihúzta a balón viaszsárga fejét. Nem volt sok értelme, hogy magával hozta, úgy, látszik, csak a rend kedvéért tette, mivel így tanították a palotai végházban.

— Akárki fia vagy is, derék fiú vagy — szólott Molnár Palkó. — Hanem úgy vigyázz, hogy a balónok lovasokat eregetnek utánad!

A legény legyintett a kezével.

— Ám eregessenek, tudom én a járást a nádasban!

Ekkor már felültette a két leányt a balón paripára, maga kantáron fogta a lovat, tisztességtudóan megköszönte uraimék szívességét és hamar eltűnt az út fordulóján.

Molnár Palkó azt mondá:

— Segített magán és azért az Isten is megsegítette.

Túnyi uram azt mondá:

— Aki nem fárad bele az igazság keresésébe, az végül csak megtalálja.

Bertóthy Gábor pedig nevetett és azt mondá:

— Most már tudom, hol lakik Magyarországon az igazság: a szablya élén!

*

Szárcsavár alatt az utasok rábukkantak Bertóthy Cicekére, aki valami igen furá keveréknyáját terelgetett a réten.

Két kis csacsi, néhány báránka, a Jelika-tehén, féltucat fehér kuvaszkölyök és vagy negyven szelíd daru volt a nyájban.

Egy kis tuzokcsapat is velök tartott, de a büszke viselkedésü madarak csak látogatóba jöttek és mindjárt elröpültek, mihelyt meglátták az idegen férfiakat.

Gábor úrfi előresietett, hogy bemondja a várban a vendégeket.

Ráchel nénét az ölben lelte, őszintén szólva épen trágját hordott.

Az úrfi úgy vélekedett, hogy a rá várakozó harcot csak meglepetéssel lehet megnyerni, azért rögtön elsütögette minden öreg ágyúját:

— Balassa Bálint uram szívesen köszönti kegyel-

medet, Nádasdy Ferkó önnagysága pedig atyafiságos szolgálatát ajánlja. Az uraknak értésükre esett, hogy a kegyelmed Kata hugának szerencséje akadt és azt mondák: ha Czekeyné asszonyunk nászoló asszony lesz, akkor Balassa legyen násznagy, hogy együtt járassák az első táncot és ha a híres egri asszonyság hugának bekötik a fejét, akkor csak Nádasdy lehet lakodalmas gazda, hogy az ő költségén egyenek és igyanak a vendégatyafiak. És Nádasdy uram hópomes-tere tüstént itt terem, hogy meghallgassa a kegyelmed parancsait. Az urak csak egyet kérnek: a lakodalom legyen Jakab napján, mert később vitézi dolgaik után kellend járniok. És ennyi gráciával tartozunk is önnagyságuknak.

Lakodalom? Jakab napján?

— De hiszen az a legény ma is rab! — kiáltotta haragosan az asszonyság.

— Semmi az, édes néném! A dussgazdag Balassa uram nevetve kifizeti azt a rongyos háromezret.

Az egész dolog olyanformán festett, mintha a gaz Gábris az ujjából szopta volna, de ekkor Túnyi uram a hússzínű dolmányában már ott hajlongott Ráchel néne előtt és ugyanazt mondta, amit a fiú:

— Nádasdy ő nagysága atyafiságos szolgálatát ajánlja!

És vitézlő Menyhárt uram bebizonyította, hogy méltán viseli az udvarmesteri pálcát, mert amint megpillantotta a vasvillát az asszonyság kezében, finoman mondá:

— Derekas munkát végez itt az egri Bellona ő nagysága, miként híres őse is, Herkules király, ilyen munkával szerzett halhatatlanságot az Augiás istálló-jában.

(Ráchel néne később gyakran mondá: olyan szép

esze van Túnyi uramnak, hogy attól ugyan püspök is lehetne.)

Az asszonyság megérezte, hogy a haszontalan öccse őt valahogyan törbe ejtette, de mihez kezdjen most már? Azzal a vázsonyi molnárfélével csak elbánt volna, de a Nádasdyakat és a Balassákat nem lehet arcon csapni.

Gábor azt mondta:

— Ugylehet, Zrinyi ő nagysága is eljön a lakodalomba.

Erről ugyan szó sem volt, de ezzel megadta Ráchel néninek a kegyelemdöfést. Az ütközet tehát elveszett.

A hopmester azután bejárta a várat és úgy találta, hogy a konyha és a palota igen alkalmasok egy kisebb vendégsereg ellátására. Csak hozni kell egyetmást, ami itt hiányzik.

A palotába pohárszéket, összetölthető asztalt, uraknak való karosszékeket... És két szekérre való arannyal varrott szőnyeget is kell hozni Sárvárról, hogy felöltöztessék a csupasz falakat... És tarka zászlók is kellenek a bástyára...

Irjad, deák! Ezüst mosdómedencék, tálak és tányérok, öntőkorsók, bortöltő kupák, kannák és poharak, azután asztal közepére való malomforma, kagylós és tornyos aranyserlegek, *item* virággal cseppentett kamukaabroszok, himzett étékfogó kendők és kéztörölők, nemkülönben gyertyatartók szagos gyertyákkal és tánchoz való fáklyák...

Az udvarmester feje olyan volt, mint a Noé bárkája: minden elfért benne.

Estebédre huszonkét étékfogás lesz, mondta, ötféle bor, az ürmöst nem számítva. Kevesebb nem

lehet, mivelhogy most már Nádasdy uram becsületéről van szó.

A várban szűkös a hely, ergo kevés szolgálival kell beérnünk. Irjad, deák! Vicehopmester, pohárnok, bortöltő inas, asztalnok, étékfogó, konyhamester, konyhasáfár, szakácsinas, konyhaajtónálló, tálmosó, fűszerkészítő, borsoló, sütő, — nem felejtettünk ki senkit? De hát a muzsikuskok, meg az énekes inasok?

(A kocsik meg a lovak mellé való embereket majd az istállómaster veszi rovásra.)

Meg kell adni mindennek a módját! Nádasdy uram azt mondta: nem bánja, ha kétszáz forint költsége lesz en is. Ez pedig nagy pénz, mert majd minden ingyen kerül, a buza a földekről, a hús a nyájából, a vad az erdőből, a hal meg a rák a tavakból, a bor a szőlőhegyekről, a gyümölcsféle a kertekből, ember és ló is van elég hál' Istennek, a pénz jóformán csak nádmézre, gyömbérre, borsra, szerecsendióra meg holmi lemóniára kell.

Gábor úrfi erősködött, hogy huszonöt vendégnél többet nem szabad hívni, nehogy a familia szégyenbe maradjon a helyszűke miatt. Ennél a számnál meg is állapodtak.

Ráchel nénének, akin lassankint mégis csak erőt vett a lakodalmassal, ekkor hirtelen megfájdult a szíve, mert eszébe jutott Bertóthy Magdolna hajdani lakodalma, amikor a vendégek háromezer lóval jöttek a rosályi vár alá.

Akkor a nádorispán volt a főgazda és az országbíró a násznagy és a pápai legátus volt eskető pap és hivatalosak voltak a vármegyék, a káptalanok és a konventek, a lengyel király pedig a képe viselőjét küldte maga helyett, az tisztesség szerint egyedül ült a hintószekérben és külön asztalnál evett és ebédnél

is a fején tartotta a süvegét. (Oppelia német herceg a maga személyében jött, de másnap sértődten elvonult megint, mert a lengyel nem akarta tűrni, hogy ő is a fején tartsa a kalapos süvegét.)

A családi krónika szerint a szép Magdolna menyegzőjén egyebek közt negyven ökröt, száznolcvan borjút, harminc bölényt és kétezer pisztrángot ettek meg, hozzá háromszázötven akó bort ittanak.

*

Mig azok odabenn a hoptester úrral tanácsot ültek, addig a rabhuszár és Bertóthy Kata a vársövény fokáról nézték a naplementét.

Mert olyan a szerelmes emberek természetük, hogy megcsudálják a haszontalan dolgokat is, miket okos ember föl se vesz: a napszálltát, a hold incselkedését és a rétek semmirekellő virágait.

A vörösen lángoló égboltot apróra fodrozott aranyfelhők lepték el és minden olyan tündöklő, olyan komoly és áhitatos volt, mintha a természet maga is lakodalomra készülődne.

Palkó azt mondta:

— Szent Jakab napján!

Két hét múlva . . .

Bertóthy Kata nem válaszolt, de a huszár ott érezte a leány finom, meleg kezét a jobbájában.

És ekkor a nádi békák százezrei egyszerre belekezdtek az esti zsolozsmájukba és ez is olyan szép és ünnepélyes volt, mintha az ég angyalai kristály-orgonán muzsikálnának és aranyharangokat kongatnának.

Ők ketten hallgattak, de a szívük hangosan dobogott. És nyitott szemmel, éber fővel álmodtak, mind a ketten ugyanazt.

Meredek grádics emelkedik a sövényről a fényes égbolt felé és ők ketten minden szívdobbanással följebb hágnak egy fokkal.

Odafenn, a tüzes magasságban, álomszerűen szép és merész hóhstád tornyosul. A hidja szivárvány, a falai bíborosak, a csucos tetői arannyal rakottak, a színes ikerablakai pedig úgy izzanak és sziporkáznak az esti fényben, mint az óriás drágakövek.

És ők ketten, kéz a kézben, fölfelé haladnak, az ócska kis vályogvárból a tündöklő csodavár felé.

Ráchel néne kiment az udvarra és ekkor megpillantotta a mátkapárt a várkerítés fokán, amint az alakjuk sötétén belerajzolódott a tüzes égbe.

És megdöbbsent, hogy milyen gyönyörű szép emberpár ez és azt mondta magában:

— Bizony, a mi Katánk Magyarország legszebb lánya, az a kölyök pedig az ország legkülönb legénye!

De azután eszébe jutott, hogy ez mégis csak afféle vázsonyi bocskoros és ami mérget Gábor úrfi vele nyeletett, az mind kicsattant belőle, midőn ráripakodott a rabhuszárra:

— Hallja kegyelmed, jóra való keresztény ifjú nem hál ám a mátkája házában!

— Megyek már, — szólott mosolyogva a pölöskei koma, — megyek, de Jakab napján megint itt leszek!

— Bocskorbőr ennek a pofája! — mondta Ráchel néne, mert észrevette, hogy az ifju semmikép sem akar megsértődni.

Túnyi uram embereivel a Szárcsavárban éjszákázott, Palkó azonban útra kelt. Gábor úrfi pedig, miután megint magára vette a barátsuháját, elki-sérte a jövőendő sógorát.

Ráchel néne ezuttal nem adta oda a lovait és így

gyalogszerrel lépkedtek a nádasban kanyargó holdfényes úton.

— Hová mégy te? — kérdezte a csuhás.

— A pölöskei komasághoz, ott várom be a napomat, — válaszolt a huszár.

— Megkérhetnéd Takátsdeák porkoláb uramat vőfélyednek, — vélekedett Gábor.

— Nem te vagy a menyasszony fivére? — csudálkozott Palkó.

Az úrfi búsan lehorgasztotta a fejét.

— Nem tudom, haza kerülök-e addigra.

— Merre mégy, Gábris?

— Valami kis elintézni való ügyem van a török végeken.

A rabhuszár megállott az úton és kezét Bertóthy vállára tette.

— Testvér, — mondá, — néked is csak egy fejed van.

— Még egyszer által kell mennem a gyepün. Egyszer és utoljára. Eddig nyereségért kalauzkodtam, de most emberségből teszem.

— Rajta vesztesz, Gábris!

— Megsegít az Isten.

— Ha kalauz egyszer már az Istent emlegeti, akkor inkább el se induljon, mert az nem istenes mesterség.

Gábor vállat vont.

— Ha úgy is, nekem mégis mennem kell. Ezzel az úttal adósa vagyok édesanyámnak.

Igy hát kár volt erre több szót vesztegetni.

IX.

Jöjj ki, hazret Ali, jöjj ki föld gyomrából!
Hozd ki nagy zulfikárt te mély Koporsódból!
Ismét kell itatni lovodot vértóból.
Már elfelejtkeztek gjaurok voltodról.

Gr. Zrinyi Miklós.

Közben a jámbor janicsárok nagytekintetű agája, akiről már több szó esett krónikánkban, megjárta Mohácsot.

A tudós Kara Cselebi *A jámborok kertje* című könyvében arról világosít föl minket, hogy Mohács az oszmán dicsőség örökké virágzó gránátfája, amelynek üdítő árnyékában egykoron az igazhívők kiseddel csapatja legyőzte a pogány magyarok óriás túlerejét. Százezer tetőtől talpig vasba öltözött magyar óriás esett el a török fegyverektől, másik százezer elbizakodott óriás a *Tuna* vizébe veszett, „mint egykor Farao népe“, a gonoszlelkű *Laos* király pedig enkezével vetett véget bűnös életének, minek folytán feslett lelke a pokol martaléka lőn.

Mohácsról Szigetvár és Pecsevi vidékére ment a janicsár úr. Szigetvár ama gyászos emlékü hely, ahol a hatalmas Szolimán császár nemes szíve megszakadt a hitetlen Zrinyi nagy gonoszságának láttára.

Pecsevi pedig igen híres török város, amely az elmúlt magyar időkben a Pécs nevet viselte, de ezennél már örök időkre Pecsevi lesz a neve.

A szigeti bég urat különben láncraverten vitte magával a főjanicsár. Ez igen szomorú és gyalázatos eset volt, mert őnagysága jámborlelkű aggastyán volt, akit az igazhívők és a ráják egyformán tiszteltek.

Minden vétke az volt, hogy nagyon kedvelte a művészetet. Egy talján mester fehér és rózsaszín márványból ékes ducot épített őnagysága rózsás udvarában, annak tetejét meg kellett volna aranyoztatni, de mivel a bég úrnak akkor épen nem volt pénze (sajnos, ez a nagyságos uraknál gyakori eset), tehát eladott egypár tucatot a szerecsen katonái közül.

(Velencei gályarab-kereskedők vásárolták meg a feketét, darabját harminc-harmincöt forinton.)

A jámbor bégtől távol esett a szándék, hogy a hatalmas császárt vagy bárki mást megkárosítson, ő úgy gondolta, hogy az ősszel, ha megint pénze lesz, majd szerez valahonnan másféle feketét, de a janicásárga rácsapott szegényre, mint ölyv a galambra és nem kimélte tisztességben megöszült szakállát.

A főjanicsár azután újra megjelent Koppány várában. A kövér Lippay bég őnagysága muzsikával fogadta és estére szép tüzes mesterséget gyújtott a tiszteletére.

És azt mondta magában:

— Inkább téged pukkasztanálak, semmint a görög tüzi bumbát!

Mindenki igen utálta az arnautát és az általános utálkozás még nagyobb lett, midőn az adóügyeket kezdte firtatni.

Örökösen az írásokat követelte, pedig a koppányi adószedő urak sokkal vitézebb emberek és lelkesebb madarászok voltak, semhogy kedvük telt volna az irkafirkában.

A janicsárnak semmikép nem fért a fejébe, mért kell Kilitinek kétszer adóznia és Lellének egyszer sem és mért kell a nágocsi parasztbírótnyárssal és kerékel megfenyegetni, a szemesit pedig ebédre hívni.

Ezt ő nem tudta megérteni, mert adóügyekhez épen csak annyit tudott, mint amennyit a janicsárok általában tudni szoktak.

Azon is igen megütközött, hogy a somogyi magyar urak egyáltalában nem fizetnek semmit. Nem is fizethettek, mert hiszen nemes emberek voltak.

— Ebhitűek, hát miféle nemes emberek? — üvöltötte a janicsár.

— Az urak bármilyen hiten legyenek is, sehohvilágon nem szoktak fizetni.

— Nincs más uraság, csak amit az igaz hit szolgálatában szerez az ember! — mennydörögte a főaga.

Szóval ez a janicsár még mindig ott tartott, ahol a szeldsuk nagyapók, akik börgatyát hordtak és nyersen meg sózatlanul falták föl a Jézus-hitűeket.

*

Egyszer aztán egy hir ütötte meg a janicsáraga fülét, amelytől akkorát ugrott, hogy belevágta fejét a mestergerendába.

A Balassa Bálint uram szentgyörgyi vásárütéséről volt szó.

— Béke idején ilyet is mernek a kutyák?

— Még különbeket is mernek — szólt kaján nyugalommal Lippay bég.

— Hát a ti embereitek mért nem csinálnak efféle dolgokat?

— Mert tiltja a budai basa öméltósága.

— És az ő bécsi királyuk nem tiltja?

— Tiltja bizony ő is, de hát azért ebhitűek, hogy ne engedelmeskedjenek az uroknak.

De azután kitűnt, hogy az igazhitű vitézek sem olyan fehér liliomszálak.

A kövér bég azt mondta:

— Ha a mi legényeink vásárt ütnek, arról nem esik szó idehaza, valamint a magyarok sem dicsekszenek el az ilyen munkájokkal. A gyepűn innen és túl első regula, hogy le kell tagadni a békeszegést, mert ha netán vegyes komissió szállna ki a végházakba, akkor elvész a préda.

De még egyebet is hallott a főjanicsár.

Az usztolna-belgrádi nagyságos bég úr, hogy megintsen egy renitens magyar falut, törvény szerint három parasztot karóba vonatott, mire ama vérszopó Nádasdy Ferkó aljas bosszut forralt és a bég úrnak három jeles vitézét huzatta nyársra.

Eddigelé soha nem volt még szokásban, hogy parasztvérért vitézeket adjanak kegyetlen hóhéralálra és Usztolna-Belgrádban mindenki fölháborodott a Nádasdy uram istentelenségén.

(Usztolna-Belgrád híres török város, az elmúlt magyar időkben hitetlen királyokat temettek oda és Székesfejérvár volt a neve, de ezentúl már örök időkre Usztolna-Belgrádnak fogják hívni.)

Midőn a főjanicsár meghallotta a Nádasdy uram dolgát, már nem ugrott a mestergerendának, hanem leült a szőnyegre és hallgatott. Nagysokára így szólt:

— A hitetlenek nem félnek tőlünk.

A kövér bég vállat vont. Azok és félni? Hol vagyunk már Moháctól!

— Ha így van, — folytatta a főaga, — ha így

van, akkor elvesznek a magyar vilajetek. Ha holnap nem is, de holnapután biztosan.

Őnagysága némi kárörömöt érzett, hogy most olyan kicsinek látta a nagy janicsárt. Jóakarattal mondta:

— Méltóztassál megbízni bennünk, kegyelmes uram, mi majd csak megtartjuk ezt a földet!

— Mivel tartjátok meg?

— Török vitézséggel.

— Vitézség nem tartja meg az országot.

— Nem? Hát micsoda, kegyelmes aga?

— A leigázott népek gyávasága. A birkanyáját el birja kormányozni a számár meg a kutya, de a farkascsortát nem.

A bég úr a szakállát simogatta.

— Láttunk már olyan baromtudóst, aki a farkassal is el tudott banni.

— Hogyne, amíg erősen szembenéz a féreggel. De ha egyszer hátat mutat néki, ha elgyengül, vagy megbotlik, akkor a nyakában a farkas. Bizony mondom, a magyar nép csak addig a tiétek, amíg elérkezik az ő ideje!

— Lám, — szólt magában Lippay bég, — ez nem is olyan nagy tulok, mint hittem volna!

Hangos szóval azonban ezt mondá:

— Azért mondom én mindig: le kell tennünk a régi oszmán kevélységünkről! A magyar legyen alattvaló és nem ebhitű ellenség. Ha emberségesen bánnunk véle, akkor maga óhajtja a mi uraságunkat és idővel megutálja majd a maga hamis hitét.

Őnagysága ezt már sokszor elmondta, azért is mondta ilyen ékesen.

A főjanicsár elkezdett hahotázni, de a jókedve még ijesztőbb volt, mint a haragja.

— Bolondok vagytok ti valamennyien! Ti hájaszű, pudváslelkű bolondok, ezzel a lágy melegségekkel gáncsoljátok el a birodalmat! Mert az idegen nép csak addig a tiétek, amíg istennek vagy ördögnek néz titeket. De ti egy asztalhoz ültök a hitetlenekkel, összesógorosodtok velük és barátságajánló leveleket firkáltok nekik. Most már kitanulták a magyarok, hogy ti is csak emberek vagytok. Tegnap a szolgálók voltak, ma a barátaitok, holnap majd a nyakatokra hágnak. Itt már csak egy dolog segíthet: vért ontani, tenger vért, bitófákkal rakni meg az országot, asszonyt, gyermeket nem kimélni, a sóhajást is beléfojtani az emberekbe, hogy kilelje őket a hideg, ha török kápat látnak!

Mégis sokkal nagyobb tulok, mint hittem volna! — mondá magában Lippay bég úr.

A főjanicsár fölkel a szőnyegről és így folytatta:

— Első gondunk legyen most, hogy meglakoljon a két főkutya, Nádasdy és Balassa. Mert ha büntetlen marad az ő szemérmertlenségük, akkor egy likas dénárt sem ér már Oszmán magyar urasága.

A bég úr ő nagysága igen elkomolyodott.

— Méltóztatol emlékezni, kegyelmes aga, mi történt tizenöt esztendővel ezelőtt Szigetvár alatt? A hatalmas Szolimán császár meg akarta büntetni Zrinyi szemérmertlenségét. Sok baj támadt abból és a legnagyobb baj, hogy Szigetváron megfordult a magyarság lelke. Aki azelőtt meghódolt nekünk, arról azt mondták: okos ember; aki ellenük támadt, az bolond volt. De most úgy van, hogy aki behódol, az gyáva és aki föltámad, az hős. És ezer naplopó lő-

dörög a magyar végházakban és kastélyokban, akik mind azt áhitozza, bár ő is olyan lehetne, mint amilyen a szemérmetlen Zrinyi volt.

*

A seregdeák beosont az ajtón.

— Idrisz hodsá van itt, — jelentette vigyorgó alázattal.

— Mi közöm hozzá? — mormogta epésen a janicsárága.

— Ő ama hodsá, akinek talpára ötvenet méltóztattál csapadni, — magyarázta a deák.

— A bolond talán kevesli az ötvenet?

— Azt mondja, fontos hirei vannak a magyar végekről . . .

A kövér Lippay bég fülelni kezdett.

— A hodsá igen tudós hírhordó, — mondá.

— Jőjjön be, — parancsolta a főaga.

Az urak tehát kivonultak, Igric hodsá pedig — most megint így kell neveznünk Gábor úrfit — nesztelen macskaléptekkel és a hódolattal szinte haldokolva behajlongott a janicsárhoz.

Az orra még egy vonalban volt a térdével, midőn minden bevezetés nélkül azt kérdezte:

— Vajjon ama Balassa Bálint nevezetű főharamia feje megérne-e nagyságodnak ezer velencei cekkinót?

A janicsár elképedve nézett a hodsára, mert ő ebben a pillanatban éppen ama Balassa nevezetű főharamiára gondolt.

De még nagyobb lőn elképedése, midőn Igric kimondta azt a másik nevet is, amely fájóan, mint a tüske, furódott az arnauta emlékezetébe :

— És vajjon a Nádasdy Ferkó feje is megér-e ezer arany cekkinót?

A janicsár arca pipacsvörös lett, a bős tekintete majd a falhoz szögezte Igricet.

— Mókázol, hodsa? Tudod te, kivel mókázol? — hördült föl.

Igric újra a térdét kereste az orrával.

— Ismerlek, uram; aki véled tréfálkozni mer, azt hollók szaggatják meg. De én fejenkint ezer cekkinóért a kezedbe adom a hamishitű két ebet.

— Beszélj!

És Igric hodsa keresztbe tette két kezét a mellén és beszélt.

Ramadan havának 24-ik napján (az átkozott keresztényeknél ez Szent Jakab napja) lakodalom lesz Egerszegben. A lakodalomban fővendég a két ebhitű: Nádasdy és Balassa.

Esküvő után az egész násznép a keresztények szemérmetlen szokása szerint elkiséri az ifjú házasokat a menyecske várába. Ez egy magányos ház a lakatlan lápon, közel a török határhoz. A lakodalmások összesen huszonöten lesznek, a hodsa tudomása szerint tizenöt ember és tíz asszonyi állat. Harminc vagy negyven elszánt katona, ha lest hányna nekik, könnyűszerrel elfoghatná az egész násznépet.

A hodsa kétezer aranyért örömet vállalkoznék rá, hogy észrevétlenül általkalauzolja a portyázó csapatot a magyar gyepün és nyélbe üsse az egész kalandot. Előpénzt nem kíván és a sikerért a fejével felel. Ez csak világos beszéd?

A főaga arnauta volt, nem oszmán, így nem is tudta elleplezni szörnyű fölindulását. Hosszú léptek-

kel járt fel-alá a szobában és a hatalmas bajuszát sodorgatta.

Egyszerre kirúgta az ajtót és a hóhért kiáltotta. A hodsza kicsit elfehéredett, a szempillája sűrűn hunyorgott. A hóhér egyébként közel volt, mivel ő a kegyelmes úr szűkebb háztartásába tartozott.

— Vedd őrizetbe a hodsát, — parancsolta az aga, — a fejeddel felelsz, hogy senkivel ne beszéljen, veled sem!

Igric hodsza tulajdonképpen előkészült volt ilyenre és szó nélkül vitette magát. A szent alkoránt kérte, hogy valamelyes lelki áldomása legyen a tömlőcben.

Tudta, a rabsága csak addig fog tartani, míg az arnauta más kémek segítségével meg nem bizonyosodik róla, hogy minden szava igaz volt.

*

A kém, akit a janicsár a magyar végekre kibocsátott, hogy ellenőrizze Igric hodsza híreit, *Kvicsala apánk* volt.

Bár szörkámzsát hordott, nem volt egyházi személy, hanem csak tagja valami morva zarándokszövetségnek, amely a török tömlőcökben sinylődő keresztény rabok kiváltása körül buzgólkodott.

Kvicsala apánknak szabad járása volt a gyepűn innen is, túl is. A törökök kedvelték, mivel időközönként pénzt vitt nekik a rabjaikért, a keresztények is szívesen látták, mivel sok embert mentett már ki a tömlőcből és állandóan hordta a híreket a rab vitézekről.

Fehér szakállú, piros orcájú, nyájas, szép aggas-

tyán volt, akit a magyar főpapok és nagyurak is nagy tisztelettel illeltek, megbecsülvén a jámborságát.

Kvicsala apánk volt a budai török legmeghittebb kéme. Panasz csak *egy* lehetett ellene: méregdrágán árusította az igazságot.

A rabok apja tehát néhány napig odaát járt a magyar végeken, a jóságosan mosolygó ábrázatja azután újra fölbukkant a koppányi palánkban. Igen kedves híreket hozott.

Járt az egerszegi papnál, meg is hált a parókián és megtudta, hogy a lakodalom valóban Szent Jakab napján lesz.

A plébánus dicsekedve mutogatta néki a szép persaszőnyeget, amit Nádasdy uram küldött, hogy azon eskesse össze a fiatal párt. (Szokás szerint a szőnyeg a papnak marad.)

Kvicsala apánk, aki utálta a hebehurgya munkát, Sárvára is elment, ahol misét hallgatott a Nádasdy-uraság templomában. *Uraimék* (a nemes szolgák) asztalánál evett és meghitten társalkodott Túnyi udvarmesterrel.

A vitézlő hopmester lemásoltatta néki az egész lakodalmas rendtartást, amelyet Kvicsala apánk azzal a szesszel kért el tőle, hogy megmutatja az olomuci püspök úr udvarmesterének, hadd okuljon belőle az istenadta.

A ritka lelkiismeretű zarándok még a Szárcsávrába is ellátogatott és jelenthette a janicsárnak, hogy a palotában már ott páváskodnak a sárvári bútorok, egy hatalmas ebédlőasztal és huszonöt ékesen faragott karosszék.

Igy tehát bebizonyosodott, hogy Igric hodsza igazat beszélt.

(Kvicsala apánk végezetül igen megdicsérte a magyarokat, hogy öröm kémkedni ilyen országban, ahol az idegen emberben jobban megbíznak, mint a földiben és ahol még meg is vendégelik a kémeket.)

Közben a főjanicsár, hogy dolgot adjon a somogyi nyelvelőknek, egy másik kémeket, valami Hajmási-Hafiz nevezetű pribéket is kiszalasztott a palánkból. Ezt Tolna vidékére menesztette, hogy kitanulná az odavaló szabad hajdúk dolgát.

Tolnában ugyanis magyar haramiasereg fészkelte be magát, amely elképesztő szemérmetlenséggel sarcolta a vidéket és rendes adót szedett a török urakon.

A pribék olyan nagy garral indult útjára, hogy másnap már mindenki beszélte: a janicsár úr megüti a hajdúságot.

Valóban össze is toborzott egy ötven kardnyi önkéntes csatát, amelynek a koppányi Ibraim, ama savanyúképű bezlia-aga, lőn vicekapitánya. Csupa főlegényt vett be a csapatjába, sok szélvészről tépett, a határharcok minden huncutságát kitapasztalt martalócokat.

Egy éjjel azután nyeregbe parancsolta Ibraimékat és hirtelen megindult velük napkelet irányában. Most már mindenki tudta, önnagysága valóban a tolnaiakat kívánja megnyomorítani.

Kvicsala apánk is tudta és repülő csuhával nekiiramodott a nádasoknak, hogy hírt adjon a hajdúk kiállított vigyázóinak. Mert a hajdúk néki kebelbarátjai voltak.

Félőrai éjjeli lovaglás után azonban a janicsár hirtelen irányt váltott és most már napnyugatnak nyargalt, egyenesen a magyar gyepűnek.

Igric hodsát is magával vitte. A hodsza oda volt kötözve a lovához, hogy meg ne ugorjon az úton.

Ha sikerül a kaland, akkor kétezer velencei aranyat kap a szent ember, ha azonban nem, akkor egy darab vasat a torkába.

A határon kioldottak egy zsákot és darutollas magyar süvegeket osztottak a török vitézeknek.

A török és a magyar katonák viselete mindenben egyforma volt, éppen csak a süvegjük volt másféle.

Most hát portyázó magyar végvitézek csapatjának nézhette őket az ember.

X.

Itt megválnak majd az ki vitéz leszen,
Bátor szíve az kinek helyén leszen,
Ha törökkel szemben menése leszen.

Szendrei Névtelen.

Nádasdy őnagyságának kövel kerített uriháza volt Egerszegben, lőrésekkel és darabontoknak való őrbolttal a kapu alatt.

Egerszeg azonban mindenkor a papoké volt, (azelőtt a veszprémi püspök volt, ma pedig az egri itt a földesúr), a fekete bég erős háza tehát sértette a fő-tisztelendő urak jogát.

Bécsből már régebben pátenst nyert a püspök úr, hogy erőhatalommal eldúlhatja és megégetheti a Nádasdy-házat és mivel Ferke úr a Zrinyi urakkal egyetemben igen hajladozott holmi lutherista hamis-ságok felé, igazság szerint nem is érdemelt kiméletet.

A püspök úr azonban egyelőre megelégedett anyival, hogy ágyút vontatott föl a templom tor-nyába és azt a Nádasdy-háznak irányította, amire azután a fekete bég azzal válaszolt, hogy két ágyút is csempészett a házába és azokat viszont a templom-nak szegeztette.

Mivel azonban a főttisztelendő uraimék tudták, hogy Nádasdy igen csiklandós úr, és másrésről Ná-dasdy őnagysága is tudta, hogy papokkal nem aján-

latos kikezdeni, tehát az ágyúk már két esztendő óta farkasszemet néztek egymással, de még egyszer sem sülték el.

Túnyi uram ebbe a Nádasdy-házba szállásolta Bertóthyékat.

Molnár Palkó, Balassa őnagyságával és Takáts porkoláb urammal, a püspöki palánkban lakott.

A rabhuszár ugyanis megfogadta sógorának jótanácsát és valóban a pölöskei jeles ifjú urat kérte vőfélyének. Takáts uram pedig, hogy kellően megtisztelje a mátkapárt, erre az alkalomra megnövesztette a szakállát.

Krisztina napján volt a gyűrűváltás, este a legénysirató. Az urak azonban a másnapi lakodalomra tartogatták magukat és a siratón csak félrészegségig ittak.

A pap uraknak, ha nem is kedvelték Nádasdy őnagyságát, mégis meg kellett becsülniök az ő nagy uraságát és Jakab napján talpra is állították az egész jobbágyságot.

Az ünneplő nép öregje-kicsinye seregzászlók alatt sort állott a főutcán, a püspöki palánkot föllobogózták, a házakat lombbal ékesítették, az utcákba frissen kaszált sarjut hintettek.

Túnyi uram pedig, hogy megörvendeztesse a szegénységet, aranyzarvu ökröket süttetett a piacon és boros hordókat csapoltatott minden utca sarkán.

A násznép Balassa uram szavára korán elindult a menyasszonyért. A templom előtt azonban a násznagy megállította a menetet és a tisztesség kedvéért két *előlköszöntő* lovast ugratott a leányos házhoz. Ezek a pölöskei komaságból való ifju vitézek voltak.

Nádasdy uram fogadta a követeket, a főgazda arany-botjával a kezében. Miután megértette ékes

szavakban eléadott óhajtásukat, egy-egy kupa bort köszöntött rájuk, három táncot járatott velük és megüzente a násznagynak, hogy szívesen látja ő kegyelmüket.

A két ifjú újra nyeregbe ült és mint örömmondó visszaugratott a várakozó násznéphez.

Most már bevonulhattak a leányos házba.

A násznagy maga-koholta édes-siralmas versekben kikérte a menyasszonyt, mire Nádasdy főgazda úr elsőben két idegen leányzót vezetett Balassa uram elé és csak harmadszori kérésre adta ki az igazi Bertóthy Katát.

Soha — ebben kivételesen egyet értettek mind az egerszegiek — soha addig még nem látták ilyen őszeillő, délceg párt.

Félfejjel magasabbak voltak mindenkinél, az ifjúság, az erő és a szépség ragyogott a homlokukon, mintha nem is ennek a siralomországának, hanem egy eljövendő szabad és büszke világnak gyermekei volnának.

Kata az édesanyjától örökölt vont aranyruhát viselte, a hajára ékköves aranykoszorút tett. Szűz Mária lehetett ilyen a betlehemi lakodalom gyöngyharmatos reggelén.

Palkó gránátszínű ruhát viselt, abból a posztóból varratta, melyet a szentgyörgyi vásáron ajándékoztak neki a komáromiak. Kardja nem volt és a rabsága jeléül vasabroncsot hordott a bal bokáján.

És mégis olyan volt, mint Gábor úr, a magyarok nemes büszkeségű, harcias arkangyala.

A püspöki ágyuk dörögtek, a harangok zengtek. És csuda volt, hogy a felhők énekesei, amelyek vasöklökkel verték az egerszegiek fejét, valahányszor

közeledő ellenség elé lármáztak, ma milyen édes és megnyugtató éneket tudtak zsongani.

*

Esketés után a főgazda egy zacskó ezüstpénzt szórt a templom előtt gyülekező szegénységnek, a násznép ifjúsága azután nyeregbe, öregje és asszonya pedig hintóba ült és a menet elrobogott Szárcsavár felé.

Mert az igazi háromnapos lakodalmat ott fogják megülni.

Elöl muzsikus inasok haladtak; utánuk hatfogatu hintószekéren együtt a násznagy, a vőlegény és a vőfély; mögöttük császárveres ruhában Ráchel néne, a nászoló asszony, vele a menyasszony és Cicelke, a nászoló leány; továbbá rang szerint a többi vendégszekerek; leghátul hat fekete lótól vont arany-hintóján Nádasdy uram egyesegyedül.

A három főhintó előtt két-két tigrisbőrös pölöskei koma táncoltatta a lovat.

Félórányira jártak már Egerszeg alatt, ekkor valami hiba eshetett a főgazda kocsiján, mert visszamaradozott.

Az előtte járó lovas úrfiak is lassódni akartak, de ő nagysága integetett az arany botjával, csak ne bontsák meg a rendet, maradjanak a menyasszony nyomában.

Igy azután főgazda nélkül kocogott tovább a vidáman cincogó karaván.

Tűzös melegben elérték a meredek partot, amelynek tetejéről nemrégiben Molnár Palkóék nézték Ráchel néne vitézi tornáját Kolompár cigánnyal.

Az út később elfordult a domblánctól és neki kanyarodott a nádas lápnak. Errefelé már csak kocsi-

nyom szélességben lehetett járni, jobbról-balról mély ingovány terült.

Félóra mulva a hosszú bürühez kellett érniök. Karókból, vesszőfonadékból és nádkévéből rakott mesterséges átjáró volt, melyet Ráchel néne az elmúlt napokban hozatott megint rendbe, hogy átkelhessenek rajta a lakodalmas uraságok.

Az előljáró lovasok hirtelen megtorpadtak és intgetni kezdtek visszafelé, hogy mindenki álljon meg. Valami baj volt a bürü körül!

A lovasok előre siettek, a hintón járó urak is le-szállottak.

Ismeretlen kezek széthányták és elpusztították az átjárót. Tíz singnyi szélességben megszakadt az út, a helyén sárvíz hullámozott. Ló nem mehet keresztül ezen, gyalog ember sem.

Az urak mind a végeken nevelkedett emberek voltak és tudták, mit jelent ez. Valaki tört állított nekik.

Nem is a bürüt nézték, hanem az utat, amelyen érkeztek. Ha veszedelem jó, annak onnan kell jelentkeznie.

Már jött is! Tömött rendben lovascsapat vágatott feléjük.

A násznép most már benn volt a varsában.

— Magyarok! — mondá valaki megkönnyeb-bülten.

Molnár Palkó, akinek olyan szeme volt, mint a saskeselyűnek, a fejét rázta.

— Magyar süveget viselnek, de azért törökök.

Magyar ember másképp viselkedik a nyeregben.

*

Igenis, a janicsárága közeledett az úton a maga ötven martalócéval.

Tegnap hajnal óta a nádban feküdt, hideg kecskehúson élt, mert tüzet nem volt szabad rakni és a szunyogok majd megették.

A janicsár most magához intette a savanyuképű Ibraimot, a koppányi bezlia-agát.

Az öreg itt öszült meg a végeken és könyv nélkül tudta az ebhitű magyarok minden hamisságát.

Midőn Ibraim megértette azt, amiről eddig egyiküknek sem volt sejtelme, hogy lakodalmas népet kell fogniok, még a rendesnél is hosszabb lett az orra.

A dolog dehogy is volt inyére való.

— Öreg, — szólt a janicsár, — mondd meg a legényeknek, hogy elevenen kell elfogni az ebeket.

— Ezeket pedig nem tudod bőséges vérontás nélkül elnyomni, — dohogta az öreg.

— Nem-e? Tizenöt kardjuk sincs, nekem pedig ötven van!

Ibraim olyan arcot csinált, mintha vadkörtebe harapott volna.

— A ruhájukról látnivaló, hogy ezek magyar urak, — magyarázta.

— És ha azok?

— Nem ismered őket, nagyuram, nem tudod, hogy az milyen oktalan népség. A koponyájuk most teli van borgőzzel és muzsikával és nem férnek a bőrukbe, mert arannyal himzett bársonymente van rajtuk és az öregapjuk parádés kardja veri a combjukat és szép asszonyságok és leányzók nézik őket. Mi igazhitűek tudjuk, hogy a veszedelem mindig baj, a magyarok azonban nem nézik a dolgok igazságát, hanem mindig csak azt, ami az igazság körül vagyon. És kitelik tőlük, hogy örülnek a veszedelemnek, mert az asszonyok előtt mindegyikük hasonlónak akar mutat-

kozni a vérszopó szigetvári Zrinyihez és majd meglátja nagyságod, milyen fene dolog leszen ebből!

A janicsárt elöntötte az epe.

— Én nem értem, miféle féleszü emberek pusztítják itt a hatalmas szultán kenyerét! Hiszen ha a magyarok olyanok volnának, mint ti mondjátok, akkor Budán nem ülne török basa, hanem magyar főispán uraskodnék Isztambulban!

Erre már nem tudott mit válaszolni a savanyu Ibraim, magában azonban azt gondolta, hogy ez a janicsár úr ugyan semmit nem ért magyar dolgokhoz.

Mert olyan az ebhitűek természete, hogy szép szóval pányvát lehet vetni a nyakukba és könnyű őket összeveszíteni egymás közt, de ha nyílt mezőben megvetik a lábukat, akkor jobb őket békén hagyni.

A násznép között nagy sürgés-forgás lett. A tigrisbőrösök sietve kifogták a hámosokat, egy-kettőre kiszedték a kocsikból a kerekeket és egymás tetejébe hengerítették a szekérfasokat. Kocsibástyát raktak.

Azt is látni lehetett, hogy a többi urak magukra veszik és begombolgatják az aranyos mentéiket, melyeket eddig a nagy melegben félvállra vetve viseltek. Az ilyen bélelt és zsinórral cifrázott köntös megvéd a kardvágás ellen, akár a vért.

Semmi kétség: azok meg akarnak vívni!

A janicsár deákja, aki a sereghajtók közt volt, most odafurakodott a gazdája mellé. Igen jóeszű legény volt és a bölcsesége főleg abban nyilvánult, hogy mindig ugyanazt gondolta, mint ő nagysága.

— Könyörgök, nagyuram, ne ülj föl ezeknek a rosszmájú koppányiaknak! — susogta. — A magyarok csak azért okoskodnak, mert az asszonyaikat féltik tőlünk. Azt hiszik, mi asszonykereskedők vagyunk. Ha vitézi szavaddal szabad utat ajánlasz a fehérnép-

nek és katonai rabságot a férfiaknak, akkor nem lesznek bolondok, hogy a szablya élet válasszák.

— Eredj és beszélj velük! — morogta a janicsár.

A deák sarkantyuba kapta a sárgáját és peckesen a szekérvár elé ugratott. Vagy húsz lépésnyire onnan megállott.

A kapurésen egy hosszú, gránátszínruhás ember mászott ki, azzal beszédre fogták egymást.

Hogy mit perorálnak, nem lehetett hallani, de minden mozdulatukat jól meg lehetett figyelni.

A gránátszínű ember egyszer csak rátette kezét a sárga ló kantárjára, a deák pedig, mivel nem tudta kiszabadítani a lovát, kirántotta szablyáját és a fegyvertelen ember felé sújtott.

És ekkor olyan dolog történt, amit sem a szekérbástyán innen, sem azon túl nem láttak még, pedig itt is, ott is sokféle vizeit megrörösztött emberek valának.

A gránátszínű ugyanis villámgyors fogással bokán kapta a sújtó kezét, nyeregből rántotta a deákot és írtóztató erővel földhöz puffantotta, mint a vásott kölyök a varangyos békát.

A török legény mozdulatlanul elterült, bizonyára szörnyet halt.

Később tudódott csak ki, min kapott össze a két ember. A török deák nagyon is katonásan mondta meg, mi lesz a magyar asszonyok sorsa, ha az urak rögtön le nem rakják a fegyvert.

Valami csúfságot mondott a menyasszonyra és a gránátszínű ember akkor kapott belé.

A főjanicsár úr nem hitt a szemének. Ezek a siralomházi árnyékok, ezek a döglődő kutyák le merik ütni az ő követjét?

— Nyeregből legények! — ordította tajtékos haraggal.

A következő pillanatban az ötven martalóc Allah nevét kiáltozva, meztelen szablyával nekiszaladt a szekérbástyának.

A bársonydolmányosok azonban csökönyösen védték a várukat és visszanyomták az első nekirohást. Ama gránátszínű, akire különösen fájt a török foga, egy irgalmatlan nagy tölgyfakaróval garázdálkodott a szekerek körül.

Három martalóc haldokolva fetrengett a gáton, egypáran véres fejvel tántorogtak vissza, maga a janicsár is csákányütést kapott a vállán és — ami az örvöngésig fölmérgeztette — nem is vitéz, hanem aszszony, egy császárveres vénasszony mérte rá az ütést!

— Nem okos ember, akit megmar a fogóba szorult róka, — vélekedett a savanyu Ibraim. — Vanak janicsár-puskáid, hát lövesd őket rakásra!

— Előre a puskásokkal! — ordította az arnauta, aki most már olyan kedvében volt, hogy mindenáron keresztény vérben óhajtott fürödni.

*

A muskátésok azonban süketek voltak. Ők is, a többiek is figyelmesen nézték az utat, amelyen idáig jöttek.

Az úton sűrű porfelhő szaladt feléjük.

— Lovasok! — mondta Ibraim.

— Miféle lovasok? — riadt föl a janicsár.

A bezlia-aga azonban nem merte megmondani, amit gondolt.

De azután hamar kibukkantak a lovas előljárók: fekete ruhás, bár a portól fakó, katonák voltak, egy-

forma fekete paripán ültek és a hosszú kopójuk zászlója is fekete volt.

A bezlia-aga úgy megriadt, hogy a két szeme majd kiugrott a gödréből.

— A fekete bég huszárai!

A janicsár vadul járatta körül oroszlánszemét.

— Mit jelent ez?

Ibraim aga, aki eddig valahogyan csak megadta a főjanicsárnak a néki járó tisztességet, most szinte gorombán szólt:

— Téged lesre csaltak, főaga. Nem tudom, kinek a szavára jöttél ide, de akárki fia volt is, az eladta bőrödöt Nádasdy Ferkónak. Ezt a lakodalmass népet martalékul kínálták neked, hogy annál biztosabban lesre csaljanak. Te nem ismered a magyar kutyák hamisságait!

— Bestye hodsája! — hörögte az arnauta.

A bezlia-aga vállat vont.

— Most mi vagyunk benne a veremben és akinek nincs szárnya, az nem szabadul innen ép bőrrel.

— Jól van, — kiáltotta a janicsár, — akkor hát vitézi hírünkhöz illően fogunk meghalni!

Ibraim megint elővette legsavanyubb ábrázatát.

— Elvitte már az ördög a mi vitézi hírünket! Ha sikerült volna a kaland, akkor nagy ember lettél volna, főaga, de mivelhogy rajtavesztesz, röhögni fog rajtad Magyarország és Törökország.

A násznép is meglátta már a fölmentő csapatot. Az urak a szekérvár tetején állottak, a szablyáikat suhogtatták és ujjongva rikoltották: Nádasdy! Nádasdy!

A Nádasdy-huszárok pedig Jézus nevét kiáltották. Olyan hajborzasztó vadsággal üvöltötték, mintha a

Názáreti nem is a béke és a szeretet, hanem a vérontás és a csonttörés istene volna.

A huszárok csapatjából előreugratott egy nyalka lovas. Molnár Palkó a szekérvár tetejéről is megismerte ama sárvári Harangozó Józsa vajdát.

Józsa uram az ő érdes katonahangján a következő ékes orációt mondta a töröknek:

— Ti hitetlen ebek! Béke idején, mint frigyszegők tört ti kegyelmetek a mi országunkra. Igazság szerint ezért karón kellene megnyivasztanunk kegyelmeteket. Az én nagyságos uram szíve azonban megszánta a ti bolondságtokat és azért vitézi rabságot engedélyez mindenkinek, aki az első vér hullása előtt önként leteszi a fegyvert!

Ibraim aga magában igen helyeselte a beszédet, csak az fájt néki, hogy Nádasdyék a frigyszegést hánytorgatják, mert hiszen tudva levő dolog, hogy sem török, sem magyar részen senki nem szegte meg annyiszor a békét, mint éppen Nádasdy Ferkó ő nagysága.

Azt lehetne mondani: a fekete bég béke idején vívta a legdicsőségesebb csatáit.

A koppányi vitézek mind jól értettek magyarul, csak a janicsár nem tudta, mit akar Harangozó Józsa. De nem is volt rá kíváncsi.

— Akartok mindhalálig harcolni? — kérdezte a vitézeitől.

— Nem! — válaszolt egyszerűen a bezlia-aga.

Bölcs muszlim volt, tudta, hogy a bolond-gombából, ha vérrel öntözik is, nem lesz szarvasgomba.

A janicsár, midőn megértette, hogy magára maradt a vad elszántságával, először úgy tőn, mintha a saját embereit akarná megtámadni, de azután förtelmesen káromkodott és hirtelen nekirohant a nádas lápnak.

Ibraimék egy ideig még hallották a sás ropogását, azután csend lett. Önagysága alkalmasint belefutott a mocsárba — mondogatták megnyugodva.

És ekkor valamennyien leoldották a szablyájukat és a bezlia-aga vezetése mellett lassu léptekkel és lehajtott fővel az ellenség elé járultak.

Egyébként vitéz katonák voltak, meg tudtak halni, ha volt miért, de most valóban nem volt miért.

A magyarok tisztos csöndben fogadták őket. Ma néked, holnap talán nékem. Nyereségért jöttek ide és mindent elvesztettek, a lovukat, a fegyverüket és — ha megfizetik majd a sarcukat — egész életük keresményét. Katonasors.

Titokban pedig örvendeztek, hogy nem került vérontásra a dolog, mert a levágott török fej ugyan dicsőséget hoz, de az eleven rab meg pénzt, a magyar vitézlőrend pedig mindenkor jobban szűkölködött pénz, mintsem dicsőség hiányában.

XI.

Nászoló asszony
Dolgához lásson —
Eja!
Az mézes borra
Vajban sült fánkra
Legyen nagy gondja!
Hej, jo jo jo!

Hegedős ének.

Két férfi ölekezett össze a lápon nyüzsgő ember-tömeg közepén: Balassa, Nádasdy.

Boldog mámorban voltak, mint mindig, valahányszor sikerült egyet ütniök a törökön.

A huszárok azalatt körültapogatták a pogány bagázsáját és egyebek közt egy hosszú vasláncot is leltek, amelyhez minden félsingnyire egy-egy lakatra-járó karperec volt forrasztva.

Ez a török találmány célirányosnak látszott és mindjárt hozzá is lakatolták az összes törököket.

Igen keresték volna a vezért, de annak nyoma veszett. Bizonyos, hogy elmerült a mocsárban. Ez mód felett fájt az uraknak.

Elhatároztatott, hogy lélekvesztőkkel végigcsákyáztatják a környéket. Ha már odaveszett a janicsár sarca, legalább a fejét kellene megmenteni.

Valamelyik vitézlő közemberrel felküldenék a bécsi királynak, aki ezért talán nemesi levelet adna a fullajtárnak. (Pénzt nem igen ad öfelsége, de levelekkel nem fukarkodik.)

Hogyan leszünk most már a lakodalommal?

Kata, aki annak idején már járt errefele a rárómadarával, tudott egy ösvényről, amely a mocsáron keresztül a Szárcsavárhoz vezet. Ráchel néne is vadászgatott már itt — ő mordálypuskával és nyárrsal szokott! — és ha ketten összevetnék a tudományukat, alkalmasint meglelnék az utat.

A kocsisok addig kössenek nádkévéket, a várból majd padlókat küldenek nekik, akkor illendően átkelhetnek a hintók a sárvizen.

A két asszony, továbbá Molnár Palkó, Takáts vőfély és Harangozó Józsa nekivágtak a vadlápnak. Gyalogszerrel voltak, csak a menyasszony ült nyeregben és Palkó fogta a ló kantárát.

A lakodalmas csizmájuk tönkreázott, de ezzel most nem törődtek, mert örök szégyen száradt volna a Szárcsaváron, ha vendéglátás nélkül visszaeresztenék a násznépet.

Fertályóráig se mentek a nádasban, midőn egy pöfeteg gombaforma emberre bukkantak. Kolompár volt, a pupos cigány.

Ráchel néne mindjárt harcra-háborura gondolt, a haramia azonban nem mutatott semmi vitézi kedvet, csak ott gunnyasztott a zsombékon, az állát a tenyerébe támasztotta és a kíváncsiságtól szepegve és a félelemtől tehetetlenül nézett valami csudát a nádban.

Midőn felismerte Palkót, integetni kezdett a kezével és vacogó fogakkal hebegte:

— Vitézlő uram, nézze kegyelmed, szeme vagyon a békanyálynak!

És valóban, a nádszálak közül egy rettenetes szempár meredt feléjük...

Palkó rögtön megismerte ezt a vérrel erezett oroszlánszemet.

— A janicsár!

Állig a vízben volt, úgy lapult meg a sűrű kévék közt. Látszott rajta, hogy még a lélekzetét is visszafojtja.

A következő pillanatban már Palkó is nyakig benn volt a vízben és gyorsan törtetett az ellenség felé. Az arnauta először meg akart futni, de midőn megértette, hogy nem menekülhet már, a dühtől bömbölve rohanta meg az ifjut.

Takáts és Harangozó uraimék is belegázoltak a vízbe, de nem elegyedhettek a viadalba, mert semmit sem láttak, csak kavargó iszaphullámokat és egymáson áthengeredő formátlan tömegeket és semmit sem hallottak, csak vízcsobogást, nádropogást és dühös prüszkölést, mintha két őskori fenevad vívná élet-halálharcát.

Nagysokára ellankadt a tusa.

Egy békanyálas szörnyalak emelkedett ki a sárvízből és erőszakkal a part felé hurcolt egy félig holt iszapóriást.

A győztes térdre kényszerítette áldozatát Kata előtt, aki boldogan és megszeppenve ült lován és így szólt:

— Imhol a sztambuli janicsárok főagája, móringul néked ajándékozom!

Ráchel néne ekkor összecsapta a két kezét és hangos szóval kiáltotta:

— Katóka, ez ötvenezer aranyat is megér!

És most már megértette, hogy Molnár Palkó a két kezével rangjához illően el tud tartani egy Bertóthy-leányt.

Tovább gázolták az ingoványt a Szárcsavár irá-

nyában. Elöl Ráchel néne lépkedett óvatosan megemelve a császárveres selyemruháját, a sarkában Harangozó Józsa és Takáts uraimék haladtak a megkötözött óriással, őket az aranyruhás Kata követte lovon és a fülig békalencsés Palkó.

És egészen hátul, mint sereghajtó, a pupos Kolompár kullogott, ámuló nagy cigányszemekkel és a kőbor kutya tétova lépteivel.

*

Alig lehetett ráismerni az ócska kis várra.

A tetők fölött tarka zászlószárnyak mozogtak a kék égben, a palánkfalon hullámos virágfüzérek virítottak, a parton lombkaput építettek és az egész hidpadlót piros tafotával vonták bé.

A várkaput ezüstsisakos darabontok strázsálták, a toronyerkélyt skárlátruhás trombitások szállták meg.

Még arra is volt gondja Túnyi uramnak, hogy az árok vizéről leföloztesse a békalencsét és hogy egypár rózsaszinre festett szelid hattyumadarat ereszen reá.

És belül olyan lett Szárcsavár, mint a bucsujáró templom oltára: csupa ragyogás és jószag. A sok himzett szőnyegtől alig is lehetett látni a meszelt falat.

Miközben Molnár Palkó a kútnál kimosdott a hinárból, Ráchel néne egy virágos ezüst-dolmányt küldött neki. (A régi időkben volt a várban egész ládára való úri holmi, de azt igen titkolták Gábor úrfi előtt, nehogy a köntösök is az ezüstitányérok útjára térjenek.)

Látni való volt: Ráchel néne kissé megenyhült Kata urával szemben, amióta a maga szemével látta a harcban való nagy tudományát.

Alig hogy elkészültek az öltözködéssel, már nagy trombitálás és tarackdurrogás kezdődött a bástya-tornyon.

A násznép elé lövöldöztek, amely vidám lármával száguldott a vár alá.

Vidáék, akiket Ráchel néne a бүрүhöz szalasztott, még oda sem értek a padlóikkal, midőn a Nádasdy-huszárok már átvitték mind a hintószekereket, lovakat és uraságokat a szakadáson.

És most sietve jöttek, robogó fogatokon, vágató lovasok kíséretében, muzsikálva és szilaján kiáltozva és valamennyien mámorosak voltak a bortól és a harci dicsőségtől és mint üstökös a farkát, úgy ők hosszu láncon negyvenöt rabot hurcoltak maguk után.

A várbeli golyák, galambok és fecskék, megriadva a lövöldözéstől, szárnyas bandériumként vágattak a levegőben.

Akkor lőn csak hangos nagy örvendezés, midőn az urak megpillantották a vár kútjához láncolt arnauta óriást.

Balassa uram, miután megértette, hogy mi történt a lápon, megölelte, megcsókolta Molnár Palkót, Nádasdy ő nagysága pedig, megtapogatván a rab szörnyű izmait, elismeréssel mondá, hogy ilyen derék pogányt ő még nem látott.

Molnár Palkó ekkor tanuságot tett az igazság mellett, őszintén megvallván, hogy ő bizony aligha tudott volna olyan könnyűszerrel elbánni a skipetár bivallyal, ha Ráchel néne jeles csákányütése már előbb ki nem kezdi vala a pogány erejét.

(Ettől a pillantástól fogva Czekeyné asszonyom atyafiságos szeretetébe fogadta Bertóthy Kata urát.)

Kitudódott egyébként: a násznépnek, de magá-

nak Palkónak is ma reggel még sejtelmük sem volt róla, hogy harcot kellend állaniok a lápon.

Mert Gábor úrfi, aki jól tudta, hogy a magyar urak milyen jeleskedők a szablyaforгатásban és milyen gyatrák a titoktartásban, olyan vigyázva fonta a maga törökfogó hálóját, hogy a lakodalom napjáig csak az egy Balassa úr tudott róla. Magok közt úgy végezték, a fekete bégnek is csak a legénysírató estén szóljon Balassa ő nagysága, hogy nyeregbe ültesse a Nádasdy-huszárokat.

Molnár Palkó rögtön vallatóra fogta a török rabokat, mi lett az ő sógorával. A pogányok mind úgy tudták, hogy amaz Igric hodsa a janicsár kinzómesterével együtt visszamaradt a zsombékon, midőn ők megrohanták a nagyságos uraságokat.

Jó volt, hogy közben bejöttek a Nádasdyék sereghajtói is, azok a lápon elcsípték és magukkal hozták az oláh kinzómestert.

A nagy melák, aki életében annyi embert nyúzott már, forró könnyeket hullatott, midőn Molnár Palkó megfenyegette a kinpaddal.

Azt vallotta, neki szoros parancsa volt, hogy azonnal vágja el a hodsa torkát, mihelyt valami hamisság sülné reá, de ő nem bántotta egy ujjal sem, mivel Igric hodsa azt mondta néki, hogy ő a kegyetlen fekete bég attyafia és mivel akkor már különben is látni való volt, hogy a pogányok alul fognak maradni a viadalban.

A kinzómester tehát megegyezett Gábor úrfival és a keresztény úgy mellé állott. A búvóhelyükről később meglátták a főjanicsárt, amint egyedül neki-szaladt a lápnak. Gábor ekkor elkérte a hóhér pallosát és az arnauta után iramodott. Hogy elérte-e, arról már mit sem tudott az oláh; azóta sem látta.

A legény végezetül följánlotta szolgálatait Molnár Palkónak. Azt mondta, ha ő nagysága szives volna rábizni a janicsár megkínzását, ő olyan sarcot tudna belőle kicsikarni, mint más senki.

Palkó nem tartotta hihetőnek, hogy Bertóthy Gábor fegyverrel ment volna neki az óriásnak. Ez nem vallott reá.

Nem is igen féltette a sógorát, hiszen tudta, hogy az a maga külön útjait járja és ha hosszú ideig el is maradozik, végül mindig jó egészségben elérkezik megint.

A janicsárt hiába faggatta volna.

Első fúriájában és szörnyű szégyenében az arnauta nem akarta megérteni az emberi szót, csak csikorgatta a fogát és forgatta a szemét, hogy kit téphetne széjjel.

Mert ő most értette csak meg, hogy mért csalta őt lesre a sátán hodsája: azért, hogy a maga személyével hozományra legyen egy szegény szép magyar lányának.

*

Midőn asztalhoz ültek volna, a pohárnokok elsőben Nádasdy uramnak kínálták föl a mosdómedencét, de ő nagysága intett, hogy ugyanakkor Molnár Palkónak is öntsenek a rózsavízből, ami igen nagy tisztesség volt.

Miután a pap elmondta az asztali áldást, zeneszó mellett bevonult az udvarmester, zöld pálcával a kezében, a hivatalos büszkeségtől fölfuvódva; őt, mint malacok az emsét, hosszú sorban követték az étékfogó fiúk az ezüstitálakkal.

És azontúl három órán át mindig is hordták a tálakat.

Mikor eljött az ivás ideje, a főgazda nagy ezüst-kupával felköszöntötte először a násznagyot, majd illendőség szerint az ifju párt, a harmadik kupát a vőfély, a negyediket a nászoló asszony és a nászoló leány egészségére itta.

És hogy nagyobb legyen a becsület, három segítő urat állított maga mögé, hogy vele legyenek az ivásban.

Később a násznagy, a vőlegény és a vőfély fölállottak és közösen köszöntötték Nádasdy uramat.

Midőn pedig Balassa uram nagy örömrivalgás közepett megitta a lakodalmas poharat, a fekete bég az arany pálcájával magához intette a hopmestert és azt mondá, a török raboknak is adjanak bort, amennyi beléjük fér.

Túnyi uram eleget tett a parancsnak, de rögtön szekereket szalasztott Egerszegbe, hogy ami bort az ottani pincében találnak, azt mind hozzák ki Szárcsá-várba. Mert ő már ismerte ő nagyságukat.

Alkonyatkor kihordatták az asztalokat a palotából és Nádasdy uram táncokat kezdett osztani.

Az első Balassa uramnak és Ráchel nénének, a másodikat az ifju párnak, a harmadikat a vőfélynék és Cicelkének.

Később a vendégek is járták, még pedig egerest, lapockásat és lengyelváltozót, de legsűrűbben mégis a süveget.

Bertóthy Kata közben kiosont a palotából és midőn újra visszajött, már rajta volt a fehér menyasszonyruha, a szép fejét pedig eleven virágkoszoru ékesítette.

A muzsikások rögtön rázendítették a menyasszony táncát, melyet a násznagyával kellett járnia. (Ez azonban nem igazi tánc, a menyasszony szemérmesen lesütött pillákkal csak körülsétálja a palotát.)

Kata ezután letérdepelt Ráchel néne elé, a násznagy úr pedig ékes bucsuztatót mondott, megköszönvén a nénének, hogy szerette, fölnevelte és tisztességgel férjhez adta az árvaleányt.

Az egri Bellona könnyei patakozottak a szép oráció hallatára, de a többi asszonyságok is sírva bucsuztaták Kata leányságát.

Most immár a vőfélynék adták ki a menyasszonyt. Takáts uram hegedűszó mellett körülejtette vele a palotatermet, majd kihúzta szablyáját és levágta a menyasszony fejéről a koszorút, míg végre Palkó a tenyerében érezhette Kata remegő kis kezét.

Hat fáklyahordó fiu kísérte őket a hálókamra ajtajáig. Az ágyúk dörögtek és a füzesben táborozó Nádasdy-husárok is elsütögették a pogányon nyert szakállasokat és bőven ittak a *leánykapás* öröme.

Mert akkoriban nem találtak benne semmi titkolni és szégyelni valót, sőt minden ember hangosan örvendezett, ha egy szép ifju pár szerelében egyesült.

Nemcsak az urak, de a közrendek és a török rabok is igen megrészegedek, legrészegebb azonban a púpos Kolompár cigány lőn, akit a konyhasáfár minden jóval tartott, mivel úgy tudta, hogy ez a Bertóthyak leghűségesebb szolgálja.

Az uraknak melegők lett a palotában, azért kikiváncsoztak a csillagos éjszakába.

Ami gyertya, méces és szövétnek találkozott a várban, azt Nádasdy uram mind meggyújtatta a szakállszárítón.

És nem türte, hogy valaki ón- vagy cseréppohárból igyék, hanem minden embernek ezüstserleget adatott a kezébe.

Balassa uram azonban levetette a dolmányát a szakállszárítón és patyolatingben járta a hajduktán-

cát. És mivel keveselte a muzsikát, a főgazda oda-
parancsolta az összes trombitásokat is és odahordatta
a nagy üstdobokat is.

És Balassa úram hajnalhasadtáig járta a táncot.

Tánc közben elvégezte magában, hogy most már
nem késik tovább, hanem kibujdosik az országból.
Ettől igen megfájdult a szíve és peregni kezdtek a
könnyei.

— Igen részeg ő nagysága! — mondták az em-
berek.

És künn, messzi künn az éjszakában, egy bölény-
tehen állott a borjával és bamba nagy szemekkel néz-
ték a ragyogó és zengő csudát a vad láp közepén.

XII.

Éjjeli homályok hajnalra kelének,
Trombiták rivadnak, s-dobok üttetének,
Környül-álló hegyek, s-völgyek zendülének,
Egyenlő lélekkel Istent dicsérének.

Gyöngyösi István.

Pénzre volt szükség, hogy kiváltsák az ifju fér-
jet a koppányi gazdájától és Ráchel néne zálogba
adta a janicsárt a veszprémi káptalannak.

Azonban igen nagy keserűség rághatta a pogány
szívét, mert a rabsága kezdetén erősen soványkodni
kezdett.

A kanonok urak megijedtek, hogy odavész a
pénzüik és a konyhamestereiket ösztökélték, melyikük
tudna jobban az arnauta szájaize szerint főzni.

Ettől fogva napjában ötször meleg ételt tálaltak
néki. Alig hogy megpirkadt, az egyik már forrált mé-
zes bort hozott, petrezselymes tehénhúst, meg egy
teknőre való vajas vánkosháncsot.

Meg sem ette még és már ott voltak a lemóniás
borju, a sült kappan ispékkal és akkora nagy kürtös-
kalácsok, mint a vártörő tarackok.

Ezeket nyomon követte a borsos biberfark, a
császármadár, bőjtű napokon pedig nem maradhatott
el a sült viza, meg a tormás csuka.

Mikor estére besötétedett, még egy jókora sza-
kajtóval aszu szilvát tettek melléje, hogy elalvásig
legyen mit majszolgatnia.

A lelkes versengésnek meglett a foganatja, a jani-csár dupla tokát eresztett, a nyaka olyan lett, mint a bikái és a kanonok urak szive megnyugodott.

*

Ha akárki, legyen bár nemzeti úr, vagy szegény ember fia, néminemű kedvét lelte volna históriánk olvasásában, azért egyedül csak Takátsdeák Sándor uramnak hálálkodják, mivel az író minden tudományát tőle vette.

Ő kegyelme büszkén írhatta neve mellé a *deák* szót, de szive a végházak felé vonzotta, azért inkább a szablyája, mint a tolla után óhajtott megélni.

Azonban telente, ha szünetelt a mezei munka, megint csak megemlékezett első mesterségéről és rendszerben följegyezte mindazt, amit a végházak körül tapasztalt.

És meg kell vallani, hogy úgy a magyar, mint a török dolgok állapotját senki sem ismerte úgy, mint ő kegyelme.

De most megint a koppányi bég úrral illik törődnünk.

Takáts uram hitlevelet szerzett volt Lippay ő nagyságától és a kanonok urak hatezer forintjával a tüszőjében benyargalt a koppányi palánkba.

Azért vitt hatezret, mert Molnár Palkó azt mondá, ő egy nappal sem akar előbb szabadulni a rabságból, mint kenyeres pajtása, aki föltette a harminckét fogát az ő hitére.

A koppányi nagyságos úr nagy örvendezéssel fogadta a pénzes vendéget. Már attól félt, hogy való-sággal ki kell töretnie a Boráros Miska fogait, ezt pedig nem szívesen cselekedte volna, mivel borkóstol-gatás közben megkedvelte ifju rabját, bár az egész-ben véve a hitetlenek csahosabb fajtájához tartozott.

Takáts uram tüstént leolvasta a Palkó sarcát, a Miska dolgáról azonban egyelőre még nem beszélt.

A kövér bég úr persze ott fogta estebéden és mivel pogányéknál is *tres faciunt collegium*, fölhozatta tömlőcéből Borárost is.

A pölöskei porkoláb csak vigyázva iszogatott, mivel sok pénz volt nála, a másik kettő azonban úgy ivott, mint a szivárvány és a konak nemsokára hangos lett az ő izgatott beszédjüktől.

A kövér bégnek igen a begyében volt még a janicsáraga és mocskolta is a kunstancinápolyiakat, hogy minek küldenek ide efféle lelketlen bivalyembereket. Azt mondta: gyalázatosság a sztambuli sok pióca hogyan szipolyozza ennek a szegény Magyarország-nak a vérét. Egyáltalában nem érhető föl ésszel, mi jusson követelni a magyar basáktól és bég uraktól annyi tenger adópénzt és ajándékot?

Mert most már nem elég, hogy a főméltóságu nagyvezért és a diványt ülő basa urakat kell hizlalniok, de ahány rongyos csausz és mosdatlan csató van a Fényes Portán, az mind Magyarország felé tátogatja száját, mint az éhes vércsefia.

De ez azért van, mert az igaz régi oszmán urakat odahaza már kutyába se veszik és a hatalmas császár körül csupa görög pribék, meg frank kóceví szemérmetlenkedik. Már a janicsárok is abba hagyták a régi tisztességes szokást és nem szednek többé gyerekadót a végeken, — pedig azokból az adó-gyerekekből lettek az igazi jó katonák! — hanem arnauta tekergőkkel töltik meg a kaszárnyáikat. Ezek mindig a próféta nevét üvöltik, de egyetlen istenük a hasuk. És Isztambul már nem is muszlim város, hanem gyűlevész népek utolsó tanyája.

Ő nagysága nagyot ivott hazafias bánatában, majd az asztalra csapott a szőrös medvemancsával.

— Kérdem kegyelmedtől, Takáts uram, mi szükségem van nekem Sztambulra? Sztambul még nem adott nekünk semmit, de a mi zsirunkon hizakodik és a mi kincsünkön töltőzik. Mondja meg nekem kegyelmed, Takáts uram, mért nem tudnánk mi megélni a magunk emberségéből? Hiszen, ha nektek, magyaroknak, egy csepp eszetek volna, akkor minden másképp fordulna! Mert bizony mondom: ha mi magyar muszlimok és keresztények összefogunk, akkor sem Sztambul, sem Bécs nem bír velünk és a miénk a világ legszebb országa.

Takátsnak volt esze, hogy nem válaszolt a bég úr kérdésére, de Boráros Miskából, akinek már pipacs-vörös volt a két füle, bugyborékolni kezdett a szó:

— És ha mi, magyarok, összefogunk nagyságtokkal, vajjon visszkapjuk akkor azt, amit el tetszett tőlünk rabolniok?

A bég úr ekkor Miskához hajolt és Miska is közel hajolt, hogy az orruk csak két ujjnyira volt egymástól és mind a kettőnek szikrázott a szeme.

Ők mindig így nekitüzesednek, ha országos dolgokról beszélgettek és Takáts uram ugyan hiába csitílgatta őket.

— Mit akartok visszkapni? — ordította a bég úr.

— Mindent, — bömbölte Boráros, — mindent, ami az apáinké volt! Mert drinápolyi tevehajcsárok itt méltóságos földesurak lettek és brüsszai borbélylegények bársonykaftányos főemberek lettek. Kérdezem nagyságodtól: visszamegy-e a hajcsár az ólba és leveti-e a borbély a bársonykaftányt? Visszaadják-e nekünk a gazdagságot és az uraságot?

— Bolond vagy, Miska, abba, ami Mohács után volt, most már bele kell nyugodnotok!

— Akkor volnánk igazi bolondok, ha megvédelmeznők nagyságtok számára azt, amit tőlünk elragadtak.

Boráros Miskának olyan volt az ő természete, hogy annál szemtelenebb lett, minél részegebb volt.

Azt mondá ő nagysága:

— Sztambul ma a mi vérünket szívja és mi nem tehetünk egyebet, mint hogy a tiéteket szipolyozzuk. De ha Sztambul egyszer már nem ül a nyakunkon, akkor a ti sorsotok is könnyebb lesz.

A pölöskei legény vadul röhögött.

— Úgy vigyázzon nagyságtok, ha Sztambul törzse egyszer korhadni kezd, akkor nagyságtok ereje már csak száraz gally, amit félkézzel is letördelünk magunkról.

— Bolond vagy te, Miska fiam, jó szerencse, hogy vannak az országban okosabb és emberségesebb magyarok is.

— Az ő okosságuk is csak addig tart, míg magosan fénylik a nagyságtok holdja. Ha egyszer fogyni kezd, akkor, meglássa akárki, minden magyar emberen erőt vesz a bolondság. És ne is számítson akkor nagyságtok a mi népünk emberségére, mert a népek csak addig emberségeseek, míg bajban vannak, de ha kedvez nekik a szerencse, akkor embertelenek. És ha egyszer üt a mi szerencseóránk, meglássa nagyságod, akkor mi is csuda embertelenek leszünk. Mert ötven esztendő óta ami vér és könny elfolyt ebben az országban, azért meg kell fizetni nagyságtoknak. És bizony mondom: keserves lesz a fizetség napja, mert azon az egy napon a török férfiak ugyanannyi vért, a török

asszonyok ugyanannyi könnyet fognak ontani, mint mi ontottunk annyi esztendőkön át Mohács óta.

Ő nagysága ezúttal komolyan megorrolt. Már nem is beszélt többet Borároshoz, csak Takáts uramnak mondta:

— Hát nem vagyok én kötni való bolond, hogy úri asztalomhoz ültetek egy ilyen nagyszáju lótolvaj?

A porkoláb úr igazat adott neki, mondván:

— Bizony, magam sem értem, mit evett nagyságod ezen a semmirekellőn? Molnár Palkót, aki híres és finom viselkedésű vitéz, háromezer forintig saccolta nagyságod és ugyancsak háromezerig ezt a lármás kölyköt. De kérdem én, megér ez csak annyit is, mint a Molnár Palkó árnyéka?

Boráros Miska ekkor arcátlanul fölkiáltott:

— Bizony, annyit én mindig megérek, mint akármelyik vázsonyi molnárlegény!

Ő nagysága haragosan az asztalra csapott.

— Elhallgass, ebadta, — ordította, — mert én vagyok a te gazdád és igazság szerint én saccolom meg a te értékedet! És bizony mondom, ha akadna bolond, aki megadna nekem a te haszontalan fejedért ötszáz nyomorult forintocskát, én tüstént kizavarnálak a palánkomból. De hiszen megvert engem a jó Isten, hogy ami széltoló csak van a magyar végeken, az mind az én tömlöcömbe gyülekszik. Ezen a rossz lótolvajon kívül még nyolc szegénylegény rabom van, azok olyan irgalmatlan lusták, hogy még a tüzelő fájukat is az én szolgálaimmal szeretnék vágatni. Az leszen az én ünnepnapom, ha ezektől megszabadulok és ha akárki is ezer jó forintot fizet nékem, akkor szélnek eresztetem az egész csürhét.

Takáts uram szó nélkül kibontotta az erszényét, elővette a háromezer forintját, ezret leolvasott ő nagyságának, kétezret pedig visszatett megint.

Lippay bég úr megdöbbenve nézte a pénzt, nem az ezret, ami előtte hevert, hanem a kétezret, amit Takáts uram elrakott és szomorúan szólt:

— Takáts, Takáts, én azt hiszem, te most valami hamisságot takácsoltál nékem!

De azután mégis besöpörte az ezer forintokat.

A porkoláb attól félt, a bég úr józanon nem állja majd a vásárt, amit részegen kötött, de reggelre kelve meggyőződött róla, hogy Lippay bég mégis úri ember, mert a magyar rabok már útra készen, bottal a kezükben, batyuval a hónuk alatt, ácsorogtak a szállása előtt.

A konakból azonban Lippayné asszonyom haragos perelése hallatszott. A magyar bégné egyébként jólelkű pátronája volt a szegény raboknak, de azt már mégsem hagyhatta szó nélkül, hogy az ő ura részeg fővel így elherdálja gyermekeinek örökségét.

A nagyságos úr a bezliavár korlátjáig kísért a magyarokat, ott egy szép török szablyát adott Takáts uramnak. Dömöckölt pengéjü, bársonytokos fegyver volt, a markolatját unikornis szarvából faragták.

— Ezt Molnár Palkónak küldöm nászajándékul. Üzenem néki, forgassa jó egészséggel, de valahányszor Koppány ellen száguldozik, hagyja otthon az ajándék-szablyát, mert nem volna benne tisztesség, ha a magam vasával ütne meg engem.

Ha nem is mondta a bég úr, mégis nyilvánvaló volt, hogy jóltevőjeként és megmentőjeként tisztelte Molnár Palkót, mert ha az nem fogja szarván a jani-

csár-bivalyt, akkor az rútul megökleli a koppányi szép uraságot.

✱

Nem annyira multság, mint inkább komoly tanulság okából ideiktatjuk a janicsár megsarcollatásának további históriáját, hogy megértse mindenki, milyen nehezen juthat az ember becsülettel megkeresett pénzéhez, ha egyszer méltóságos személyek, mint Ernesztusz fő-főherceg, vagy a kegyelmes budai basa teszik fontra az igazságot.

Mindenekelőtt a budai pogány nagyúr iratott Nádasdy ő nagyságának, hogy miféle gyalázatos és istentelen dolgot műveltek megint a magyarok, frigyszegő módon beszáguldván a terek végekre és rút erőszakot követvén el egy isztambuli úri emberen, aki jámbor utasként járta volt az országot.

Nosza, egyéb se kellett a fekete bégnek!

Tüstént leültette a deákját és a kaján buzgóságtól lángolva mondta tollába a kemény válaszlevelet.

Miután a „gyalázatos és istentelen frigyszegést” megtetézve visszakanyarította a török nyakába, a való igazság kiderítése céljából vegyes komissió kiküldését követelte.

Mert ő nagyságának gyakran volt már igaza a pogánnyal szemben, de ennyire igaza, mint most, talán még soha sem volt.

De hiszen éppen a komissiót óhajtotta a basa úr is! Néki ugyanis szerelmetes attyafia volt a szigetvári öreg bég úr, akit a janicsár holmi potomság kedvéért láncra veretett és ezért minden áron el akarta áztatni a főaga puskaaporát.

A vegyes komissióba török részről Lippay bég urat, magyar részről a palotai kapitányt, Pálffy Tamás urat, küldték.

Midőn Ernesztusz főherceg úr hírért vette az esetenek, ő is küldött gyors követet Ebenlohe Vencel tudós személyében, aki Ágosta német város irnoka volt és sem törökül, sem magyarul nem értett.

Ez a Vencel mester két napig azt hívé, hogy a követek közül Lippay a magyar és Pálffy a török, amely tévedése abból eredett, hogy a bég ő nagysága, némely török urak viselete szerint, csákós magyar süveget hordott és igen itta a bort, Pálffy uramon pedig aranyos kaftány volt, amit a sztambuli császár küldött néki ajándékol.

A kommissió mindenképp előt kivallatta a török rabokat, akik bizony nem titkolták, hogy a frigyszegő a nagyságos *jenicseri agaszi* úr volt, aki őket, szegény tudatlan közembereket, általvitte a gyepün.

Lippay bég úr most azonban ama gyanujának adott kifejezést, hogy a szárcsavári lakodalom nem is volt igazi lakodalom, a násznépek álruhás katonák lehettek és az egész csak arra való volt, hogy lesre csalják a vitézlő főjanicsár urat. Hiszen a harcolók közül kitűnt egy császárveres ruhás asszonyosság, akinek viselkedéséből nyilvánvaló, hogy nem is lehetett más, mint szoknyába bujtatott huszár.

Midőn azonban Czekeyné asszonyom a maga személyében megjelent a kommissió előtt, a bég úr ildomosan megkövette a tévedésért, de azután igen követelte, hogy Ráchel néne vitézi dolgainak nyoma legyen a protokollumban. (Ha erről tudomást vesznek a sztambuli janicsárkaszárnnyákban, akkor már igazán nem kell féltennie a bégséget a főagától!)

Mivel így mind a két részről tulajdonképpen ugyanegyét óhajtottak, a kommissió gyorsan és sikeresen végezte a munkáját.

Közben Ráchel néne egyezkedni próbált a janicsárral a sarc dolgában.

Az erdélyi fejedelem sztambuli orátorai révén kitudódott, hogy a főaga az utolsó ázsiai háborúk alkalmával kifosztotta fél Perzsiát és külön még a híres vahabita arabusok egész földjét; Ráchel néne tehát ötvenezer aranyat, három úr alá való vahabita-mént és hét nagy persaszőnyeget követelt váltságdíjul.

Ekkor elegyedett a dologba Ernesztusz főherceg úr. Ujra leküldé Ebenlohe Vencel mestert és véle megüzente, hogy törvény szerint a janicsár *kamerális töröknek* tekintendő, mivel őt a király zsoldján élő pölöskei Molnár fogta meg, a sarc tehát a királyi kincstárba fizetendő be, ezzel szemben azonban az udvar hajlandó Molnár Pálnak bővített címet adományozni.

Nádasdy ő nagysága tüstént leültette megint a deákját és kaján buzgalommal megíratá Ernesztusz főúrnak, hogy Molnár Pál a lakodalma napján török rab volt, a fölséges bécsi udvar tudott eme sanyaru állapotjáról, de nem törődött a kiváltásával, amiből igazság szerint az következik, hogy önként lemondott a Molnár Pál katonai szolgálatairól és az azokból netán folyó hasznokról.

De ekkor egyszerre megingott Szárcsavár alatt a talaj. A hatalmas török császár ugyanis, hallgatván a sztambuli fülbesugókra, elcsapta a janicsárt a főagságból, egyszersmind elkobozta minden vagyonát. A janicsár puszkaporának eláztatása tehát túlságosan jól sikerült!

Ha egy igazhitűnek se rangja, se pénze, akkor annyit ér csak, amennyit megad érte a gályarab-kereskedő: rendszerint harminc vagy negyven forintot.

A szárcsaváriak igen elbusulták magokat, de még jobban fájt a veszprémi kanonok urak szíve.

Midőn azonban legnagyobb volt a veszedelem, akkor érkezett a segítség és azt Kemenáter uram hozta meg, ugyanama német főgenerális, akit a balónjai élén egyszer már láttunk a Rába partján.

A vitélő Kemenáter ő méltóságát holmi bitang kalauznépség lesre csalta és galádul elfogatta a budai basa legényeivel.

Igen könnyű munka volt, a kalauzok óriás török prédáról hazudoztak néki, mire ő méltósága, nem akarván senkivel osztzkodni, elparancsolta maga mellől a magyar végbelieket és kevesed magával mohón beleszaladt a török hálóba.

A hatalmas török császár most már kegyelmesen megengedte, hogy Kemenáter urat kicseréljék a főagával és Budáról azonnal levelet is küldtek valahová Stiriába, a generális asszonyfeleségének, hogy egyezkedjék a szárcsaváriakkal a sarc dolgában.

Ezek után egy nap Kemenaterin asszonyom megjelent a szárcsavári lápon. Igen terebélyes asszonyság volt, arcbán hasonlított is az urához, csak hogy jóval férfiasabb volt, mivel nem szokta borotválni a képét.

Ezt a dolgot most már egészen rá kellett hagyni Ráchel nénére és a két asszonyság három vagy négy napon keresztül tüzesen alkudozott egymással, miközben többnyire egyszerre beszéltek mind a ketten.

A német generálisné eleintén azzal próbálkozott, hogy a nagy szegénységét panaszolta föl, de Ráchel néne már tudta, hogy Kemenáter uram a maga idejében haddal fosztogatott Németalföldön és Nápolyban, tehát nem is engedett az ötvenezer aranyból, csak a persaszőnyegek helyett volt hajlandó flandriaiakat és az arabus lovak helyett nápolyiakat elfogadni.

A német asszonyosság ekkor megint mást próbált, igen leszólván a generális urat, aki házsártos és már semmire se való vén ember létére a felét nem éri meg a pénznek; Ráchel néne viszont igen fölmagasztalta a maga janicsárját, hogy az milyen derék és hatalmas vitéz és hogy százezer nem volna sok érte.

Mivel azonban Budáról egyre-másra jöttek a generális haragos és siránkozó levelei, hogy ő már csúzt is kapott a Csonkatoronyban és nem bírja tovább, Kemenaterin asszonyomnak végül is belé kellett harapnia a savanyu álmába.

Szent Mihály napján a főjanicsárt, aki már anyyira meghízott a papok konyháján, hogy gutaütéstől lehetett félteni, kicserélték a határon a generálissal.

Ráchel néne aznap délután pénzt olvasott, este pedig azt mondta *vőm uramnak*:

— Én a kegyelmed helyében udvarházat és egy-pár falut vennék magamnak!

A néne egyébként a holta napjáig mind azt vallotta, hogy a sarcolás bizonyára rútul sült volna, ha a káptalan nem részes a dologban; mert hogy Kemená-ter generális urat a kellő pillanatban elfogta a török, az leginkább csak a kanonok urak buzgó imádságának volna köszönhető.

*

Szent András havában leesett az első hó és Bertóthy Gábort még mindig hiába várták Szárcsávarban.

Keresztelő János napján hirt hoztak róla, de ebben ugyan nem volt öröm.

Ráchel nénének kedves cselédje, Kolompár cigány ugyanis csonka emberkezet lelt egy sasfészekben, a kézen türkisköves gyűrű volt és Bertóthyék megismerték a Gábor gyűrűjét.

Most már nyilvánvaló lett, hogy halálát lelte az napon, amelyen lesre csalta a janicsárt.

A főaga, valahányszor szóba hozták néki *Igric hodsá* nevét, hallgatott és csak sötéten mosolygott. Bizonyos, hogy maga ölte meg, midőn a nádasban kergetődztek.

Szegény Gábornak sohasem volt bizodalma a szablya éléhez, ő inkább a fejével szeretett harcolni és a maga részéről igaza is volt, mert amikor először fegyvert fogott, beteljesült rajta az írás és fegyver által halt meg.

Molnár Palkó az ujjára vonta a türkisgyűrűt és holtáig viselte. Ráchel néne ugyan aggodalmaskodott, hogy ilyen jószág nem hoz szerencsét, de *vőm uram* megnyugtatta:

— Ami jószerencse csak ért életemben, azt mind a gyűrű gazdájának köszönöm.

Molnár Pál kalandos ifjúságáról bőven szólottak a krónikák, de férfikorában már keveset emlegetik a nevét. Nem tudni, miért. Talán mert inkább kereste a fáradságot, mint a parádét és jobban forgatta a szablyáját, mint a nyelvét.

Bocskay fejedelem bihari ispán korából egy levél maradt, amelyben arra kéri az ő kedves barátja urát, Molnár Pál ő nagyságát, küldene neki valamelyik várából egynéhány ügyes pattantyust, egyszersmind szives szolgálatait ajánlja kedves komaasszonya Kata ő nagyságának.

A levélből kitetszik, hogy a pölöskei huszárból nagy úr lett, akinek nem is egy, de többrendbeli vára volt; nagy úr, aki nagy urakkal komázott.

A vázsonyi Molnárokról ma már nem esik szó, a nevük letűnt, de tudomás szerint ők maguk meg-sokasodva élnek az országban.

Kata asszonynak ugyanis tizenöt gyermeke volt, de valamennyi leány volt és mind korán ment férjhez. Az ő révükön a vázsonyi vér elterjedt immár mind a hatvanhárom vármegyében.

Ezt az atyafiságot, amelyben akad szegény ember is, nagy úr is, ma is arról lehet megismerni, hogy embere, asszonya a nyomoruságban bizakodó és minden bajban jókedvű.

Ha tél borul az országra, akkor ők a tüzek körül ülnek és a szívükben halkán szól a végbeliek ősrégi tavaszi éneke:

Zöldítsétek egek hamar az erdőket:

Hogy próbálhassuk már nyugodt fegyverünket..

(FINIS.)

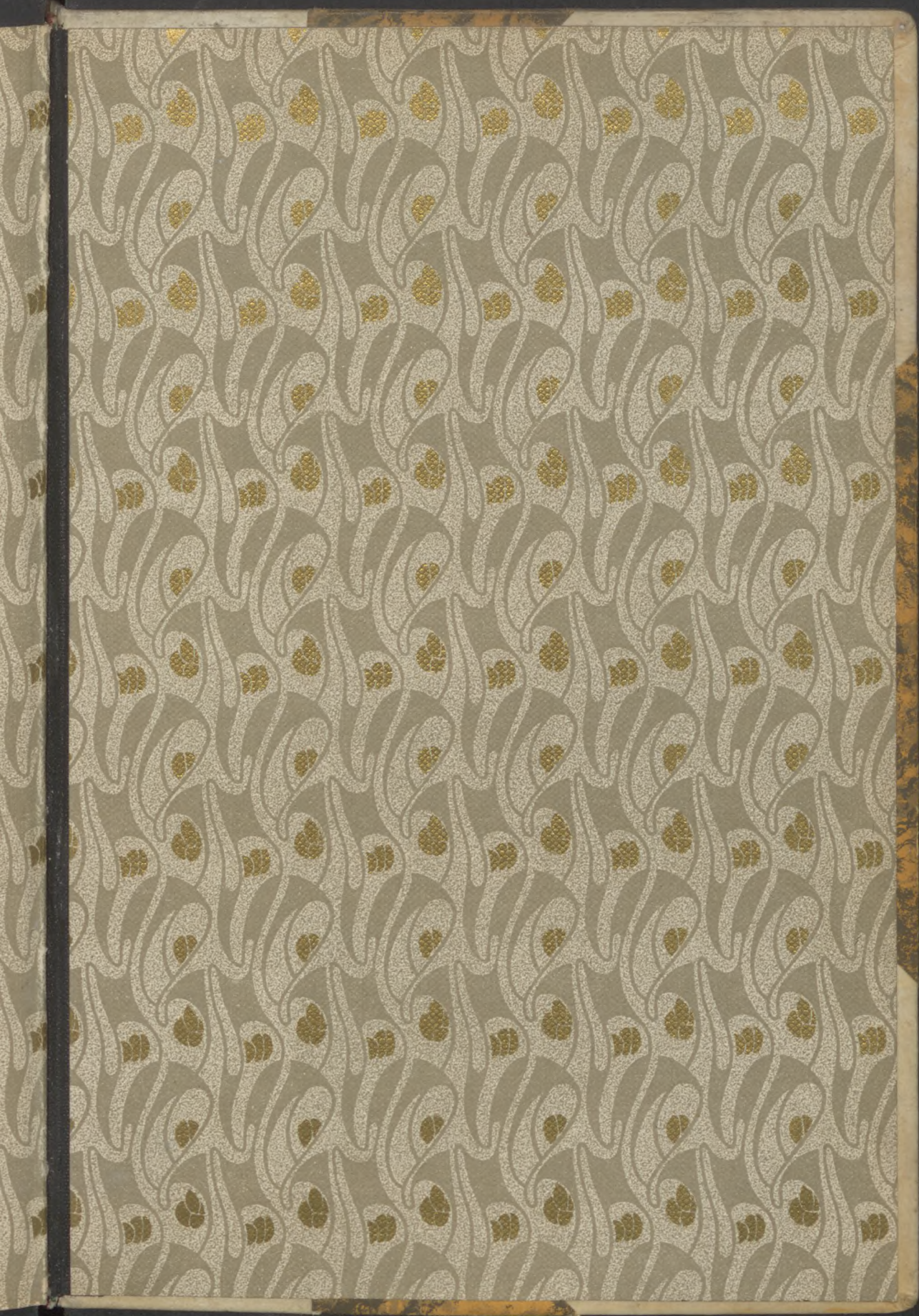
80

Ledirall

HERCZEG
A
FOGYÓ
HOLD